ORTA OKUL KİTAPLARI

GÜZEL TÜRKÇEMİZ

SINIF: I

KEMAL DEMİRAY

Gazi Eğitim Enstitüsü

Öğretmenlerinden

İNKILÂP KİTABEVİ

İstanbul, Ankara Caddesi, No. 155

REMZİ KİTABEVİ LİSE KİTAPLARI

Coğrafya Kitaplarımız

I. II. III.

Rauf SEYMEN

İstanbul Kız Lisesi ve Amerikan Kız Koleji Coğrafya öğretmeni Rauf Seymen tarafından hazırlanan ve M a a r i f Vekâletince ders kitabı olarak okutulması kabul edilen:

Lise I. Genel Coğrafya;

Lise II. Ülkeler Coğrafyası;

Lise III. Türkiye Coğrafyası,

Yıllarca tecrübe ve tetkiklerden sonra yazılmış; öğrencinin çalışma psikolojisine ve seviyesine en uygun geldiği bütün öğretmenlerce kabul edilmiş bir Lise Coğrafya serisidir.

Bütün kitaplarımızda olduğu gibi, bunlarda da, öğrencinin kendi kendini yetiştirmesi birinci plâna alınmış, konular mücerret ve rabıtasız dersler halinde verilmeyip, mukayeseli bir görüşle işlenmiştir. Kitapların soruları ve ödevleri bir orijinallik teşkil etmektedir. Bilhassa en son istatistik yıllıklarına dayanılarak metin, grafik ve şemalarda doğru ve aktüel rakamlara yer verilmiştir.

ÖĞRENCİLERE

BU KİTAPTAN NASIL FAYDALANMALI?

Bu kitaptan faydalanmak için aşağıdaki noktalara dikkat ediniz.

1. Okuyacağınız yazının sayfasını **İçindkiler** tablosundan bulunuz.

2. Metinleri dikkatli, anlıyarak okuyunuz. Yazıları anlamadan altlarındaki açıklamaları kavrıyamazsınız, çalışmaları başaramzsınız.

3. Bilmediğiniz kelimelerle yazarlar hakkındaki bilgileri kitabın sonundaki **İndeks - Sözlük**'te bulabilirsiniz.

4. Daha geniş çalışmalar için elinizin altında **sözlük, ansiklopedi, atlas** bulunması faydalı olur.

5. Her ay sonuna konan yoklamalarla o ay zarfında edindiğiniz bilgiyi ölçünüz.

6. Tavsiye edilen kitapları fırsat buldukça okumanız anlayışınızı ve okumanızı geliştirir.

İÇİNDEKİLER

		Sayfa No.
Sınıf kitaplığı		IV
Bilgilere genel bakış		VI
Ekim		
1. Atatürk'ün Okul Yılları	Falih Rıfkı Atay	10
2. Çalışma Zevki	Ahmet Hamdi Tanpınar	16
3. Kaşağı - 1	Ömer Seyfettin	21
4. Kaşağı - 2		26
5. Destan	Rakım Çalapala	31
Yoklama : 1		38
Kasım		
6. Bu Vatan Kimin?	Orhan Şaik Gökyay	44
7. Atatürk'le Kurtdereli (Serbest)	Âfet İnan	48
8. Ziyaret Günü	Mahmut Yesari	49
9. Kedi	Nurullah Ataç	55
10. Kaplan Avı	Falih Rıfkı Atay	60
11. Tavuslar (Serbest)	Abülhak Şinasi Hisar	66
Yoklama : 2		69
Aralık		
12. Kendine Doğru (Serbest)	Ziya Gökalp	73
13. Mahalle Aralarında Eksilen Sesler.	Ahmet Rasim	75
14. Kara Taşın İçindeki Mucizeler (Serbest)		78
15. Tembel Harcı (Serbest)	Ercüment Ekrem Talû	80
16. Vazife Aşkı		83
Yoklama : 3		88
Ocak		
17. Yoğurt Gölü	Orhan Veli Kanık	93
18. Fıkralar (Serbest)		97
19. Keloğlan ile Anası	Eflûtun Cem Güney	99
20. Ata Sözleri (Serbest)		105
21. Altın Nine	Halit Ziya Uşaklıgil	106
22. Bir Bahçe (Serbest)	Sait Faik	112
Yoklama : 4		

Şubat		Sayfa No.
23. Şarbon Aşısı Nasıl Bulundu?		120
24. Denizler	Fazıl Hüsnü Dağlarca	125
25. Deniz Hasreti (Serbest)	Ömer Bedrettin Uşaklı	128
26. Çulluk	Mahmut Yesari	129
27. Sincap (Serbest)	Buffon	134
28. Bitkiler Bahçesi	Ahmet Haşim	136
Yoklama : 5		140
Mart		
29. İyi Kalbli Doktor	Alphonse Daudet	144
30. Yıldız Dağı (Serbest)		149
31. Bursa'dan Balıkesir'e	Refik Halit Karay	150
32. Su Baskını	Vildrac	154
33. Fırtına	B. de Saint Pièrre	160
34. Gamzasız'ın Ölümü - 1 (Serbest)		164
35. Gamsız'ın Ölümü - 2 (Serbest)		167
Yoklama : 6		171
Nisan		
36. Baharda Tabiat	Kemalettin Kamu	174
37. Balın Hikâyesi (Serbest)		176
38. Vapur Kalkarken	Hüseyin Rahmi Gürpınar	179
39. Muharebeyi kazananlar	Halide Edip Adıvar	183
40. Bir Hareketin Mükâfatı	S. Lagerlöf	187
41. Anadolu'da Bahar (Serbest)	Refik Halit Karay	192
Yoklama : 7		195
Mayıs		
42. Eyfel Kulesi	Y. Kadri Karaosmanoğlu	199
43. Filimcilik Diyarında	Falih Rıfkı Atay	204
44. Mustafa Kemal	Cahit Külebi	207
45. Duatepe'de	Halide Eedip Adıvar	210
Yoklama : 8		215
İndeks - Sözlük		220

Not: Serbest kaydı bulunan metinlerin işleniş şekli öğretmene bırakılmıştır.

SINIF KİTAPLIĞI

Bu yıl, aşağıdaki kitaplardan istediklerinizi okuyabilirsiniz.

Açıl Sofram Açıl	Eflâtun Cem Güney
Alis Hârikalar Diyarında	Lewis Carrol
*Altın Kız	Leanda
*Andersen Masalları	Andersen
Arı Maya	Bonsels
Arzın Merkezine Seyahat	J. Verne
Ayda İlk İnsanlar	H. G. Wells
Bin Bir Gce Masalları	Hazırlıyan: N.Y. Taluy
Bir Eşeğin Hâtıraları	C. de Segure
Co'nun Çocukları	Louisa M. Alcott
Define Adası	Stevenson
En Güzel Türk Masalları	Eflâtun Cem Güney
Esrarlı Ada	J. Verne
Fatih Sultan Mehmet'in On Fedaisi	Reşat Ekrem Koçu
Fen Çocuğu	A. Stevenson
*Geçmiş Günlerin masalları	Perrault
*Grimm Masalları	Jacobe ve Wilhelme Grimm
Gümüş Patenler	P.J. Stahl
İki Sene Mektep Tatili	J. Verne
İstiklâl Savaşı Destanı	F. Hüsnü Dağlarca
İsviçreli Robenson	Wys

Kahraman İzciler	M. Reşit
Kaptan Grand'ın Çocukları	J. Verne
«Kim, ne, niçin?» serisi	Doğan Kardeş yayımları
Kimsesiz Çocuk	H. Malot
Kumlar Çiçeği	G. de Larigordie
Küçük Ocakçı	Pièrre Mael
Küçük Prenses	F. H. Burnette
Küçük Robensonlar	O. Parker
*Küçük Trott	A. Lichtenberger
Kurt Çocuk	Kipling
Lafontaine'in Masalları	Orhan Veli Kanık
Mustafa-Atatürk'ün Romanı	Rakım Çalapala
Nasrettin Hoca	Orhan Veli Kanık
*Nils Holgerson'un İsveç Gezisi	Selma Lagerlöf
Pinokyo	C. Collodi
Robenson Crusoe	Daniel Defoe
Tabiat Ana Anlatıyor	Doğan Kardeş yayımlarından.

İşaretli kitaplar, Maarif Vekâleti yayınlarındandır.

BİLGİLERE TOPLU BAKIŞ

Güzel konuşmayı öğreniniz

Vaktiyle hükûmdarın biri bir bilgeyi huzuruna çağırır: «Etrafımdaki insanların beni sevmeleri, bana güvenmeleri; ordumun, arzularım önünde keskin bir kılıç haline gelmesi için ne yapmalıyım?» der.

Bilge kısaca: «Söz kuvvetinden faydalanmalısın, Hükûmdarım!» diye cevap verir.

Hakikaten söz, başarı sağlamanın ilk vasıtasıdır, denebilir. İyi, yerinde söz söylemesini bilenler, karşılarındaki insanların dostluklarını kolaylıkla kazanırlar. Tanınmış ticaret, bilim, fen, devlet adamlarından çoğu iyi konuşma sayesinde pek çok şey sağlamışlardır.

Şüphesiz herkes konuşuyor; fakat konuşmasından zevk aldığımız insanlar ne kadar azdır! Halbuki herkes zevkli konuşabilir. Yalnız bu yolda başarılı olabilmek için bazı noktalara dikkat etmeliyiz:

1. Bir konu ile ilgili olarak konuşmalıyız.
2. Fkirilerimizi bir sıraya sokmalıyız.
3. Karşımızdaki insanın yaşına, seviyesine uygun bir dil kullanmalıyız.
4. Cümlelerimizin doğruluğuna, açıklığına dikkat etmeliyiz.
5. Sesizimizi kullanmayı bilmeliyiz.

Söze başlamadan önce ne hakkında konuşacağımızı, yani maksadımızı kafamızda hazırlamalıyız. Üzerinde duracağımız olaya veya fikre **konu** denir. Konu ve maksat bilinmeden yapılan konuşmalar gevezelik sınırını aşamaz.

Konuşmaya başlarken konuyu ve maksadı bilmek

kâfi değildir. Anlatacaklarımızın uygun bir sıraya, yani plâna bağlanması lâzımdır. Plânlı konuşmak demek, bir ana fikir etrafında ikinci derecedeki fikirleri sıralamak demektir. Bunun için söze bir **giriş** yapılır. Girişte ilgi çekici bir fıkradan, gözlemden... faydalanmak yerinde olur.

Bundan sonra canlı misallerden, fıkralardan, lâtifelerden faydalanarak karşımızdakini sıkmadan fikrimizi açıklarız. Bu bölüm, konuşmanın **gelişme** bölümüdür. Nihayet konuşmamızın maksadı kesin olarak belirtilir. Bu, **sonuç** bölümüdür. Olay anlatılırken, olayın nasıl sonuçlanacağı başta belli edilmezse sözlerimiz sona kadar ilgi ile dinlenir.

Söz, insanların yaratılış özelliklerini, terbiyesini, bilgisini ölçmeğe yarıyan en güzel bir vasıta olduğu için kelimeleri kullanırken dikkatli olmalıyız.

Söz, genel olarak, şu çeşit insanlara karşı söylenmiş olabilir:

1. Kendimizden küçüklere,
2. Arkadaşlarımıza,
3. Büyüklerimize.

Hitabettiğimiz bu insan çeşitlerine göre konuşma sırasında aşağıdaki noktalara dikkat edilmelidir:

1. Küçüklerle konuşurken sert bir ifade kullanmamalı.
2. Arkadaşlarla konuşurken, samimî olmakla beraber lâübalilikten sakınmalı.
3. Büyükler karşısında daima saygılı olmalı. Fakat bu saygıyı sıkıcı bir hale sokmaktan da çekinmeli.

Konuşmaya, bulunulan yerin de tesiri olur. Özel toplantılarda yapılan konuşmalar, resmî yerlerde, resmî toplantılarda yapılan konuşmalardan farklıdır. Resmî yerlerde, en samimî arkadaşlarla bile ciddî ve ağırbaşlı konuşmak gerektir.

Söz çeşitleri — Konuşma, şahıslar arasında karşılıklı yapılırsa buna **diyalog** denir. Ayrıca söz bir fikri açıklamak, ispatlamak maksadiyle veya bu kalabalığı heyecanlandırmak, harekete getirmek için söylenebilir. Birinci çeşit konuşmalar **konferans**, ikincileri **nutuk**'tur.

Konferans verebilmek için, konu ile ilgili bilgileri toplamak, okumak ve bunları not etmek lâzımdır. Notlarda, yalnızca en mühim noktalar bulunmalı, fakat konuşma sırasında bunlara gereken ilâveler yapılmalıdır. Kalabalık karşısında yapılan konuşmalarda da ilgi çekici bir giriş yapmak yerinde olur, Yine konuşma arasında uygun fıkralardan faydalanmak dinleyicilerin ilgisini devam ettirir.

Konferans dinliyenlerin de vazifeleri vardır. Dinleyiciler, konuşmanın esaslı noktalarını, anlamadıkları, eksik buldukları yerlerini not etmeli ve söz almalıdırlar. Ancak söz söyliyenin konuşmayı bitirmesini beklemek, konuşmak için müsaade almak bir nezaket kuralıdır.

Sınıfta yapılacak bir konuşmayı idare etmek üzere seçildinizse, konuşmak istiyenlere, müracaat sırasına göre söz veriniz. Söz alanların da kısa konuşmaları, arkadaşlarını kırmamaya dikkat etmeleri icibeder.

Nutuklara gelince: Bu söz çeşidi, yukarda da işrat ettiğimiz gibi, bir topluluğu heyecanlandırmak için söylenir.

Nutuklar uzun olmamalı, nutuk söyliyen lüzumsuz hareketlerden sakınmalıdır.

EKİM :

1. ATATÜRK'ÜN OKUL YILLARI

Mustafa, pek küçük yaşta öksüz kaldı. Ailenin geçineceği olmadığı için, anası oğlunu okuldan alarak, Lankaza taraflarında kardeşinin çiftliğine gittiler. Dayısı, Mustafa'yı çiftlik işlerinde yetiştirmeğe karar verdi. Mustafa işe yaramıyor değildi. Kız kardeşi ile beraber karga konmasın diye bakla tarlası bekçiliği ettiğini hiç unutmamıştır. Devlet Başkanlığı zamanında bir arkadaşı, bu tarla bekçiliği hikâyesini misafirlere anlattığı zaman içlerinden biri :

— Aman Efendimiz... diye hikâyeye inanmamazlık göstermesi üzerine, Atatürk :

— Evet, doğrudur. Ben de herkes gibi doğdum, büyüdüm. Doğuşumda bir ayrılık varsa, Türk olarak doğmaklığımdan ibarettir, demişti.

Bir halk çocuğu olmakla övünürdü.

Mustafa, çiftlik hayatına alışıyordu ama, anası çocuğunu okutamıyacağı için dert içinde idi.

Bir sonbahar günü, dayısı ile beraber çayırda dolaşırken, Mustafa'yı eve çağırdılar. Selânik'te teyzesi yeniden okula yollamak için çocuğu yanına almağa karar vermişti. Anası sevinç içinde oğluna bu müjdeyi verdi. O zaman, on yaşında bulunan Mustafa'ya göre, çiftlikte kalsa daha iyi idi. Fakat ister istemez anası ile Selânik'e gitti.

Kendisini bu defa, şimdi orta okul dediğimiz rüştiye mektebine verdiler.

Komşulardan bir binbaşının oğlu, asker rüştiyesine gönderildi. Bu okul öğrencilerinin parlak düğmeli üniformaları vardı. Mustafa, sokakta bu kıyafetlere imrendiği için, bütün dileği o mektebe yazılmaktı.

Şimdi, Atatürk'ü dinliyelim: «O sırada anam, «Selânik'e gelmişti. Asker rüştiyesine girmek istediğimi kendisine söyledim. Ama askerlikten çekiniyordu. Ona hiç sezdirmeden giriş imtihanlarına hazırlandım. Anam bir olup bitti karşısında kaldı.»

Mustafa, sverek girdiği bu okulda, derslerine büyük bir hevesle çalıştı. Hele matematiğe pek meraklı idi. O kadar ki, matematikteki üstünlüğünü gören öğretmenleri ona artık çocuk gözü ile değil, bir arkadaş gibi bakıyorlardı. Bir gün matematik hocası dedi ki:

— Oğlum, senin de adın Mustafa, benim de. Bu böyle olmaz. Araya bir fark koymalı. Bundan sonra seni «Mustafa Kemal» çağıralım. İşte, ta Atatürk oluncaya kadar süren Mustafa Kemal adı kendisine o gün takılmıştı.

Bu matematik öğretmeni pek sert bir adamdı. Bir gün :

— Aranızda kimler kendilerine güvenirlerse kalksınlar, onları müzakereci yapacağım, demişti.

Ayağa öyleleri kalktılar ki, bunları gören Mustafa kendini ortaya atmağa cesaret edemedi. Fakat, içlerinden birinin emri altına girecekti . Bu da ağrına gitti. Birden kalktı :

— Ben daha iyi yaparım, dedi ve yaptı.

O günden sonra sınıfın müzakerecisi o idi.

Mustafa Kemal, asker rüştiyesini pek iyi bitirdikten sonra, üç arkadaşı ile beraber Manastır idadisine gitti. Bu bir geceli asker lisesi idi. Kendisi lisedeki ilk zamanlarını şöyle anlatmaktadır: «Bana matematik pek kolay

geldi. Kendimi bu derse verdim. Fakat Fransızcada geri idim. İlk üç aylık tatili geçirmek için Selânik'e geldiğimde, Fransız mektebinin hususi sınıfına devam ettim. Fransızcamı ilerlettim. Edebiyatla hiç ilgilenmemiştim. Şiir meraklısı bir genç, benden okumak için kitap istedi. Verdiklerimin hiçbirini beğenmemesi gücüme gitti. Edebiyat diye bir şey olduğunu o zaman öğrendim.»

Şimdi o bir delikanlıdır. Etrafını görecek ve bir şeyler sezinecek yaştadır. Sırplar ve Bulgarlar bu toprakları bizden almak istedikleri için, Manastır dağlarında ve köylerinde de çetecilik yapmakta, sık sık Türk köylerini basmakta idiler. Mustafa Kemal'in içine ilk defa Manastır'da vatan kaygısı çöktü. Milletinin toprakları ve hürriyetleri üzerinde dolaşan tehlikeyi gördü.

1897 Yunan Harbi koptuğu zaman Mustafa Kemal, Manastır idadisinde idi. Seferberlik olduğu için delikanlılar ellerinde Türk bayrakları ile, davul zurna şenlikleri içinde cepheye gidiyorlardı.. Askerliğe çağırılmıyanlardan gönüllü olanlar da çoktu. Akın akın Manastır'dan geçen taburları görürlerken, idadi çocuklarının içleri içlerine sığmıyordu. Mustafa Kemal, gönüllü gitmek istiyenlerin babaşında idi.

Falih Rıfkı Atay*
(Babanız Atatürk, 1955)

* **Atay, Falih Rıfkı** (Bk., İndeks - Sözlük).

1. Sözlükten faydalanmayı öğreniniz.

Okuduğunuz yazıları anlıyabilmeniz için, her şeyden önce, kelimelerin mânalarını bilmelisiniz. Kelimelerin mânaları veya neyi bildirdikleri **sözlük**lerden, **ansiklopedi**lerden, öğrenilebilir. Coğrafya ile ilgili özel isimler varsa bunları haritada bulmak da faydalıdır. Bu yazıdaki yer isimlerini haritada gösteriniz.

Sözlükten kolaylıkla faydalanmak için Türk alfabesindeki harf sırasını iyice öğreniniz. Mânasını aradığınız kelimenin harf sırasını sözlüğün sayfa başlarındaki kelimelerin harf sırası ile karşılaştırınız. Sayfa başındaki kelime ile aradığınız kelimenin harfleri arasındaki bir benzeşme varsa o kelimeyi bu sayfada bulabilirsiniz. Bu kitabın sonundaki sözlükte de harf sırası göz önünde bulundurulmuştur.

Aşağıdaki kelimelerin mânalarını kitabın sonundaki sözlükte arayınız:

müzakereci, edebiyat, rüştiye, idadi, sezinmek, seferberlik, Sırp.

2. Bunlara cevap verebilir misiniz?

Okuduğunuz yazıyı anlayıp anlamadığınızı kontrol için aşağıdaki sorulara cevap veriniz. Cevap veremediğiniz sorular olursa, yazıyı tekrar okuyarak düşününüz.

1. Mustafa'nın ailesi geçim bakımından ne halde idi?
2. Mustafa, asker rüştiyesine niçin ve nasıl girdi?
3. Bu okuldaki başarısının ona kazandırdığı hâtıra nedir?

4. Manastır idadisinde hangi derslere karşı ilgi duydu ?

5. Onda vatan kaygısı nasıl uyandı?

3. Bu yazıdan ne anlıyoruz ?

Bu yazıdan, Atatürk'ün daha küçük yaşta iken birtakım göze çarpan kabiliyetleri ve özellikleri bulunduğunu öğreniyoruz. Burada olduğu gibi her konuşma ile, her yazı ile anlatılmak istenen temel bir fikir veya duygu vardır. Bu fikir veya duygu, sözde, yazıda açıkça belirtilmiş olabileceği gibi, bazen onu bulmak bize düşer. **Bir sözle, bir yazı ile anlatılmak veya duyurulmak istenen fikre, duyguya ana fikir denir.**

Yazıda, ana fikrin belirmesine yarıyan ikinci derecede fikirler de var. Bunlardan biri Atatürk'ün küçüklüğünde geçim sıkıntısı çektiği fikridir. Bu fikrin, ana fikre hangi bakımdan kuvvet sağladığını düşününüz. Buna benzer başka fikirler varsa onları da gösteriniz.

Sözde veya yazıda, ana fikrin belirtilmesine yarıyan ikinci derecedeki fikir ve duygulara yardımcı fikirler denir.

4. Bunları biliyor musunuz?

Konuşurken, yazarken fikirlerimizi, duygularımızı anlatabilmek için kelimelerden faydalanırız. Bir yazarın maksadını anlatabilmek için kullandığı kelimelerin hepsine birden o yazarın **kelime haznesi** denir. İyi yazarlar, kelimeleri herkesten farklı bir ustalıkla kullanırlar. Bir yazı okunurken bunların bulunup açıklanması hem yazıyı daha iyi anlamayı sağlar; hem de gördüklerimizi, düşündüklerimizi anlatırken faydalanacağımız örnekler elde etmiş oluruz.

Yazıda geçen şu sözleri açıklayınız :

halk çocuğu, asker rüştiyesi, ağırına gitmek, olup bitti, (kendini) ortaya atmak, vatan kaygası çöktü.

5. Güzel okuyor musunuz?

Okuduğunuz yazı konuşma diline oldukça yakın bir şekilde yazılmış. Böyle yazılara **nesir** (düz yazı) denir. Bu yazıları gayet tabiî, yani konuşur gibi okuyunuz. Arada bazı şahısların konuşmaları bulunduğunu da gördünüz. Buralarda da sesinizi o konuşmanın özelliğini belirtecek tarzda ayarlayınız.

Yazıyı okurken sallanmayınız. Satırları kalemle, parmakla takibetmeyiniz. Sesinizi, herkesin sizi rahatça duyabileceği kadar yükseltiniz.

2. ÇALIŞMA ZEVKİ

(Elle çalışmaya bayılırım. Hele komşumuz Ulvi Beyin evi yapılırken çalışma imkânını fazlasiyle bulduğum yaz mevsimini her zaman hatırlarım.)

İstanbul'a dönüşümüzde yanıbaşımızda bir ev yapıldığını görünce çok sevinmiştim. Bu sefer de tatil aylarını duvarcı ustalarına ve marangozlara yardımla geçirmeye başladım. Ne ev halkının azarlaması, ne ustaların kovması kâr etmedi. O kadar ki, ev bittiği zaman İhsan'ın babası Ulvi Bey, bana yepyeni bir marangoz takımı hediye etmişti. Babamla çok sevişen bu güzel ihtiyarın, gülerek «Cevdet Bey, hakikaten Cemal Bey oğlumuzun üzerimize hakkı geçti. Evin inşasında az gayret sarfetmediler!» deyişi hâlâ hatırımdadır. İşte benden on iki yaş kadar büyük olan İhsan Beyi, bu ev yapılırken tanıdım.

O da benim gibi elle çalışmaktan hoşlanıyordu. Bir gün ustaların öğle tatilinden istifade ederek elime geçirdiğim rende ile oflıya puflıya sarfettiğim gayreti görünce «Dur, demişti. Mademki bu işler hoşuna gidiyor, bari doğru dürüst yap! Hem etrafa, hem kendine faydan olsun!» Ve bana hiç üşenmeden marangozluğun ilk sırlarını öğretmişti.

— Evvelâ malzemeyi tanımak lâzımdır, diyordu. Kokusiyle, rengiyle tanıyacaksın. Sonra aleti öğreneceksin! Ne işe yaradığını, nasıl tutulduğunu öğreneceksin: Ve bana teker teker rendeyi, çift rendeyi, dişli rendeleri, perdaha yarıyan planyaları, düztabanları, kalem ve fitil rendeleri,, aralarındaki farkı, kullanış şekillerini öğretti.

NOT : Yukarıdaki eserlerden 42 liralı
Ekim 1960 — 31 Aralık 1960 tar
lara hediye edilecektir.
tstediğiniz kitaplar ve mecmua

Büyük başlı, iri ve atletik vücutlu, dalgın bakışlı bir elikanlıydı. Şimdi iyi hatırlıyorum ki, o yaştaki gençerde tabiî olan giyinme merakı yoktu. Evde kimin neini bulursa sırtına gçirir, hattâ sokağa onunla da çıkığı olurdu. Yüzü gözü sivilce içindeydi ve en aşağı iç günlük sakalı vardı. Ağır ağır, hiç acele etmeden, arılacak yere behemehal varmayı kafasına koymuş gibi konuşuyordu. Öne doğru çıkık alnı son derecede düz ve akindi.

— Her şeyi yapan insan elidir, kardeşim anladın mı? Bizi biz yapan elimizdir. Elin, düşünceni terbiye etsin! Bütün varlığınla kendini eline ve elindki işe ver. Göz el ve kafa hep beraber çalışmalıdır. Sonra fikrini tashih ederek ilâve ediyordu:

— El çalışmalı, öbürleri âdeta farketmeden onunla beraber yürümeli. Yani elinin emrine grmelisin!

Ahmet Hamdi Tanpınar*
(Sahnenin Dışındakiler)

1. Sözlükten arıyacağınız kelimeler.

takım, inşa, sır, rende, planya, perdah, atletik (vücutlü), behemehal, sakin.

2. Düşünün, söyleyin?

1. Okuduğunuz yazı, zamanımız yazar ve şairlerinden Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Mütareke yıllarını anlatan Sahnenin Dışındakiler isimli romanından alınmıştır. Cemal isimli bir şahıs bize, yaz tatilinin kendisi için en zevkli bir olayını anlatıyor. Bir olayın, başından geçe-

° Tanpınar, Ahmt Hamdi (Bk., İndeks - Sözlük).

nin ağziyle anlatılması söylenenlere karşı daha fazla ilgi duyulmasını sağlar. Buradaki olaya dört kişinin adı karışıyor. Bunlar kimlerdir? En önemlileri hangileri ? Niçin ?

2. Cemal'in işten duyduğu zevk nasıl başlıyor? Nasıl gelişiyor?

3. Cemal'e göre «Marangozluğun ilk sırları» nelerdir? Bu sırları ona kim öğretti?

4. Cemal, bize İhsan'ı yazının hangi bölümünde tanıtıyor? Ne şekilde?

5. Yazıya göre İhsan, eli niçin önemli buluyor? Herkeste el olduğu halde, kafası işlemiyenler başarı gösterebiliyor mu? Elin emrine girmek ne gibi zararlar doğurabilir?

3. Acaba bulabilecek misiniz?

Bu yazıdan önemli birkaç fikir çıkarmak mümkün Acaba siz bunları bulabilecek misiniz? Fakat hiç tasalanmayın. İlk okuyuşta bulamadınızsa yazıyı bir daha, bir daha dikkatle okuyun. Bulduğunuz fikirleri birer cümle ile defterinize yazın.

4. Cemal ile İhsan'ın beğendiğiniz tarafları?

Cemal ile İhsan'ın beğendiğiniz tarafları nelerdir? Bunları sıra ile söyleyin. Bu iki kişiden hangsinin ne tarafını beğenmediniz? Cemal veya İhsan'a benziyen insanlara hiç rastladınız mı? Böylelerini gördünüzse ne taraflariyle yazıdaki şahıslara benzettiğinizi söyleyiniz.

5. Kelime haznemiz

I — Yazıda geçen **«kafasına koymak»** bir şey hakkında kesin karar vermek mânasındadır. Yani bu iki kelime beraberce, **«kafa»** ve **«koymak»** kelimelerinin asıl mânalarından farklı kullanılmıştır. **Öz mânasından az çok ayrı bir fikri anlatmaya kelime topluluğuna veya dilbilgisi şekline deyim (tâbir)** denir. Deyimler, konuşmalarda şahısların özelliklerini gösterir ve anlatımda umumiyetle bir düşünceyi kısa yoldan, kuvvetle anlatmayı sağlarlar. Deyimler kalıplaşmış şekiller olduğu için, kullanırken, kelimelerini değiştirmemeğe dikkat etmeli. Meselâ **«kafasına koymak»** yerine **«başına koymak»** şeklini kullanmak doğru değildir.

Aşağıdaki sözlerin mânasını söyleyiniz ve her sözü birer cümlede kullanınız.

1. **Kâr etmek**
2. **Hakkı geçmek**
3. **Doğru dürüst**
4. **Kendini işe vermek**
5. **Birinin emrine girmek**

II — 1. Okuduğunuz yazıda yedi çeşit marangozluk âletinin adı geçiyor. Bunları, yazıda bulup defterinize yazınız.

2. Bir marangozun başka ne gibi âletleri vardır? Bir marangozun dükkânını gözledikten sonra bunları da defterinize yazınız.

3. Bu kelimelerin mânalarını sözlükten bulup karşılarına yazınız.

4. Nihayet bu kelimeleri harf sırasına koyarak mânalariyle birlikte defterinize yazınız. Şimdi elinizin altında, marangozluk âletlerinin bir sözlüğü bulunmaktadır.

6. İmlâsını öğreneceğiniz kelimeler.

Aşağıdaki kelimeleri yüksek sesle söyleyiniz. Sonra birer cümlede kullanarak, bunları defterinize yazınız.

kâr	**lâzım**
hâlâ	**ilâve**
evvelâ	**âdeta**

a) **Kâr, lâzım...** kelimelerinde a harfi üzerine konan düzeltme işareti **ka, la** seslerini değiştirmektedir. Bu işaret g sesini değiştirmek için de kullanılır: **gûya, rüzgâr,** gibi.

b) **Âdeta** kelimesinin başındaki a harfi üzerinde bulunan düzeltme işareti ise a sesinin uzatılmasına yaramaktadır.

c) Bu işaret, kelimelerin -i hali eki almış olanlariyle, mânaları ayrı, fakat yazılış bakımından benzeşenlerini ayırmak için de kullanılır:

Tarihi (okudum.)

Tarihî (bir olay)

8. Yazıyı okurken dikkat edeceğiniz noktalar.

Cemal, bize hâtırasını anlatırken İhsan'ın sözlerini olduğu gibi söylüyor. Yazıda veya konuşmada bir insanın sözlerini olduğu gibi vermek anlatıma canlılık sağlar. Böyle yazılmış bir yazıyı okurken de bu konuşmaları, konuşma havasına uygun bir sesle belirtmelidir.

Yazıda, konuşmaları bulunuz. Bunları tıpkı İhsan'ın konuşması gibi okumaya çalışınız.

8. Bir hâtıranızı anlatınız.

Sizin de anlatılmaya değer bir hâtıranız elbette vardır. Bu hâtıranızı arkadaşınıza anlatınız.

Bu maksatla:

1. Anlatacağınız olayı iyice hatırlayınız.
2. Anlatacaklarınızı bir sıraya koyunuz.
3. Olaya karışanların sözlerini, onların söyledikleri şekilde tekrarlayınız.
4. Bu şahısları gerekince, görünüşleri bakımından da tanıtmaya çalışırsınız.

Arkadaşınız hâtırasını bitirdikten sonra, yukardaki esaslara uyup uymadığı ve anlattıklarının ilgi uyandırıp uyandırmadığı üzerinde konuşun.

3. KAŞAĞI (I)

Ahırın avlusunda oynarken aşağıda, gümüş söğütler altında görünmiyen derenin hazin şırıltısını işitirdik. Evimiz iç çitin büyük kestane ağaçları arasında kaybolmuş gibiydi. Annem İstanbul'a gittiği için, benden bir yaş küçük olan kardeşim Hasan'la artık Dadaruh'un yanından hiç ayrılmıyorduk. Bu, babamın seyisi ihtiyar bir adamdı.

Sabahleyin erkenden ahıra koşuyorduk. En sevdiğimiz şey atlardı. Dadaruh'la beraber onları suya götürmek, çıplak sırtlarına binmek ne doyulmaz bir zevkti! Hasan korkar, yalnız binemezdi. Dadaruh, onu kendi önüne alırdı. Torbalara arpa koymak, yemliklere ot doldurmak, ahırı süpürmek, gübreleri kaldırmak en eğlenceli bir oyundan ziyade bizim hoşumuza gidiyordu. Hele tımar... Bu, en zevkli şeydi. Dadaruh, eline kaşağıyı alıp işe başladı mı tıkı... tık!.. tıkı... tık! tıpkı bir saat gibi.

Ben de, bir gün yalnız başıma kaldım. Hasan'la Dadaruh dere kenarına inmişlerdi. İçimde bir tımar etmek hırsı uyandı. Kaşağıyı aradım; bulamadım. Ahırın köşesinde Dadaruh'un penceresiz küçük bir odası vardı. Buraya girdim, rafları aradım. Eyerlerin arasına falan baktım. Yok, yok. Yatağın altında yeşil tahtadan bir sandık duruyordu. Onu açtım, az daha sevincimden haykıracaktım: Annemin bir hafta evvel İstanbul'dan gönderdiği hediyeler içinde çıkan fakfon kaşağı pırıl pırıl parlıyordu. Hemen kaptım. Tosun'un yanına koştum, karnına sürtmek istedim. Rahat durmuyordu.

— Galiba acıtıyor, dedim.

Gümüş gibi parlıyan bu güzel kaşağının dişlerine bak-

tım. Çok keskin, çok sivri idi. Biraz körletmek için duvarın taşlarına sürtmeğe başladım. Dişleri bozulunca tekrar tecrübe ettim. Gene atların hiçbiri durmuyordu, kızdım. Öfkemi sanki kaşağıdan çıkarmak istedim. On adım ileri-deki çeşmeye koştum. Kaşağıyı yalağın taşına koydum. Yerden kaldırabileceğim en ağır bir taş bularak üstüne hızlı hızlı indirmeye başladım. İstanbul'dan gelen, ihtimal Dadaruh'un kullanmaya kıyamadığı bu güzel kaşağıyı ez-dim, parçaladım. Sonra yalağın içine attım.

Babam, her sabah dışarıya giderken bir kere ahıra uğrar, öteye beriye bakardı. Ben, o gün gene ahırda yal-nızdım. Hasan, evde, hizmetçimiz Pervin'le kalmıştı. Ba-bam, çeşmeye bakarken yalağın içinde kırılmış kaşağıyı gördü. Dadaruh'a haykırdı:

— Gel buraya!

— .....

Nefesim kesileckti. Bilmem neden, çok korkmuştum. Dadaruh şaşırdı. Kırılmış kaşağı meydana çıkınca babam, bunu kimin yaptığını sordu.

Dadaruh:

— Bilmiyorum, dedi.

Babamın gözleri bana döndü, daha bir şey sormadan:

— Hasan, dedim.

— Hasan mı?

— Evet, dün Dadaruh uyurken odaya girdi. Sandık-tan aldı. Sonra yalağın taşında eezdi.

— Neye Dadaruh'a haber vermedin?

— Uyuyordu.

— Çağır şunu bakayım.

Çitin kapısından geçtim. Gölgeli yoldan eve doğru koştum. Hasan'ı çağırdım. Zavallının bir şeyden haberi yoktu. Koşarak arkamdan geldi.

Babam pek sertti. Bir bakışından ödümüz kopardı.

Hasan'a ddi ki:

— Eğer yalan söylersen seni döverim.

— Söylemem.

— Pekâlâ, bu kaşağıyı neye kırdın?

Hasan, Dadaruh'un elinde duran âlete şaşkın şaşkın baktı. Sonra sarı başını sarsarak:

— Ben kırmadım, dedi.

— Yalan söyleme diyorum.

— Ben kırmadım.

Babam tekrar:

— Doğru söyle, darılmıyacağım. Yalan çok fenadır, dedi. Hasan, inkârında inadetti. Babam hiddetlendi. Üze-rine yürüdü. «Utanmaz yalancı!» diye yüzüne bir tokat indirdi.

— Götür bunu eve. Sakın bunu bir daha buraya sok-ma. Hep Pervin'le otursun, diye haykırdı. Dadaruh, ağ-lıyan kardeşimi kucağına aldı. Çitin kapısına doğru yü-rüdü.

Artık ahırda hep yalnız oynuyordum. Hasan, evde mahpustu. Annem geldikten sonra da affetmedi. Fırsat düştükçe «O, yalancı» derdi. Hasan, yediği tokat aklına geldikçe ağlamaya başlar, güç susardı. Zavallı anneciğim benim iftira atabileceğime hiç ihtimal vermiyordu. «Ap-tal Dadaruh atlara ezdirmiş olmasın?» derdi.

Ömer Seyfettin*

1. Sözlükte arayın.

kaşağı, hazin, seyis, tımar, fakfon, ödü kopmak, mah-pus, kıymak, iftira atmak, ihtimal vermek.

---

* **Ömer Seyfettin** (Bak, İndeks - Sözlük).

2. Düşünün, söyleyin.

1. Yazıda, bir çocuğun başından geçenler anlatılıyor. Bu olup bitenlere olay denir. Buradaki olayı kısaca anlatınız. Olay, nerede geçiyor? Bu yer ne şekilde tanıtılıyor?.

2. Olaya kimlerin adları karışıyor?

3. Kaşağıyı kim kırdı? Bir kabahati başkasına yüklemek, niçin kötü bir harekettir?

4. Hasan'a verilen cezayı uygun buluyor musunuz?

3. Yazıyı nasıl okumalı?

Yazıyı seslii okurken şunlara dikkat ediniz.

1. İkinci paragrafın ikinci cümlesini okurken sesinizi, alınan zevkin çokluğunu belirtecek şekilde ayarlayınız. Aynı paragrafın son cümlesinde kaşağının sesini iyi belirtiniz.

2. Konuşmaları tabiî bir sesle okuyunuz. Ayrı ayrı insanların konuştuğu sesinizden anlaşılmalı.

4. Kelime hazinemiz.

1. Hikâyenin birinci cümlesinde, **gümüş** kelimesinin kullanılışına dikkat edelim: Bu kelimenin sözlükteki mânası, «para basmakta, kuyumcu işleri yapmakta kullanılan paslanmaz, parlak beyaz renkte, kolay işlenir ve tel haline gelir maden» dir. Halbuki yazıda, **«gümüş söğüt»** şeklinde kullanılmıştır. Gümüşten ağaç olmıyacağına göre, burada ağaç, rengi yüzünden gümüşe benzetilmiştir. **Kelimenin her zaman kullanılan kavramı sözlük mânası gerçek kavramından başka olan anlamları da mecaz mânasıdır.**

Yazıda geçen, aşağıdaki kelimelerin sözlük mânalariyle mecaz mânalarını bulunuz. Yazıda, bu kelimeler hangi mânalariyle kullanılmış?

Kaybolmak — «Evimiz... büyük kestane ağaçları arasında kaybolmuş gibiydi.»

Doyulmaz — «... Çıplak sırtlarına binmek ne doyulmaz zevkti.»

Çıkarmak — «Öfkeyi kaşağıdan çıkarmak istedim.»

2. Türkçede, y sesiyle ğ sesi arasında yakınlık bulunduğu için bazı kelimeleri yazarken dikatli olmak lâzımdır.

Aşağıda, sol taraftaki kelimelerle sağdakiler arasında ne gibi bir mâna farkı var; bu kelimeleri birer cümlede kullanınız.

eyer	**eğer**
öyle	**öğle**

3. İkinci cümlede yazar, evlerini tanıtıyor. Hangi yönden? Siz de bir cümle ile kendi evinizi tanıtınız.

4. KAŞAĞI (II)

Ertesi sene annem, yazın gene İstanbul'a gitti. Biz yalnız kaldık. Hasan'a ahır hâlâ yasaktı. Geceleri yatakta atların ne yaptıklarını, tayların büyüyüp büyümediğini bana sorardı. Birdenbire hastalandı. Kasabaya at gönderildi. Doktor geldi. «Kuşpalazı» dedi. Çiftlikteki köylü kadınlar eve üşüştüler. Birtakım tekir kuşlar getiriyorlar, kesip kardeşimin boynuna sarıyorlardı. Babam yatağının dibinden ayrılmıyordu.

Dadaruh çok durgundu. Pervin hüngür hüngür ağlıyordu.

— Neye ağlıyorsun? diye sordum.

— Kardeşin hasta.

— İyi olacak.

— İyi olmıyacak.

— Ya ne olacak?

— Kardeşin ölecek, dedi.

— Ölecek mi?

— .....

Ben de ağlamağa başladım. O hastalandığından beri Pervin'in yanında yatıyordum. O gece hiç uyumadım. Dalar dalmaz Hasan'ın hayali gözümün önüne geliyor: «İftiracı, iftiracı!» diye karşımda ağlıyordu.

Pervin'i uyandırdım:

— Ben Hasan'ın yanına gideceğim, dedim.

— Niçin?

— Babama bir şey söliyeceğim.

— Ne söyliyeceksin?

— Kaşağıyı been kırmıştım, onu söyliyceğim.

— Hangi kaşağıyı?

— Geeçn seneki. Hani babamın Hasan'a darıldığı...

Lâfımı tamamlıyamadım. Derin hıçkırıklar içinde boğuluyordum. Ağlıya ağlıya Pervin'e anlattım. Şimdi babama söylesem Hasan da duyacak, belki beni affedecek...

— Yarın söylersin, dedi.

— Hayır, şimdi gideceğim.

— Şimdi baban uyuyor, yarın sabah söylersin; Hasan da duyar. Onu öpersin, ağlarsın, seni affeder.

— Pekâlâ.

— Haydi şimdi uyu!

— .....

Sabaha kadar gene gözlerimi kapıyamadım. Hava henüz ağrırken Pervin'i uyandırdım. Kalktı, ben, içimdeki zehirden azabı boşaltmak için acele ediyordum. Yazık ki zavallı masum kardeşim o gece ölmüştü. Sofada çiftlik imamiyle Dadaruh'u ağlarken gördük. Babamın dışarıya çıkmasını bekliyorlardı.

Ömer Seyfeetti*

1. Sözlükte arayım.

kuşpalazı, tekir, azap, masum.

2. Düşünün, söyleyin.

1. Hasan, hangi hastalığa yakalandı? Bu hastalığa karşı ne yapılıyordu? Bu tedaviyi uygun buluyor musunuz?

---

* **Ömer Seyfettin** (Bak, İndeks - Sözlük)

2. Hasan'ın hastalığından en çok kim üzülüyor? Niçin? Bunu, bu insanın hangi halinden ve sözlerinden anlıyoruz?

3. Kabahatli olan, özür dilemeye imkân bulabildi mi? Neden?

4. Yazının ana fikri nedir?

3. Zevk aldığınız bir yazı çeşidi: hikâye.

Yeri belirtilerek, varlıkların başlarından geçen olay-

1. Yazıda bir olay vardır.
2. Olayın geçtiği yer belirtiliyor.
3. Olayla ilgili şahıslar belirtiliyor.
4. Yazının ana fikri vardır.

Yeri belirtilerek, varlıkların başlarından geçen olayları anlatan yazı çeşitlerine hikâye denir. Hikâyede adı geçen varlıklar, hikâyenin şahıslarıdır. Şahıslardan en mühimleri de hikâyenin kahramanı adını alır. Bu hikâyenin iki kahramanı var. Bunlar, kimler?

Hikâyenin çekici, hareketli olması için şahıslar birbirleriyle sık sık konuşturulur.

Hikâyede olayın geçtiği yere çevre denir. Çevre, olay arasında daima kısaca belirtilir.

Hikâye bir maksada bağlı olarak yazılır. Bu maksat hikâyenin ana fikridir.

4. Hikâyenin plânı ve özeti.

Hikâyenin mühim noktalarını şöyle gösterebiliriz:

1. Tımar etmekten hoşlanan çocuk, Dadaruh'tan gizli olarak yeni kaşağıyı alıyor.

2. Kaşağıyı kullanamayınca kırıp çeşmenin yalağına atıyor.

3. Çocuk, babasının kırık kaşağıyı görmesi üzerine, kardeşi Hasan'a iftira ediyor; onun cezalandırılmasına sebeboluyor.

4. Hasan, kuşpalazından ölüyor.

5. İftira edenin vicdan azabı.

Gösterdiğimiz mühim noktalar hikâyenin palânıdır.

Şimdi, bu mühim noktaları birleştirelim:

Çocukluğunda, atları tımar etmekten hoşlanan yazar, seyisin sandığından yeni bir kaşağıyı gizlice alır, fakat bunu kullanamayınca kırar, atar. Babası, kırık kaşağıyı çeşmenin yalağında görür: Ömer Seyfettin'i sıkıştırınca o, kabahati kardeşi Hasan'ın üzerine atar ve onun cezalandırılmasına sebebolur.

Bir gün Hasan, kuşpalazından ölür, Ömer Seyfettin de kardeşine ettiği iftiranın azabını çeker.»

Meydana çıkan bu kısa şekil, yazının özetidir.

Bir yazıyı özetlemek için, en mühim noktaların kısaca anlatılması gerektiğini unutmayınız.

5. Kelime haznemiz.

1. Aşağıdaki kelimeler, hikâyede hangi mânada kullanılıyor? Bu kilemelerin mânaları nedir?

Derin (hıçkırık)

Boğulmak - «Derin hıçkırıklar içinde boğuluyordum.»

Zehir - «Zehirden azap.»

2. Bazı kelimelerin mânalarını iyice kavrıyabilmek için zıtlarını bilmek icabeder. Mâna bakımından zıt olan

kelimelere zıt mânalı kelimeler denir .Aşağıdaki kelimelerin zıt mânalarını söyleyiniz.

iç, hazin, ihtiyar, azap, ağlamak.

3. Yazıda, **biraz, birtakım, affetmek**... gibi kelimeler, iki kelimenin bileşmesi yoluyla meydana gelmişlerdir. Bu çeşit kelimelere bileşik kelime denir. Bileşik kelimeler bitişik yazılırlar. Yazıdan başka bileşik kelimeler bulunuz.

4. Yazıda, bir istekle ilgili konuşmayı gösteriniz. Siz de bir isteğiniz üzerinde, bir arkadaşınızla yapacağınız konuşmayı kısaca yazınız.

8. Ömer Seyfettin'den okuyacağınız iki hikâye.

Ömer Seyfettin'in çocukluk hâtıralarından bahsettiği iki hikâyesi daha vardır. Aşağıda adları yazılı bu hikâyeleri, parantez içinde gösterilen kitaplardan okuyunuz.

1. **Falaka** (Birinci kitap, İlk Düşen Ak)
2. **Ant** (Skizinci kitap, Mahçupluk imtihani[2])

1. İlk Düşen Ak — Ömer Seyfettin, Ahmet Halit Kitabevi.
2. Mahçupluk İmtihanı — Ömer Seyfettin, Ahmet Halit Kitabevi.

5. DESTAN

23 Ağustos günü Sakarya'da görülmemiş bir meydan muharebesi başladı.. Tam yirmi iki gün, yirmi iki gece süren meydan muharebesi'" Dünya kurulalı beri böyle bir boğuşma görülmüş değildi.

Trenler Ankara'ya durmadan yaralı taşıyordu. Milletvekilleri istasyona inmiş, bir hastabakıcı gibi, inliyen yaralıları kucaklayıp vagonlardan alıyor, sedyelere yerleştiriyorlardı.

Sedye de azdı. Yaralılar battaniyeler, kaputlar üzerinde taşınıyordu. Hafif yaralılar istasyon yolundan birbirlerine dayanarak, ağır ağır yayan yürüyorlardı. Bunların arasında köyünden askere gittiği kılıkla, yaralı dönenler bile vardı.

Hastanelerde ne yer, ne yatak kalmıştı. Bütün Ankara halkı yattıkları yatakları omuzlayıp hastanelere taşımışlardı. Kadınlar, gece yarılarına kadar yara sargıları, asker dikişleri dikiyorlardı. İlâç yoktu. Yaralıların kangren olmaması için sürecek tentürdiyot bile bulunamıyordu. Bütün Ankara bir hastane halini almıştı.

Düşman durmadan yeni kuvvetler alıyor, Türk ordusu ise gittikçe kuvvetten düşüyordu. Artık ümitsizlik başlamıştı. Ankara'dan Kayseri'ye göç edenler vardı. Yalnız Başkomutan Mustafa Kemal, ordusunun başından bir an ayrılmıyor, onun, milletimizi esir etmek istiyen düşmanları mutlaka yeneceğimize olan güveni bir dakika bile sarsılmıyordu.

Meydan muharebesi başlamadan birkaç gün evvel

cepheyi dolaşırken birdenbire ürken atından düşmüş, kaburga kemikleri kırılmıştı. Hattâ bu kemiklerden biri ciğerine saplanmıştı. Bu yara daha büsbütün iyileşmemişti. Böyle olduğu halde, bir an bile dinlenmeyi düşünmüyordu. Çünkü bütün Mehmetçikler de yaralarını sarıp tekrar ateşe giriyorlardı.

Yirmi iki gün, yirmi iki gece durup dinlenmeden, var kuvvetiyle çarpışan düşman ordusu erimiş bir halde nihayet çekilmek zorunda kaldı.

Büyük Millet Meclisi bu eşsiz zaferi kazanan şanlı Türk ordusunun Başkomutanına mareşallik rütbesini ve «Gazi» lâğabını verdi.

Rakım Çalapala

(Mustafa — Türk Çocuğunun Altın Kitabı, 1950)

1. Sözlükte arayınız.

meydan muharebesi, sedye, kaput, kangren, kaburga kemiği, Mehmetçik.

2. Bu sorulara cevap verebilir misiniz?

1. Sakarya Savaşı ne zaman ve ne maksatla yapılmıştır ?

2. Bu savaş devam ederken, milletvekilleri niçin bir hastabakıcı gibi çalışıyorlar? Yaralılar, istasyondan şehre neden yaya gidiyorlar?

3. Ankaralılar yataklarını niçin hastalara veriyorlar? Neden dikiş dikiyorlar? Bu hareketler, Türk milletinin hangi taraflarını gösteriyor?

4. Savaş durumu nasıl? Bu durumun geridekiler üzerinde ne gibi bir etkisi oluyor? Cephedekiler ne durumda? Bu sırada Mustafa Kemal'in başından ne gibi bir olay geçti? Bu durum içinde Mustafa Kemal'in hareket tarzı onun nasıl insan olduğunu gösteriyor?

5. Sakarya Savaşı ne kadar sürdü? Neticesi ne oldu? Mustafa Kemal ne şekilde mükâfatlandırıldı?

6. Bu yazıdan çıkardığınız ders nedir?

3. Öğreneceğiniz kelimeler.

1. Aşağıdaki sözlerin mânalırını söyleyiniz. Bunlardan hangileri mecaz mânasında kulanılmış? Deyim olan var mı?

Boğuşma, hafif (yaralı), **omuzlamak, kuvvetten düşmek, asker dikişi, hastane halini almak, ateşe girmek, erimek.**

2. Aşağıdaki kelimeler arasında ne gibi bir mâna farkı var? Bu kelimeleri birer cümlede kullanınız.

Meydan muharebesi, muharebe, harb, savaş, boğuşma, mücadele, kavga, çarpışma.

3. Orduda en küçük rütbetden başlıyarak mareşalliğe kadar ne gibi rütbeler bulunduğunu sıra ile söyleyiniz.

4. **Gazi** ve **Şehit** kelimeleri arasındaki mâna farkını gösterin. Her ikisini birer cümlede kullanın.

4. Olayların sıraya konarak anlatılması

Bu yazıda, İstiklâl Savaşında Sakarya Meydan Muharebesini hangi şartlar içinde yaptığımız, köylümüzden, Başkomutanımıza kadar ne büyük fedakârlıklara katlan-

dığımız anlatıyor. Yazar, işitip okuduklarını kendi hayalleriyle tamamlıyor ve her şeyi gözü ile görmüş gibi anlatıyor. Olayların görülmüş gibi anlatılması yazıya bir canlılık veriyor: anlatılanlara kuvvetle inanmanızı sağlıyor.

Olayların kavranması için de bunların hepsi bir sıraya konmuş. Yazıda sıra ile nelerden bahsedildiğini — kısaca — defterinize yazınız. Dikkat ederseniz, olayların rasgele sıralanmadığını, her birinin oluş sırasına göre ve birbirini tamamlıyacak şekilde anlatıldığını göreceksiniz.

Olayların veya fikirlerin sıraya sokulmasına **tertip**, anlatılış sırasına da **plân** denir.

Yazıda, plânın her bölümü satır başı yapılarak belirtilir. Bu şekilde, **bir ana fikirle ilgili olarak, başlı başına bir fikri açıklıyan cümleler grupuna paragraf denir.** Okuduğunuz yazının paragraflarını gösteriniz.

5. Ansiklopediden faydalanmayı öğreniniz

Sakarya Savaşından Cumhuriyetin ilânına kadar neler olduğunu anlatmak maksadiyle bir konuşma yapınız. Bu konuşmanın faydalı olması için sağlam bir bilgiye sahip olmak icabeder. Anlatacaklarınızı bir tarih kitabında bulabileceğiniz gibi, her zaman baş vuracağınız eser, çeşitli bilgi kolarını içine alan ansiklopediler olabilir. Bizde en büyük ansiklopediler henüz tamamlanmamış olan Türk Ansiklopedisi ile İslâm Ansiklopedisidir. Hayat Ansiklopedisi ile çocuklar için hazırlanmış Çocuk Ansiklopedisi ve Nebioğlu Çocuk Ansiklopedisi faydalanabileceğiniz eserlerdendir.

6. Ansiklopediden nasıl faydalanmalı?

Ödeviniz, İstiklâl Savaşının Sakarya Savaşından sonraki kısmını anlatmak olduğunagöre Ansiklopedide İstiklâl Savaşı ve Mustafa Kemal maddelerini harf sırasından bulunuz. (Çocuk Ansiklopesi konu çeşitlerine göre tertiplenmiştir.)

7. Not almayı öğreniniz.

Ansiklopedide bulduğunuz bilgilerin en mühimlerini bir yere kaydediniz. Ciddî ve esaslı çalışmalar için bilgilerin bu şekilde kaydolunmasına not almak denir. Not alırken okuduklarınızı olduğu gibi değil, anladıklarınızı özet halinde yazınız. Konuşmanız için bu notlardan faydalanınız.

8. Kitapları tanıyınız ve okuyunuz.

Okuduğunuz Sakarya Savaşı yazısı Rakım Çalapala tarafında yazılmış olan Mustafa* isimli eserden alınmıştır. Bu kitabı tanıtmak için şunları belirtiniz:

A — Kitabın kabından çıkaracağınız bilgiler:

1. Kitabın adı,
2. Yazarı,
3. Basıldığı tarih,
4. Basan,
5. Fiyatı.

B — Kitabın içinden çıkaracağınız bilgiler:

1. Kaç sayfa olduğu,

---

* Mustafa - Atatürk'ün Romanı, yazan: Rakım Çalapala, Güven Yayınevi - İstanbul, 1950

2. Resim, harita, önsöz, indeks, fihrist bulunup bulunmadığı,

3. Önsözün maksadı,

4. Kitabın konusu (Özet halinde),

5. Kitabın ana fikri.

C — Bu kitapta en çok beğendiğiniz birkaç sayfayı arkadaşlarınıza okuyunuz.

D — Kitabın sonunda «Bu kitap yazılırken faydalanılan kaynaklar» başlığı altında bazı kitaplar tanıtılmıştır. Bunun faydası nedir?

Bir kitabı tanıtmak için verilen bilgiye kitap bilgisi (bibliyografya) denir.

9. Kitaplıklar

Her kitabı harkesin alması mümkün olmadığı gibi, lüzumlu da değildir. Okumaya meraklı olanların, şehir veya kasabalarda kurulmuş genel kitaplıklardan her zaman faydalanabileceklerini bilirsiniz. Siz de memleketinizin genel kitaplığından veya okulunuzdaki, sınıfınızdaki, kitaplıktan faydalanınız.

İyi düzenlenmiş bir kitaplıkta, kitaplar aşağıdaki örneklerde gördüğünüz şekilde fişlenmiş olabilir. Böyle kurulmuş bir kitaplıkta kitap şu şekilde aranır:

1. Kitabın adını biliyorsanız, eserlerin adlarına göre alfabe sırasiyle düzenlenmiş fiş kutularından bu eserin fişini bulup yer numarasını öğreniniz; kütüphane memuruna bu numara ile baş vurunuz.

2. Her hangi bir yazarın eserlerini bulmak istiyorsanız, bu defa alfabe sırasına göre düzenlenmiş yazar adlarının bulunduğu fiş kutularına bakınız ve okuyacağınız eserlerin yer numaralarını öğreniniz.

Ta. 112

Tülbentçi, Feridun Fazıl
Kahramanlar Geçiyor
Cilt: 1 - Sayfa, 172

Yazar adına göre fiş

Ta. 112

Kahramanlar Geçiyor
Feridun Fazıl Tülbentçi
Cilt: 1 - Sayfa, 172

Kitabın adına göre fiş

10. İş mektuplarından: sipariş mektubu.

Almak istediğiniz, fakat çarşıda bulamadığınız bir kitabı büyük şehirlerimizdeki kütüphanelerden birine ısmarlamak maksadiyle bir mektup yazınız.

Mektubunuzda hangi kitabı istediğinizi, kaç lira gönderdiğinizi, adresinizle adınızı gayet açık bir şekilde bildiriniz.

Mektubun başı, sonu nasıl yazılmalı?

YOKLAMA : 1

1. Fikirler.

1. Çalışma Zevki adlı yazıda, aşağıdaki fikirlerden hangileri var? Yaziyle ilgili fikirler karşısına X işareti koyunuz.

.X. Çalışmak insana büyük bir zevk verir.

.X. Elimiz en önemli bir üyemizdir.

.X. Herkesin marangozluk âletleri bulunmalı.

.X. Aletleri iyi kullanmalı.

2. Kaşağı hikâyesinin ana fikrini bir cümle ile yazınız.

3. Destan isimli yazının ana fikri, aşağıdaki fikirlerden hangisidir?. Doğru olan fikir karşısına X işareti koyunuz.

... Türk Milleti çalışkan ve kahramandır.

.X. İstiklâl Savaşı, Türk'ün bütün gücünü ortaya koyması sayesindee kazanılmıştır.

Sakarya Savaşı yirmi dört gün sürmüştür.

II. Yazılar ve yazarları.

1. Solda gösterilen yazılar, sağdaki yazarlardan hangilerine aitse, boş yerlere o yazarların numaralarını koyunuz.

.2. Destan	**4. Ömer Seyfettin**
.3. Kaşağı	**2. Rakım Çalapala**
.1. Çalışma Zevki	**1. Ahmet Hamdi Tanpınar**

2. Soldaki yazılar hangi çeşitten ise sağdaki yazı çeşitlerinin numarasını boş yerlere koyunuz.

.1. Çalışma Zevkı	1. Şiir
.2. Kaşağı	2. Hikâye

3. Aşağıdaki açıklama önüne, parantez içindeki yazar isimlerinden uygununu koyunuz.

(Ömer Seyfettin, Falih Rıfkı Atay, Ahmet Hamdi Tanpınar)

.ÖS. (1884 - 1920) — Kolay anlaşılır bir dille hikâyeler yazmıştır. Hikâyeleri on kitap halinde yayımlanmıştır. Bu kitaplardan bazılarının adları: Bomba, Bahar ve Kelebekler, Gizli Mâbet.

III. Sözlük ve Ansiklopedi.

1. Aşağıdaki kelimelerden sözlükte aranması gerekenlerinin önüne S, ansiklopedide aranacaklar önüne de A harfi koyunuz.

... Sakarya

... rüştiye

... malzeme

... Manastır

... Selânik

2. Aşağıdaki kelimeleri, sözlükte olduğu gibi, harf sırasiyle yazınız.

İstiklâl, şehit, rende, kuşpalazı, harb, vehim, perdah, hırs, iftira, gür.

.....

3. Soldaki kelimelerin önüne, karşısında bulunan uygun mânanın numarasını koyunuz.

... hırs — 1. Öfke, 2. Üzüntü, 3. Sonu gelmiyen istek

... meçhul — 1. Bilinmiyen, 2. Bilgisiz, 3. Güç

... vehim — 1. Hastalık, 2. Üzüntü, 3. Kuruntu

... şehit — 1. Yurt için canını veren, 2. Savaşta yaralanan, 3. Kahraman.

... perdah — 1. Renk, 2. Parlatma, 3. Boyama, 4. Düzeltme.

... sır — 1. Saklı, 2. Herkesten gizli tutulması gerekli şey, 3. Korkunç.

... rende — 1. Tahtayı kesmeye yarar âlet, 2. Bir çeşit demirci âleti, 3. Soğan, peynir gibi şeyleri talaş haline getirmeye yarıyan bir mutfak eşyası, 4. Tahtanın yüzünü düzeltmeğe yarıyan bir marangoz âleti.

... kuşpalazı — 1. Kuş yavrusu, 2. En çok çocuklarda görülen ve boğazı tıkayabilen tehlikeli bir hastalık, 3. Serçe

... seyis — 1. Ata binmesini bilen, 2. Uşak, 3. Ata bakıp tımar eden kimse.

... iftira — 1. Kötü söz, 2. Gizli kalması gerkli şeyleri yaymak, 3. Kabahatsiz bir insana kabahat yükleme.

... sedye — 1. Hasta arabası, 2. Hasta taşımaya yarıyan iki tarafında tutmaya yarar sapları bulunan bir taşıt, 3. Salıncak.

... Kangren — 1. Yara, 2. Vücudun bir tarafının çürüyüp ölü bir hale gelmesi, 3. Kesik.

... harb — 1. İki veya daha fazla devletin birbirleriyle siyasî ilgilerini keserek silâhlı kuvvetlerle vuruşması, 2. Parmaklarla çalınan üç köşeli ve telli büyük bir çalgı.

... gazi — 1. Savaşa katılmış kimse, 2. Yurt için canını veren, 3. Şehit.

... eyer — 1. Şart bildirmek için cümle başında kullanılan bir kelime, 2. Eşek, katır gibi hayvanlar üzerine konan oturmalık, 3. At üzerine konan oturmalık.

... sadık — 1. İçten bağlı, 2. Hiçbir şeyden yılmıyan, 3. Korkusuz.

... gür — 1. Sağlam, 2. Büyük 3. Bol ve kuvvetli bir tarzda fışkıran.

... öğle — 1. Onun gibi, 2. Günün ortası, 3. Yemek zamanı.

... albay — 1. Generalden büyük rütbe, 2. Yarbay ile tuğgeneral arasında bulunan ve alaya komuta eden subay, 3. General.

4. Aşağıdaki cümlelerde siyahla yazılmış kelimeler

sözlük mânasında kullanılmışsa karşılarına S, mecaz mânalarında kullanılmışlara M harfi koyunuz.

Yemen çölünü, Sarıkamışı **yanık** türkülerinden biliriz. .....

İçimde tımar etmek **hırsı uyandı.** .....

Gölgeli yoldan eve doğru koştum. .....

Cepheden yaralı dönenler bile vardı. .....

IV. İmlâ

1. Aşağıdaki mısralarda hangi kelimeler yanlışsa doğrularını boş yerlere yazınız.

en sadık bekçisi tarihmin .....

Kesilir ansızın Şehit nâşı .....

bu meçhul askerler mahşeriyle .....

hatırlatır o yaman savaşı. .....

2. Aşağıdaki cümlelerde imlâ yanlışlarının altlarını çiziniz.

Birinci Dünya Savaşının tarihi 1914 tür.

İstiklâl Savaşı tarihi bir olaydır.

Dükkân kapandı.

Guya hastaymış.

M. Kemal, Türkiye cumhuriyetinin kurucusudur.

V. Konuşma ve yazma bilgileri

Aşağıdaki cümlelerde, boş yerlere parantez içindeki kelimelerden uygununu koyunuz.

(Hikâye, kitap bilgisi (bibliyoğrafya), hece vezni, plân, ana fikir, deyim, mısra, kelime haznesi, kafiye, şahıs).

1. Bir konuşma veya yazıda belirtilen veya sezilen en mühim fikre, duyguya ..... denir.

2. Öz mânasından az çok ayrı bir fikir anlatmağa yarıyan kelime topluluğuna veya dilbilgisi şekline ..... denir.

3. Yeri belirtilerek, canlı ve cansız varlıkların başlarından geçen olayların anlatıldığı yazı çeşitleerine ..... denir.

4. Konuşurken veya yazarken kullandığımız kelimelerin hepsine birden ..... denir.

5. Hikâyede, olayın başlarından geçtiği canlı ve cansız varlıklara ..... denir.

6. Konuşurken, yazarken maksadı açıkça anlatabilmek için, ayrıntılara verilmesi gerekli düzene ..... denir.

7. Bir kitabı tanıtmak maksadiyle verilen bilgiye ..... denir.

6. BU VATAN KİMİN

Bu vatan, toprağın kara bağrında
Sıra dağlar gibi duranlarındır.
Bir tarih boyunca onun uğrunda
Kendini tarihe verenlerindir.

Tutuşup, kül olan ocaklarından;
Şahlanıp, köpüren ırmaklarından,
Hudutlarda gaza bayraklarından
Alnına ışıklar vuranlarındır.

Ardına bakmadan yollara düşen;
Şimşek gibi çakan, sel gibi coşan;
Huduttan hududa yol bulup koşan;
Cepheden, cepheyi soranlarındır.

İleri atılıp sellercesine;
Göğsünden vurulup tam ercesine;
Bir gül bahçesine girercesine
Şu kara toprağa girenlerindir.

Tarihin dilinden düşmez bu destan;
Nehirler gazidir, dağlar kahraman;
Her taşı bir yakut olan bu vatan
Can verme sırrına erenlerindir.

Orhan Şaik Gökyay

1. Sözlükte arıyacağınız kelimeler

bağır, hudut, ercesine, yahut, ermek.

2. Düşünün, söyleyin.

1. «Toprağın kara bağrında sıra dağlar gibi duranlar» kimlerdir? Bir insan kendini tarihe nasıl verebilir?

2. Şair, «**bu vatan kimin?**» sorusunun cevaplarını hangi mısralarla veriyor? Bu insanlarda ne gibi özellikler bulunuyor? Bu insanların, vatan için, ne gibi işler yaptığını belirtiyor?

3. Tarihin dilinden düşmiyen destan nedir? Nehirlerin gazi, dağların kahraman olmasından ne anlıyorsunu?

4. Şair, vatan sevgisini hangi mısrada ve ne şekilde belirtiyor?

5. Şiirden çıkardığınız ana fikir nedir?

3. Bu yazının bazı özellikleri.

Bu yazı, şimdiye kadarkilerden, başlıca şu özelliklerle ayrılıyor:

1. Alt alta dizili 20 satır var. Bunlardan her birine mısra denir.

2. Her mısraın baş harfi büyük yazılmıştır.

3. Mısra sonlarında ses bakımından benzeşen, fakat mânaları ayrı kelimeler var:

bağrında, uğrunda, — ocaklarından, ırmaklarından, bayraklarından, — duranlarındır, verenlerindir, vuranlarındır...

Ses bakımından benzeşen, fakat mânaları ayrı olan bu kelimelere kafiye denir.

4. Her mısra hece sayısı bakımından birbirine eşittir:

Bu va-tan, top-ra-ğın ka-ra bağ-rın-da
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11
Sı-ra dağ-lar gi-bi du-ran-la-rın-dır

Öteki mısraların hecelerini de siz sayınız.

Her mısrada on bir hece bulunduğuna göre bu mısralar ölçücü demektir. Burada, ölçü hece sayısına dayandığı için buna **hece vezni** denir.

Kafiyelerin ve veznin bu yazıya bir âhenk verdiğini okurken farketmişsinizdir.

Nesirden farklı olan, bir âhengi bulunan bu çeşit yazılara manzum yazı (manzume) denir. Son yıllarda bu çeşit yazılar daha başka bazı özellikler de kazanmış ve daha çok şiir adiyle anılmaya başlanmışlardır.

4. Ne anlıyorsunuz?

Şiirde geçen aşağıdaki sözlerden ne anlıyorsunuz? Bunları açıkladıktan sonra birer cümlede gullanınız

1. Toprağın kara bağrı, kara toprağa girmek.
2. Sıra dağlar gibi durmak.
3. Gaza bayrağı.
4. Sellercesine ileri atılmak.
5. Tarihin dili.
6. Can verme sırrına ermek.

5. Vatan sevgisini, kahramanlığı belirten şiirler.

Atalarımızın yurt sevgisini, kahramanlığını öven pek çok şiirimiz vardır. Bunlardan birkaçının adı aşağıda gösterilmiştir. Bu şiirleri okuyunuz. Bu listeye sizin de bildikleriniz varsa onları da ilâve ediniz. En çok hangisini sevdinizse onu ezberleyiniz. Bu şiirin ana fikrini açıklayınız.

1. Süvariler, Enis Behiç Koryürek
2. Yürüyüş, Samih Rıfat
3. Türk Vatanı, süleyman Nazif
4. Vatan Destanı, Halit Fahri Ozansoy
5. Memleket Türküleri, Faruk Nafiz Çamlıbel
6. Mohaç Türküsü, Yahya Kemal Beyatlı.

6. Bir anma töreni hazırlığı

10 Kasımda, büyük kahraman Atatürk'ün ölümü yıldönümü dolayısiyle hâtırası anılacaktır. Siz de, sınıfınızda uygulanabilecek bir anma programı hazırlayınız ve bu münasebetle:

1. Tertiplediğiniz törenin maksadını, zamanını, törende neler yapılacağını arkadaşlarınıza haber vermek üzere kısa bir ilân yazınız.

2. Bu toplantıda bulunmasını arzu ettikleriniz varsa, gönderilmek üzere, bir davetiye yazınız. Bu davetiyede toplantının maksadını, nerede ve ne zaman yapılacağını açıkça göstermeyi unutmayınız.

7. Anma töreni nasıl geçti?

Okulunuzda veya sınıfınızda yapılan anma töreninden sonra aşağıdaki noktalarla ilgili olarak bir konuşma hazırlayınız.

1. Anma programını nasıl buldunuz? (Programda yer alan maddeler ve maddelere ayrılan zaman bakımından,)

2. Konuşmayı yapanla, şiir okuyanların başarılı ve eksik taraflarını gösteriniz.

3. Anma törenini terliyen ve idare edenler görevlerini nasıl başardılar?

4. Bundan sonraki toplantılarınızda nelere dikkat edilmesini istersiniz?

7. ATATÜRK İLE KURTDERELİ

Bir gün Atatürk'le beraber güreş sahasına gitmiştik. Hakemlerden yaşlı bir zatı Atatürk'e gösterdiler ve onun hakkında bazı şeyler söylediler. Bu sözler Atatürk'e çok tesir etmiş ve bu hal gözlerinden akan birkaç damla yaşla belirmişti. Sahada genç güreşçileri seyrederken, Atatürk ihtiyar Kurtdereli Pehlivandan gözlerini ayırmamıştı.

Çankaya'ya döndüğümüzde Kurtdereli'ye bir mükâfat gönderdi; kendisine yazdığı mektup şudur:

12. XI. 1931

Kurtdereli Mehmet Pehlivan,

Seni cihanda büyük ün almış bir Türk pehlivanı tanıdım. Parlak muvaffakiyetlerinin sırrını şu sözlerle izah ettiğini de öğrendim:

«Ben, her güreşte, arkamda Türk milletinin bulunduğunu ve millet şerefini düşünürüm.»

Bu dediğini en az yaptıkların kadar beğendim. Onun için senin bu değerli sözünü, Türk sporcularına bir meslek düsturu olarak kaydediyorum. Bununla senden ve sözlerinden ne kadar çok memnun olduğumu anlarsın.

Gazi M. Kemal

Atatürk güreşi şöyle tavsif ederdi: «Kuvvet ve zekâ oyunu. Bu iki üstün varlık insanda birleştiği vakit ancak

büyük işler görebilir.» Gene Atatürk'ün fikrine göre insanlar akıl ve zekâlâriyle birçok şeyler keşfedebilirler, fakat bütün bunları insan kuvvetinin yardımı olmadan tatbik sahasına koyamazlar.

Türk milleti tarihte daima kuvvet timsali olarak ün almıştır. Kudretli'nin dediği gibi milletlerarası müsabakalarda, bütün milleti arkasında gören Türk yiğitleri, elbette muvaffak olacaklardır.

Afet İnan
(Atatürkten Hâtıralar)

1. Sözlükte arayın.

zat, Çankaya, tavsif, timsal, milletlerarası.

2. Yazı hakkında bilgi.

Atatürk'e ait bir hâtıra okudunuz. Buradaki olay hangi tarihte geçiyor?

Kurtdereli bütün dünya güreşçilerine meydan okumuş pehlivanlarımızdandı 1931 yılında hakem olarak bulunduğu müsabakalar sırasında hâtıralarını anlatırken «Ben her güreşte arkamda Türk milletinin bulunduğunu ve millet şerefini düşünürüm.» demişti. Pehlivanın bu sözünden pek hoşlanan Atatürk,yukarıda okuduğunuz mektubu yazmıştır.

8. ZİYARET GÜNÜ

Ali Ziver, sabahleyin dereceleri almağa gelen hasta bakıcıya, korka korka sordu:

— Bugün misafir günü değil mi?

— Evet, Ziver Efendi... Bir beklediğin var galiba?.

Ali Ziver, keyiflenmişti; mânalı mânalı gülümsedi:

— Eş dost çok... Sağ olsunlar, hepsi de beni severler, ararlar... Külhanileri öyle de göreceğim geldi ki...

Hastabakıcı başını sallayıp yürüdü:

— Bugün hasret kavuşturan gündür. Bol bol konuşur, yarenlik edersiniz.

— Elbette... Elbette...

Sabah çorbasını getiren hademeye de yavaşça yalvardı:

— Bugün, ziyaretçi günü... Kuzum kardeşim, bir iskemle bul da benim karyolanın yanına koyuver, olmaz mı?

Hademe gözlerini açarak baktı:

— İşte, bir iskemle var ya?...

Ali Ziver, kıs kıs güldü:

— Beni görmeğe gelecekler çok... İki iskemle bile yetişmez. Haydi benim kardeşim, bu iyiliği yapıver.

— Peki peki, hele vakit gelsin...

Ali Ziver artık memnundu. Hastanenin berberini çağırttı, tıraş oldu; yatak çarşafını, yastık yüzlerini eliyle ütüler gibi düzeltti.

Bugün, hastaneye girdiğinin tam haftasıydı. Kendi kendine:

— Bir hafta ama, bana bir ay kadar uzun geldi, diyordu. Arkadaşlar da beni özlemişlerdir.

Birden hatırladı, ucu ıslak bezli tahta ile muşambaları silen hademeye seslendi:

— Azizim, buraya hediye getirmek yasak mıdır?

— Nasıl hediye? Yiyecek, içecek olursa, kapıdan kontrol eder, çevirirler.

— Tabiî hastaya, hastalığa göre...

— Elbette...

Sol köşedeki karyolada yatan çekik gözlü hasta, kuru bir sesle:

— Ziver Efendi, anlaşıldı; biz de isteriz, dedi.

Ali Ziver şendi, neşeliydi; gevrek bir kahkaha attı:

— Teklifimiz mi var, Zahit Efendi? Hediyeler ortanın... Pay edeceğiz.

— Şam fıstığı gelirse hissemi ayır.

Zahit Efendinin yanındaki karyolada zayıf yüzlü genç de söze karıştı:

— Elma gelince de beni unutma...

— Sen de merak etme, Hilmi Bey.

Kabul saati gelmiş, koğuş kapısının iki kanadı da ardına kadar açılmıştı. Ali Ziver'in gözü kapıda idi. Hastaları yoklamağa gelen ziyaretçiler teker, çifter giriyorlardı.

Ali Ziver'in İstanbul'da kimsesi yoktu; arasıra arkadaşları, hemşerileri arıyacaklardı. Fakat o, arkadaşlığın kardşelikten ileri olduğuna inanırdı. Uzun bir haftanın verdiği bir hasretle tatlı bir heyecan içinde bekliyordu.

Sağda, kapıya yakın karyolada yatan Şakir Ağanın o gün misafiri çoktu:

— Beş on dakikalık, iskemlenizi verir misiniz? Misafirleriniz gelince hemen veririz.

Ali Ziver, iskemlenin birini vermeğe mecbur oldu;

için için homurdanıyodu. Biraz sonra Zahit Efendi rica etti:

— Ziver Efendi, şu sandalyeyi müsaade et de alsınlar, misafirin gelince iade ederiz.

Öbür iskemle de alınmış, Ali Ziver'in karyolasının etrafı boşalmıştı. Lâkin hâlâ Ali Ziver ümitte idi. Gözlerini kapıdan ayırmıyordu.

Koğuşun içi oturan, ayakta duran misafirlerle doluştu. Kahkahalarla gülüyorlar, yüksek sesle, yahut fısıldaşarak konuşuyorlar, getirdikleri hediye paketlerini yorganın üzerine, yastığın altına koyuyorlardı.

Ali Ziver'in kapıya bakmaktan gözlri yorulmuş, boynu ağrımıştı. Başını yastığa koydu; yorgun, bezgin uzandı...

Vakit geçiyor, ziyaretçilerin gitme zamanı yaklaşıyor.

Ali Ziver'in arkadaşları nerede kalmışlardı? Neye gelmemişlerdi?

Geleceklerini katiyetle umduğu arkadaşları görünmüyordu, yoksa hiç mi gelmiyeceklerdi?

Nihayet hademe kapıda görünmüştü. Misafirler, vedalaşıyorlardı. Ali Ziver etrafına suçlu suçlu bakıyordu. Koğuş arkadaşlarından biriyle göz göze gelmekten korkuyor, hemen gözlerini kapıyordu.

Misafirler gitmişler, koğuş boşalmıştı. Ali Ziver, omuzuna dokunulduğunu hissetti; hademe küçük bir kese kâğıdı uzatıyordu:

— Şam fıstığı imiş! Zahit Efendi gönderdi.

Ali Ziver cevap vermedi. Hilmi Bey de elinde bir elma göstermişti:

— Ziver Efendi, elman burada...

Ali Ziver'in dişleri kısılmıştı, hademeye:

— Üşüyorum! diyebildi.

— Hastabakıcıyı çağırayım da derece koysun mu?

— Hayır... İstemem...

Yorganı yüzüne çekmişti. Hademe sordu:

— Uyuyor musun? Akşam yemeği yaklaşıyor...

— Onu da istemem!...

— Nöbetin mi var?

— Midem bulanıyor...

Ve o gece Ziver bir ölü gibi, binlerce nâşın üzerine atılıvermiş bir ölü gibi uyudu.

Mahmut Yesari*

1. Sözlükte arıyacağınız kelimeler.

külhani, yarenlik etmek, koğuş.

2. Düşünün, söyleyin.

1. Ali Ziver'in, ziyaret günü sabahı heyecanlı olduğu görülüyor. Onun bu heyecanını hangi sözlerinden, hareketlerinden seziyorsunuz?
2. Arkadaşları, Ali Ziver'e ne şekilde takılıyorlar?
3. Akşam üzeri Ali Ziver'in hali nasıldı?
4. Yazıdan aldığınız ders nedir?

3. Yazının çeşidi nedir?

Bir ziyaret gününde bir hastanedeki hastaların durumunu belirten bir yazı okudunuz. Yazar, bunu, yattığı hastanenin ziyaret gününü okuyucularına tanıtmak maksadiyle yazmıştır. **Bir gazete yazarının gördüğü yerleri**

---

* **Yesari, Mahmut** (Bak., İndeks - Sözlük).

insanları tanıtmak maksadiyle yazdığı yazılara röportaj derler.

4. Yazıyı iki bölüme ayırınız.

Yazıyı, Ali Ziver'in birbirine zıt hallerini belirten başlıca iki bölüme ayırınız. Bu iki bölümün her birinde bu hastanın hali nasıl belirtilmiş? Birinci bölümden ikinciye hangi cümle ile geçilmiş?

5. Dil çalışmaları.

1. Yazıda geçen aşağıdaki kelimelerin kaçar mânası vardır? Yazıdaki mânası hangisi?

derece almak - kuzum - nöbet

2. Aşağıdaki tamlamalardan isim ve sıfat tamlaması olanları gösteriniz; mânalarını açıklayınız.

Misafir günü, çekik gözlü hasta, kabul saati

3. Aşağıdaki sözleri açıklayınız.

Hasret kavuşturan günü - teklifiniz mi var - bezgin uzandı.

6. Birmektup yazınız.

Başka tarafta bulunan bir arkadaşınıza, herhangi bir maksatla ilgili olacak, bir mektup yazınız.

9. KEDİ

Kedi ne biçimli, ne güzel hayvandır! Yalnız irilerini, koca koca tüylerini demek istemiyorum, en çalımsızında, hastalıklısında, sakatında bile bir zariflik vardır. Hele temizlenmesine bayılırım. Hani ön ayaklarından birini şöyle sarkıtıp da göğsünü yalaması vardır, baktıkça içim açılır. Sonra iğrenmiş gibi, titizlenmiş gibi gözleri bir tuhaf bakarak dilini bir de sırtına vurur... Ufacık bir lâstik top, daha iyisi takır tukur yuvarlanan bir ceviz arkasından sırtını kaldıra kaldıra koşan kediye ne buyurulur? Bundan daha hoş bir şey biliyor musunuz?... Yemeğin tadını çıkarır. Hırlıya hırlıya, bir parçaya da elini atarak yemesi eğlencelidir; ama ben asıl uslu uslu başını eğip gözünü kapatarak yemesini severim. Gözlerini kapaması bana hazzından mış gibi gelir. Belki grçekten de böyledir. Benim bir kedim vardı, kavun yerdi. İlk görünce biz de şaştık. Evin işlerine bakmağa yeni bir kadın gelmişti, ona söylemeği unuttuk; kadıncağız bir gün kavun kesrken kedi gelmiş, sürünmüş, kendi dili ile istemiş, rica etmiş. Aldırmadığını görünce bir sıçramış, kadının kolunu boydan boya yırtmış, bir dilim aşırmış. Şıpır şıpır bir ses çıkararak ne tatlı yerdi!... Köpeğin yemesi gürültülüdür; hele lâklâk su içmesine hiç bakamam, sinirlenirim. Kedinin sessiz sessiz yiyip içmesi uzun uzun seyredilebilir. Kedi en umulmadık şeyleri yer, zeytinden hoşlananı çoktur, çikolata meraklısını da gördüm. Salataya alışanı da olurmuş ama ben rastlamadım Birinin huyu birine benzemez ki! Asıl sevdiğim tarafı da belki budur. Kedidir, bütün kediler gibidir, ama

ötekilerden ayıran, yalnız kendinde görülen huyları da vardır.

Kedi için hayindir derler. Yemek yerken gözlerini kapaması da, kendine edilen iyiliği bilmemek içinmiş. Hiç hazzetmem öyle sözlerden, insan oğlunun kendini gözünde ne kadar büyüttüğünü, kediye bir lokma yemek vermesini de büyük bir iyilik sayıp karşılık beklediğini gösterir. Biraz da karşılık beklemeden bir iş görmeğe, ettiğiniz iyiliği iyilik saymamağa alışın. Kedi size bağlanacak, minnettar olacak da ne çıkacak? Ben «avcı» olmasını da pek istemem; fare, sıçan peşine düşmekten eğleniyorsa keyfi bilir; ama tâ yanıbaşından geçen sıçana aldırmasın, gene kızmam, hayın da değildir, kendini seven insana bağlıdır. Bir tanesini söylerler; yavrulamış; yavruların gözleri açılınca ağzında birer birer getirip hanımının önüne koymuş. Sevgisini daha nasıl göstersin? Çok kıskançtır, üzerine ortak gelmesini istemez. Bu da hayın olmadığını, bir insana gerçekten bağlandığını göstermez mi- Biz, hayvanlar bizi ille büyük görsünler; biz onları sevsek de, eziyet de etsek onlar bizi saysınlar istiyoruz. Hep insanın kendini beğenmesi. Kedinin de sizin gibi kendi keyfini, kendi rahatını arar bir canlı varlık olduğunu, onun da kendisini hayvanların en üstünü sayabileceğini düşünün; artık ondan kulluk, kölelik beklemezsiniz.

Nurullah Ataç*

(Günlerin Getirdiği, 1946)

*Ataç, Nurullah (Bk., İndeks - Sözlük).

1. Sözlükte arıyacağınız kelimeler.

zariflik, titizlenmek, hayın (hain), minnettar olmak, kulluk, kölelik.

2. Düşünün, söyleyin.

1. Yazar, kedinin nelerini beğeniyor? Kendi kedisiyle ilgili bir hâtırasını ne maksatla anlatıyor? Kedinin yiyişi, hangi hayvanın yiyişiyle karşılaştırılıyor? Bu iki hayvan arasında ne fark bulunuyor?

2. Yazar, kediye «hayın» diyenlere niçin kızıyor? Bunun aksini ispatlamak için neler söylüyor?

3. Yazar, hayvanlar hakkında ne düşünüyor?

4. İnsanlar hakkındaki düşünceleri nedir? Bu düşünceleri haklı buluyor musunuz? Neden?

5. Yazıda, kediden ne maksatla bahsediliyor?

3. Yazının şu özellikleri gözünüze çarptı mı?

Okuduğunuz yazı, kedinin biçimli, güzel bir hayvan olduğunu idia ediyor ve ispatlıyor. Bir iddiayı ispatlamak için yazılmış yazılara iddia ve ispat yazısı denir. Bu çeşit yazılar gazetelerde makale olarak yayımlanır.

Bu yazıda, yazar fikirlerini savunurken, bir münasebet düşürerek kedisinin kavun yemesini, başka bir kedinin, sahibinin önüne yavrularını getirip bırakmasını anlatıyor. Bu olayların araya karıştırılması yazıya dereden tepeden bahseden bir konuşma havası veriyor. Konuşmalarımızda da karşımızdakilerin canları sıkılmamak için, söz arasında, birtakım olaylar anlatmaz mıyız?

Yazının her paragrafında hangi fikirler üzerinde durulmuş? Bu fikirleri ispatlamak için faydalanılan ayrıntılar nelerdir?

4. Yazıyı okurken nelere dikkat etmeli?

A — Yazıda geçen aşağıdaki cümlelerde ünlemleri, bir şaşma bildirecek şekilde, yüksek sesle okuyunuz:

1. **«Kedi ne biçim, ne güzel hayvandır!»**

2. **«Şıpır şıpır bir ses çıkararak ne tatlı yerdi!»**

3. **«Birinin huyu birine benzemez ki!»**

B. — Yazıda geçen aşağıdaki soru işaretli cümleleri nasıl okumalı? Cümleleri yüksek sesle okuyunuz.

1. **«Ufacık bir lâstik top, daha iyisi takır tukur yuvarlanan bir ceviz arkasından sırtını kaldıra kaldıra koşan kediye ne buyurulur? Bundan adha hoş bir şey biliyor musunuz?»**

2. **«Kedi size bağlanacak, minnettar olacak da ne çıkacak?»**

5. Kelime haznemiz

I. — **İri, kocaman, büyük** klimeleri mâna bakımından benzeşen kelimelerdir. Fakat biz bu kelimeleri birbirinin yerine kullanmayız. **Mânaları bakımından benzeşen kelimelere eş mânalı kelimeler denir.** Çok defa eş mânalı kelimeler arasında ince bir mâna farkı vardır.

Yazıda geçen, aşağıdaki kelimelerin eş mânalırını söyleyiniz.

biçimli

Bayılmak (Hele temizlenmesine bayılırım)

tuhaf

hazzetmek

saymak (İyilik saymak)

II — 1) Yazıda geçen **«Kadıncağız»** kelimesiyle ne gibi bir duygu anlatılıyor? Bu duyguyu belirtecek şekilde kelimeyi bir cuümlede kullanınız.

2) **«Hayın»** kelimesinin zıt mânalısını bulunuz ve bir cümlede kullanınız.

3)**«Birinin kulu kölesi olmak»** deyimini açıklayınız ve bir cümlede kullanınız.

4) Hiç hazzetmem öyle sözlerden... cümlesinde, öğelerin konuşmadaki gibi, yerleri değiştirilmiş. Öğeleri, belli yerlerine koyunuz.

7. Bir kediyi tanıtınız.

Okuduğunuz yazıda **«Birinin huyu birine benzemez ki! Bütün kediler gibidir ama ötekilerden ayıran, yalnız kendinde görülen huyları da vardır.»** deniyor. Siz de evinizdeki veya komşunuzdaki bir kediyi, başka kedilerden farklı özelliklerini gözliyerek, tanıtınız.

10. KAPLAN AVI

(Hindistan'ı ziyaret eden Türk heyeti için ormanda bir av gezisi hazırlanmıştır.)

Otomobillerle Cangılın bir tenhalığına kadar gittik ve Maharaca'nın izniyle daha önce oraya gelen av filleri yanında arabalarımızdan indik.

Filler de, kılavuzlarımız gibi, sefer kıyafetinde idiler: üstlerinde hiçbir parıltılı düğme, renkli işleme veya sırma yoktu.

Fil, hendekten başka bir şeyden yılmaz; şoseden sapar sapmaz geçilmez bir sarmaş dolaş içine gömülüyoruz. Fil, gövdesinin geçemiyeceği bir darlığın önünde, bel kalınlığı ağacı kökünden söküp atıyor. Mahfenin yüksekliğini bilemiyeceği için, sırtında oturanların dokunacağı dallar olursa, boynu üstündeki sivri demirli sürücünün kumandası ile hortum kalkıyor, dala dibinden sarılarak bir iki sallayışta koparıp yere bırakıyor. Arasıra hortumlarını benlerine çevirerek, içlerinde hiç eksik olmıyan yedek suyu püskürtüyorlar; sonra bir hortum kıvrımı içine girebilecek kadar saz veya otu, ortalarından sıkıp topraktan çıkarıyorlar ve savurup yere çarpa çarpa, köklerindeki toprağı temizledikten sonra, ağızlarına sokuyorlar.

Çıplak yerliler, ancak başları görünebilecek kadar derin sazlıklar içinde uzaklaşa yakınlaşa el işareti ile yol gösteriyorlardı. Bazan şüpheli bir bakışları var: «Acaba kaplan mı?» Kılavuzun biri: «— Nah!. İşte!...» der gibi bizi dürtüyor, otlarda ve dallarda bir kımıldanma,, o kadar... Bir şey görmüyoruz. Halbuki onların bakışlarından bir şey görmüşlük hali var. Arasıra yabani maymunlar

bir ağacın dalından öbür ağacın dalına, sessiz sıçrıyorlar, hele biri, hemen hemen adam büyüklüğünde idi.

Tekrar gözden kaybolup giden tazılarımızdan birini bir kobra soksa ne olur diye düşünüyorum. Hiç... Akşam köyde eksik sayarlar ve hâtırasına dans ederler. Biri topallıyor: fakat ne yüzünde bir ekşime, ne hızında bir gevşeklik var. Belli ki bütün hırsları bize kaplan gösterebilmek. Onların dünyası bu... Yabancıya ikram edecek başka neleri olabilir?

Dallar kırarak, ağaçlar sökerek, inerek çıkarak ilerledikçe, tabiatın bakirliği artıyor: «— Hişşş!...» Nihayet, bir tümsekten uzun kıvrık boynuzlu başlarını çevirip bakan bir geyik sürüsü gördük. Duruşları belki bir an sürdü; sonra yaydan fırlamış gibi kaçtılar. Şimdi yollardan, köylerden, alabildiğine uzaklaşmışa benziyen orman içinde, bu çıplak kara yerliler, fil hortumları ve saz hışırtıları ile, Rudyar Kipling'in âlemindeyiz. Masallarının şiirini burada ne kadar yakından tadıyorum; kapalı ve damgalı şişenin iksirini veren kaynağın başındayız. Şişeden damla ile aldığımız, avuçla, kanarak ve çenelerimizden serin serin sızarak içiyoruz.

«— Pissst!...» Acaba kaplan mı? Bakışlarımızı kurşunlar gibi saplıyoruz.

Birden filler durdu: uzakta, iki yüz metre kadar ilerde bir sürü yabani fil!.. Seslerimizi sanki karnımızın içine gömerek, seyrediyoruz. Mahracanın, misafirleri için en ihtiyatlı davranılmasını emrettiği tesadüf budur. Yabani filler, çok defa, sakin dururlarmış; bazan ürküp gider, bazan da gelen filler üstüne yürürlermiş. Bu sırada bilinmiyen şey, bizim fillerin ne yapacağı imiş: «İhtimal döğüşe karar verirler. Fakat ürküp yüzgeri ettikleri de olur.» Tabiî böyle bir dönüşte ne önlerindeki ağacı sökmek, ne bizim altlarından geçemiyeceğimiz dalları kır-

mak hatırlarına gelir. Kalın bir dal, mahfeyi içindekilerle beraber koparır yere atabilir. Artık su püskürmek yerine, soğukta at burunları gibi, sıcak duman soluyan bu azgın fillerin hortumları mı, sütun ayakları mı, iki manda boynuzu iriliğinde dişleri mi, hangisinin ölümü hoşunuza giderse onu bekleyiniz. Böyle anlarda garip şeyler hatıra gelir. «Eğer Cangılda bir kazaya uğrarsanız...» başlıklı nasihatler yazısını düşünüyorum: «Nullah denen su çukurlarını arayınız, akıntı ne kadar az olsa da takibediniz, bir ırmak yatağı bulursunuz, o da sizi ergeç bir köye götürebilir. Sakın köyde kadına bir şey sormayınız, bağırarak kaçar ve derdinizi anlatıncaya kadar gelen erkeklerin size ne yapacakları belli olmaz. Bir de köpeklerden sakınmalısınız, çok vahşidirler. Irmaklardan geçerken timsaha dikkat ediniz, daha önce bir sopa ile suyu dövmeniz doğru olur. Yahut bir ateş yakıp olduğunuz yerde bekleyiniz. Çangıl ateşi pek uzaklardan görünür. Yırtıcılara pek rasgelmezsiniz de zehirli sineklerle yılanlardan sakınmalısınız.» Mahfeden yuvarlanıp yalnız kalınca, bu nasihatlere göre ormandan çıkabilmenin kolaylığını tabiî tasarlıyorsunuz.

Başka bir istikamete sapıyoruz. Bir kaplan ve fil sulağı başında durduk.

Geyikler bulandırmadan içer. Acaba bu sudan kaplanlar mı içti? Dip çamuru henüz yatışmamış, suyun heyecanı henüz dinmemiş... Hortumlar, fillerden ayrı birer hayvan gibi, kıyı sazları içinde sürünerek, bir müddet bakar gibi durakladı sonra suya indi... Hiç ses yoktu. Koca ırmak parçası içilen bir kadeh su gibi boşalıp açılıyor.

Bir dalda küçük bir kuş öttü. Serçe gibi bir şey... Cangıl içinde bir kafes kuşu!... Onu burada pençeler değil, nefesler bile tutabilir.

Sonra dönerken bir Cangıl horozu, bir de yaban domuzu gördük. Ceylân ve keçilere artık sık sık raslıyoruz. Kuru dallar, yanık dallar, devrilmiş dallar, yarım adam boyu karınca sarayları arasından dolaşarak, altı saate yakın bir salıntıdan sonra, kaplan görmeksizin, arabalarımıza geldik.

Falih Fıfkı Altay*
(Hint, 1943)

1. Sözlükte arıyacağınız kelimeler.

maharaca, sırma, cangıl, mahfe, tazı, kobra, bakirlik, Rudyar Kipling, âlem, iksir, ihtiyatlı, yüzgeri etmek, sulak, panter.

2. Merakla okuduğunuz bir yazı çeşidi: Seyahatname.

Kaplan avı, Falih Rıfkı Atay'ın Hindistana yaptığı seyahati anlatan Hint isimli eserinden alınmıştır. **Çeşitli memleketler görülerek oraların meraklı taraflarını, öğrenilmeye değer meselelerini tanıtmak maksadiyle yazılan eserlere seyahat eseri (seyahatname) denir.**

3. Düşünün, söyleyin.

1. Yazar ve arkadaşları nereye gidiyorlar? Bu gezinin maksadı nedir? Daha ileriye neden otomobillerle gidilmiyor?

2. Kaplan avına çıkacak filler ne şekilde hazırlanıyor? Filler, ormanda nasıl ilerliyor? Fillerin yanında kimler var? Bu adamların vazifesi nedir? Bir tanesinin ölümü ihtimali yazara neler düşündürüyor?

---

* **Atay, Falih Rıfkı** (Bk., ndeks - Sözlük).

3. Yazar, ormanda Kipling'i niçin hatırlıyor?

4. Avcılar yolda nelere raslıyor? Yolda yabani fillerin görülmesi üzerine, yazar, ne gibi tehlikeleri hatırlıyor? Bu tehlikeler karşısında ne şekilde hareket etmek gerekiyor? Sulak başında ne görülüyor? Dönüşte avcılar nelere raslıyor?

5. Avlanmaya çıkan yazar ve arkadaşları ele bir şey geçiremediklerine göre bu gezi tamamiyle faydasız mı oldu? Niçin?

4. Kelime haznemiz.

I — Yazıda geçen aşağıdaki kelimelerin eş mânalılarını söyleyiniz.

Sefer (Filler de sefer kıyafetindeydiler.)

Sarmaş dolaş (... Geçilmez bir sarmaş dolaş içine gömülüyoruz.)

Heyecan (Suyun heyecanı)

Ekşime (Yüzünde bir ekşime...)

Dünya (Onların dünyası bu.)

Bakirlik (...Tabiatın bakirliği artıyor.)

II — Yazıda geçen **«Yaydan fırlamış gibi kaçıştılar.»** cümlesinde kaçışma yaydan fırlamaya benzetiliyor. Bir durumu veya varlığı daha iyi belirtmek için, bilinen bir durum veya varlıkla karşılaştırmaya **benzetme** denir. Benzetmelerde, çok defa, **gibi** edatı veya **benzetmek, andırmak** gibi fiiller kullanılır. Benzetmenin, bu kelimeler kullanılmadan da yapıldığı olur.

Aşağıdaki sözlerle, yazar, neyi neye benzetiyor?

Kapalı ve damgalı şişenin iksirini veren kaynağın başındayız. Şişeden damla ile aldığımızı, avuçla, kanarak ve çenelerimizden serin serin sızarak içiyoruz.

Yollardan, köylerden alabildiğine uzaklaşmışa benziyen orman.

Bakışlarımızı kurşunlar gibi saplıyoruz.

At burunları gibi sıcak duman soluyan bu azgın fillerin hortumları.

Sütun parçası ayaklar.

Hortumlar, fillerden ayrı birer hayvan gibi, kıyı sazları içinde sürünerek; bir müddet bakar gibi durakladı.

Koca ırmak parçası içilen bir kadeh su gibi boşalıp açılıyor.

III — Karşılıklı yazılmış iki kelimenin yazılış farkını gösterin. Bu fark neden meydana gelmiş? Her iki şekli birer cümlede kullanınız.

alem **âlem**

hatıra (Hatıra geldi.) **hâtıra**

5. Meraklı birkaç bilgi.

Hindistan, kobra, karıncaların hayatı ve karınca sarayları hakkında ansiklopedide verilen bilgileri özetleyiniz.

6. Okuyabileceğiniz bir kitap.

Cangıl hayatiyle ilgili hikâyeler yazan Rudyar Kipling'in eserlerinden bazıları türkçeye de çevrilmiştir. Onun şu kitabını okuyabilirsiniz:

Kurt Çocuk* (Rudyar Kipling - Doğan Kardeş Yayımlarından)

---

* Kurt Çocuk, Rudyar Kipling - Çeviren: Nihal Yalaza Taluy-Doğan Kardeş Yayımları.

11. TAVUSLAR

Çiçek serleriyle basık tavanlı iki odadan ibaret yarı kâgir bir binaya yakın ve tel örgülerle ayrılmış yerde gezinen ve ayakları kadar sesleri de çirkin olan sekiz on tavus kuşunun bir nevi aksırmaya, kişnemeye benziyen seslerinin bana ne kadar dokunduğunu hâlâ hatırlarım.

Bu çirkin ayaklı ve çirkin sesli tavus kuşları, kimi büyükçe, kimi ufacık ve hepsi de oyun kâğıtları üstündekiler gibi kat kat, karmakarışık vücutlariyle, insana hayli alışmış mahlûklardı. Biz onları görmek için tel örgülerine yaklaştıkça bizden kaçınmak şöyle dursun, bilâkis yaklaşırlardı. Ve biz de onları uzun zun seyrederdik. Hakikat! bir tavus kuşunun vücudü çocukları da, büyükleri de hayran bırakmak için bezenmiş gibidir. Dişileri, erkekler gibi sadedir. Bunlar, daha küçük kalan vücutlariyle ve başlarının üstünde ancak üç telden ibaret ibikleriyle hindilerle akrabalıklarını meydana koyarlar. Erkekleriyse kadınlar gibi süslüdür. Tavus kuşu kelimesiyle asıl ifade edilen bunlardır.

Yılanlarınki gibi yassı başlarının dörtte üçünü gözleri ve ucu sivri gagaları kaplar. Göğüs, gövde, ense ve sırt başları lâcivert ve sırt üstleriyle açılmıya hazır duran kabarık, şişkin kuyruk yeşil. Fakat bunlar yalınkat,

düz bir mor veya yeşil değil; menevişli,, öbek öbek, perde perde koyulaşan, tıpkı usta cevahircilerin eski ve kıymetli kadın saatlerinin mineli kapaklarında tesbit ettikleri iç içe katmerleşen, koyulaşan canlı ve ağdalı morlar ve yeşillerdir.

Yerlerde sürünen, türlü gümüşü ve hafif tüylerle örtülü kuyrukları açılmak için vücut yavaş yavaş, sanki içinden kabarır; kanatlar her iki yandan kenarlara doğru şişmeye koyulur. Ve nihayet harikulâde kuyruk, fışkıran bir şelâle gibi, böyle bir genişleme ile, öyle beklenmedik renkler ve güzelliklerle açılır ki eski zaman kadınlarının en büyük, en süslü, en şatafatlı, en nazlı yelpazelerinden daha şaşaalı manzarasiyle insana bir donanma, bir şehrâyin hissini verir. Vücutlarının ancak süs ve güzellik için gelişmiş bu kısmında asıl tavus kuşu tüyleri, bu harikulâde mat kül renkli bir saha üstünde lâcivert mineden, çocuklar tarafından çizilmiş, birer kalb resmini de andıran gözler, bu kuyrukların bütün gözleri hep birden açılır ve yüksekten, havadan bize bakar.

İncecik ayakları üstünde bu azametli güzellik yükünü taşımak kendisine ağır geliyor gibi hayvancağız da titremeye başlar. Havaya kalkan bu kuyruklariyle birlikte tamamen açtıkları kanadlariyle, bütün vücutları açılmış bir kucağı andırdığı zaman bunlar, dişilerini geniş gölgeleri içine almak istiyerek hafif ürperişlerle sendlemeye koyulur. Bu zamanlarda Hindistan ile Acemistan'dan geldikleri rivayet edilen bu kuşların Hindistan'ın ziynet merakını artık Acem mübalâğalarına vardırmış oldukları söylenebilir.

Abdülhak, Şinasi Hisar*
(Bir Geçmiş Zaman Hikâyesi)

---

* **Hisar, Abdülhak Şinasi** (Bk., İndeks - Sözlük).

1. Sözlükte arayın.

ser, yalınkat, menevişli, mineli, şaşaalı, şehrâyin

2. Yazı hakkında bilgi.

Okuduğunuz yazıda, tavusların özellikleri tanıtılıyor. Varlıkları özellikleriyle tanıtan bu çeşit yazılara tasvir denir.

YOKLAMA: 2

Okuma ve anlama

A

«Her taşı bir yakut olan bu vatan
Can verme sırrına erenlerindir.»

1. Şiirin vezni aşağıdaki vezinlerden hangisidir? Uygun olan veznin karşısına X koyunuz.

... 10
... 11
X 12

2. Şiirde geçen aşağıdaki kelimelerin mânalarını karşılarına yazınız.

yakut: .....
sır: .....
ermek: .....

3. Yukarıdaki mısralarda, aşağıdaki fikirlerden hangisi belirtiliyorsa karşısına D harfi koyunuz.

... Vatanımız güzeldir.
D Pek güzel olan vatanımız, uğrunda can vermesini bilenlerindir.
... Vatanımızın uğrunda, seve seve canımızı veririz.

B

Kedi isimli yazıda, aşağıda adları yazılı hayvanlardan hangisi beğeniliyorsa karşısına X işareti koyunuz.

X kedi
... köpek

C

Kaplan Avı isimli yazıda, aşağıdaki fikirlerden hangisi varsa karşısına D harfi yazınız.

1. Avcılar, üç kaplan vurduktan sonra ormandan döndüler.

2. Avcıların filleri, kaplanları görünce kaçtılar; bu yüzden kaplan vurmak mümkün olmadı.

3. Avcılar, kaplana rastlıyamadan geri döndüler.

Yazılar ve yazrları

Şimdiye kadar okuduğunuz aşağıdaki yazıların karşısına yazarlarının adlarını koyunuz.

Kaplan Avı: .....

Kaşağı: .....

Bu Vatan kimin?: .....

Atatürk'ün Okul yılları: .....

Kedi: .....

Kelime Haznesi

Sol taraftaki kelimenin önüne sağdaki doğru olan mânanın numarasını yazınız:

yetinmek — 1. Bir şeyi kendisi için yeter bularak fazlasını gerekli görmemek, 2. Lüzumsuz bulmak, 3. Fazla bulmak.

muhteşem — 1. Hoş, 2. Güzel, 3. Göz alıcı ve göstrişli.

komedi — 1. Eğlence, 2. Gülünç haller ortaya koyan tiyatro eseri, 3. Sevinç.

bağır — 1. Göğüs, 2. Gövde, 3. Vücut.

destan — 1. Kahramanlık hikâyelerini anlatan büyük eeser, 2. Masal, 3. Heyecanlı şiir.

titizlenme — 1. Öfkelenmek, 2. En ince ayrıntılara kadar önem vermek, 3. Darılmak.

sulak — 1. Suyu bol, 2. Çeşme, 3. Hayvanların su içtikleri yeyr.

panter — 1. Leopar cinsinden Afrika ve Hindistan'da yaşıyan derisi benekli bir hayvan, 2. Kaplan, 3. Yaban kedisi.

ihtiyatlı — 1. Hesaplı hareket eden, 2. Bir şeye alışmış olan, 3. Korkak.

sırma — 1. İnce gümüş tel, 2. Yaldız, 3. Süs.

İmlâ

Aşağıdaki cümlelerde imlâ yalnışlarının altını çiziniz.

1. Hayvanlar alemini öğreniniz.
2. Herkes kendine düşen vazifeyi yapmalı.
3. Pencereden dışarısını seyrediyorum.
4. Bu dersi Grup halinde hazırladık
5. bu vatan, toprağın kara bağrında
«Sıra dağlar gibi duranlarındır.
«bir tarih boyunca onun uğrunda
«kendini tarihe verenlerindir.»
6. Arkadaşlarıma hatıralarımı anlattım.

Noktalama işaretleri

Aşağıdaki yazıda, noktalama işaretlerini kullanınız.

«Nefesim kesilecekti Bilmem neden, çok korkmuştum Dadaruh şaşırdı Kırılmış kaşağı meydana çıkınca babam, bunu kimin yaptığını sordu.

Dadaruh:

Hasan mı dedi

Babamın gözleri bana döndü, daha bir şey sormadan
Hasan, dedim
Hasan mı dedi

Bilgiler

Aşağıda, fikirleri doğru cümleler önüne D, yanlış olanların önüne Y harfi koyunuz.

... Bir yeri, bir insanı tanıtmak maksadiyle yazılmış yazılara tasvir denir.

... Bir yeri, bir insanı tanıtmak maksadiyle yazılmış yazılara hikâye denir.

... Bir ana fikir etrafında, çeşitli fikir kümelrini açıkliyan cümleler grupuna paragraf denir.

... Bir ana fikir etrafında, çeşitli fikir kümelerini açıklayan cümleler gurupuna plân denir.

... Bir konuşma veya yazıda ana fikri belirtmek maksadiyle faydalanılan fikirlere yardımcı fikirler denir.

... Konuşma veya yazıda bir fikri, bir olayı belirtmek maksadiyle yapılan açıklamalara ayrıntı denir.

... Bir iddiayı ispatlamak için yazılmış yazılara idia ve ispat yazısı denir.

... Bir iddiayı ispatlamak için yazılmış yazılara hikâye denir.

... Mânaları birbirine yakın olan kelimelere eş mânalı kelimeler denir.

... Bir durumu veya varlığı daha iyi belirtmek için bilinen bir durum veya varlık karşılaştırmaya benzetme denir.

... Mânaları birbirine yakın olan kelimelere benzetme denir.

12. KENDİNE DOĞRU

Atanın içkisi köpüklü kımız,
Arpa suyu içme, dedi bir Kırgız.

Evinin yemişi erikle elma,
Komşunun bağından hurmayı alma.

Başka dile uymaz annenin sesi,
Her sözü ararsan vardır Türkçeşi.

Duymadan düşünme, görme sezmeden,
Kendi duygun olsun usunu yeden.

Dile, yap! Tanrının sensin bileği,
Göktürk'ün sendedir yüce dileği.

Demir sana tapar, şimşek baş eğer,
İsteme, sen yarat; görme, sen göster!

Ziya Gökalp*

---

* **Ziya Gökalp** (Bk., İndeks - Sözlük).

Sözlükte arayın

kımız, Kırgız, su, Göktürk, yüce.

2. Yazı hakkında bilgi.

Türklerin, her sahada kendi kendilerine yetecek kuvvet ve kudrette olduklarını belirten bir manzume okudunuz. Bu manzumenin vezni 11 hecedir. Yüksek sesle okurken dikkat ederseniz heceleri iki grupta söylediğinizi sezeceksiniz.

Atanın içkisi / köpüklü kımız

6 + 5 = 11

Mısrada, durulan bu yrlere durak denir.

13. MAHALLE ARALARINDAN EKSİLEN SESLER

— Gada..: yif!
— Kuş lokumu... reva...ni!
— (Kesik ve dik) Yafa'larrr!
— (Yılışık yılışık) Bici bici, muhallebici.
— Eski lâstikler alayım.
— Helvam... şe...ker!
— (Ciyak ciyak) Kalaycı!
— (Bariton) Venedik sepetleri var! Çamaşır se... petleri var.
— (Primadonna) Billûr bar... dakları var, hoşaf kâseleri var.
— Hırrrr, harrr... har har... har har har!
— (Şıkır şıkır) Ma... cuuuuun.
— (Höngür höngür) Almalar alma!
— Meteksa... makaralar, tireler, zarif dantelâlar...
— (Yavşak yavşak) Sıcak börek!.. Taze börek!
— (Sert) Sulu limon!
— Havadisli Turan.
— (Birdenbire) Sütlü!
— (Yanık yanık) Ne beyaz, ne çiç...çek ket...ten halvam!
— (Acı acı) Yangın... vaaaaa...r!
— (Yıvışık yıvışık) Simitçi, simitçi... a simitçi!
«Hu, hu illâllah
«Sesin kısılsın inşallah!
«Geçmez olsun inşallah!
«Ninni benim gülüme, ninni.»

Ahmet Rasim*
(Eşkâl-i Zaman, 1918)

---

* **Ahmet Rasim** (Bk., İndeks - Sözlük).

1. Sözlükte arıyacağınız kelimeler.

revani, yılışık, primadonna, bariton, billûr, yavşak, tire, tantelâ, yıvışık, illâllah, höngür höngür.

2. Düşünün, söyleyin

1. Yazıda, eski İstanbul sokaklarında işitilen sesler yardımiyle bize o devrin yaşayışı, ayak ticareti hakkında bir fikir verilmektedir. Bunun için yazıda bir hâtıra değeri vardır. Yazar, sokaktan geçen hangi satıcıları tanıtıyor? Bunlar hangi mevsimin satıcıları? Bunu nasıl anladınız?

2. Satıcılara ait olmıyan sesler hangileri? Eski bir devri canlandıran, bugün duyulması mümkün olmıyan sesler ve sözler hangileri?

3. Bu yazıdan eski İstanbulun sokak hayatı hakkında nasıl bir sonuç çıkarıyorsunuz?

Yazıda belirtilen sesler

1. Yazar, çeşitli satıcıların söyleyiş özelliklerini belirtmek maksadiyle bazı heceleri bölüyor, bazen de kelimelere yeni heceler katıyor: «**Çamaşır se... petleri var! «Ma... cuuuun!**» gibi. Bunlara benzer daha başka kelimeler de var, bunları bulunuz.

2. Birinci satırda **kadayıf** ismini de «gada... yıf» şeklinde söylediğini görüyorsunuz. Bu kelime yine satıcının konuşma özelliğini belirtmek maksadiyle bu şekilde yazılmıştır. Bu çeşit özelliği başka hangi kelimelerde görüyorsunuz?

Bir dili konuşanların, memleketlere göre değişen, kelimeleri söyleme özelliklerine şive veya ağız denir. Okullar bu şive farklarını kaldırmaya ve herkesin güzel ve doğru konuşmasını sağamaya çalışır.

Yalnış söylediğiniz kelimeler varsa, bunların bir listesini yapınız ve kelimeleri doğru söylemeğe çalışınız.

4. Doğru söylemeğe ve yazmağa dikkat edeceğiniz birkaç kelime

Aşağıdaki kelimelerde düzeltme işareti niçin kullanılmış? Bu kelimeleri yüksek sesle söyleyiniz, sonra defterine yazınız.

lâstik, billûr, dantelâ, illâllah.

5. Yazının anlaşılmasını sağlıyan işaretler

Yazıda, her satıcının sözü konuşma işareti olan büyük çizgi (—) ile gösteriliyor. Seslerin söyleniş özelliklerini gösteren **kesik ve dik, ciyak ciyak, sert...** gibi ayrıntılar parantez işareti ( ) içine alınmış. Bağırmaları belirtmek için **ünlem** (!), kelimelerde hecelerin bölünerek söylenişini belirtmek için **üç nokta** (...) kullanılmış. Bu işaretler kullanılmış olsaydı ne olurdu? Bunların, mânayı belirtmekte etkisi nedir?

6. Bir zevkli okuma denemesi.

Sınıfta, her biriniz, yazıda geçen seslerden veya satıcılara ait konuşmalardan birini okumak suretiyle bu sokağın hayatını canlandırınız. **Yazıyı böyle canlı bir hale sokmaya o yazıya dramatize etmek denir.**

7. Sizin yapacağınız bir deneme

Bir çarşıya veya pazar yerini gözleyin. Konuşulanları dinleyin ve bu yazıda olduğu gibi, çeşitli konuşmaları sıralayın.

Böyle bir yazıda başarı gösterebilmek için lüzumsuz konuşmalar üzerinde durmayın. Her insanı başkasından ayıran neler ise onları yakalamaya çalışın.

14. KARA TAŞIN İÇİNDEKİ MUCİZE

Geçenlerde kömürden yapılan maddeler üzerinde çalışan lâboratuvarları ziyaret ettim. Fen sihirbazlarının yığın halinde duran kara kömürden neler çıkardıklarını her halde siz de öğrenmek istersiniz. Kömürün akla, hayale gelmiyecek şekillere girdiğini görmek insanı hayret içinde bırakıyor. Meselâ, giydiğimiz elbiseler için kullanılan boyalar kömürden yapılmaktadır. Hissettiğimiz lezzette, aldığımız vitaminerde bol bol kömür bulunmaktadır. Kadınları güzelleştiren lâvanta, allık ve pudralar da kömürden çıkarılmaktadır.

Kullandığımız buz dolabında kömürden yapılan kimyevî bir madde harareti soğukluğa çevirmektedir. Elinizdeki telefon makinesi kömürden çıkarılan bir plâstikten yapılmaktadır. Başımız ağrıdığı zaman aldığımız aspirinin içinde de çok miktarda kömür vardır. Dişçinin ıstırabınızı hafifletmk için kullandığı ilâç da kömürden elde edilmektedir.

Zevkle kullandığınız modern otomobilin yapılmasında kömürün ne mühim rol oynadığını bilmelisiniz. Çeliğin elde edilmesinde en büyük rolü kömür oynadığı için, otomobillerin çelik kısımlarındaki sağlamlığı da kömüre borçluyuz. Tabiî kırılmıyan camların kömürden çıkarılan bir plâstikle yapıldığını duymuşsunuzdur. Arabanızdaki hidrolik frenklerde kullanılan sıvı, radyatördeki donmaya karşı konulan tesisat ve lâstiklerin yapılmasında kullanılan sun'î kauçuk hep kömürden yapılmaktadır. Kömürden

elde edilen benzinle arabanızı işleteceğiniz zamanlar ise çok yakındır.

Bütün bu başarılar, işi en basit tarafından açıklamaktadır. Zira kimyagerlerin şimdiye kadar kömürden 200.000 çeşitten daha fazla madde çıkarmağa muvaffak oldukları artık bir hakikattir. İşin tuhaf tarafına bakınız ki, fen adamları bu başarıların ancak bir başlangıç olduğunu idia etmektedirler.

Kömürden bahsederken ona «kara cevher» derseniz hiç de yanılmış olmazsınız; zira kömür hakikaten bir cevher haline gelmiştir. Bugün kömür kullanmıyan hiçbir sanayi şubesi yoktur. Otomobil, mobilya ve elektrik malzemesi yapan müesseseler, diğer sanayi kolları başarılarını bu cevhere borçludurlar.

Kısacası, kömür madeni sayısız mucizeler yarattığı için her gün biraz daha kıymet kazanıyor.

Narman Carlisle

(Coronet — Amerika)

1. Sözlükte arayın.

lâboratuvar, sihirbaz, kimyevî madde, plâstik, hidrolik fren, radyatör, kimyager, mucize.

2. Yazı hakkında bilgi.

Bu yazı kömürün önemini belirtmek maksadiyle yazılmış bir makaledir. Makalelere, gazete ve dergilerde raslanır.

15. TEMBEL HARCI

Genç hizmetçi — (Odadan içeriye girer.) Tahsin Beyin evi burası mı efendim?

Hanım — Burası kızım... Ne istiyorsun?

Hizmetçi — Bir hizmetçi kız arıyormuşsunuz. Ali Paşaların hanımı söyledi.

Hanım — Evet kızım! Seni onun için mi gönderdiler?

Hizmetçi — Evet hanımefendi, galiba size de söylemişler.

Hanım — Söylediler ya! Sen iyi ütü bilirmişsin; adın ne kızım?

Hizmetçi — Gülter.

Hanım — Pekâlâ, bohçanı beraber getirdinse bu günden işe başlayıver. Bak sana çok fazla aylık veremem.

Hizmtçi — Zararı yok.

Hanım — Ayda üç yüz kuruş. Vakıâ az ama, sen de daha gençsin kızım, inşallah zamanla artırırız. Hem bak, onu da söyliyeyim. Bu evde hemen hiçbir iş yok gibidir. Ben, gayet alçakgönüllü bir kadınım. Seni bir hizmetçi değil, âdeta evlât gibi tutarım.

Hizmetçi — Eksik olmayın efendim!

Hanım — Onu diyordum. Bu evde seninkisi hizmetçilik değil, âdeta hanımlık. Ben, hiçbir işe karışmam. Beğendiğin gibi yaparsın. Zaten ne iş var ki? Sabahları pek erken yataktan kalkar, mangala kömür dökersin. Sonra çocukalar uyanır, onların çayını, kahvaltısını hazırlar, yedirirsin. Anlıyor musun kızım?

Hizmetçi — Evet efendim!

Hanım — Göryorsun ya! Hiçbir iş yok gibidir. Sonra? Ha! oturma odasının toplanması, süprülmesi, beyin üstü başı, çocukların sökükleri... Bunlar hep sana aittir. Buna da hizmet denilmez ya?

Hanım — Bizim aşçı kadının elleri sıcak suya dayanmıyor. Bulaşığı da sen yıkarsın. Saat dokuz buçukta bu işlerin hepsi biter. Uşağımız, kâhyamız yok... Alışverişe sen gidersin. Bey meraklıdır, hasis değildir ama, müsrifliği de hiç sevmem. Onun için çarşambaları Fatih'e, perşembe günü Arap Camiine, salı günü Tophane,ye, cumartesi de Beşiktaş'a pazarlara gider, her şeyi daha ucuz alırsın. Bu da iş değil ya?

Hizmetçi — Eelbette efendim!

Hanım — Öğleyin eve geldin mi sofrayı kurar, çocukların sefertasını mektebe götürür, bırakırsın. Sen gelinceye kadar ben yemeği yemiş olurum. Sofrayı kaldırır, bulaşığı yıkar, gene kahvemi pişirir, getirirsin. Bak, ben öğle üstü uykuya yatarım. O zaman sen de serbestsin. Ya. ütü ütüler, yahut sökük diker, yorgan kaplarsın, ikindiye kadar!.. Görüyorsun ki kızım, bu evde her yerde olduğu gibi hizmetçileri işe boğmak yok, değil mi kızım?

Hizmetçi — Öyle efendim!

Hanım — İkindi oldu mu!.. Çocuklar mektepten gelir, karınları acıkmıştır. Onları doyurursun, değil mi kızım?

Hizmetçi — Peki efendim!

Hanım — Anladın ya evlâdım, bizim evde hiç iş yok...

Hizmetçi — Darılmayın amma, bir şey söyliyeceğim.

Hanım — Aa! söyle yavrum, naden darılayım?

Hizmetçi — Ben sizin evinizde yapamıyacağım.

Hanım — Neden?

Hizmeçti — Çok tembel harcı. Ben, eski kapımda daha hamarat alıştıydım.

Ercüment Ekrem Talû*

Yazı hakkında.

Konuşma şeklinde yazılmış bir yazı okudunuz. Bu konuşma bir nükteye dayanıyor. Böyle yazılara, mizah yazısı denir. Yazının nüktesini bulunuz.

*Talû, Ercüment Ekrem (Bk., İndeks - Sözlük

16. VAZİFE AŞKI

Kuzey Atlantikte Bir Gemi Fırtınaya Tutuldu

New—York 31 (A.A.) — Kuzey Atlantik'te fırtınaya tutulan Fliying Enterpris (Flâyin Entırprayz) şilebinin suvarısı Kurt Carlsen (Karlsen), dokuz yolcu ile kırk tayfasının sağ salim kurtarılıp başka gemiye nakledilmelerine nazaret ettikten sonra bütün ısrarlara rağmen gemisinden ayrılmamıştır.

Kazaya Uğrayan Geminin Kaptanı Hâlâ Vazife Baındaş

Londra, 7 A.A. — Müthiş bir fırtınaya tutulan Fliyin Enterprise şilepine atlamağa muvaffak olan Turmoil römorkörünün ikinci kaptanı Kenneth Dancy (Kennet Dansi) nin, kudurmuş denizde bu işi nasıl başardığını anlatan bir rapor bugün Londra'daki Amerikan Deniz Komutanlığına sunulmuştur.

Azgın denizde Filiying Enterprise şilepine yanaşmak için römorkör manevra yaparken, Turmoil'in arkasında bulunan ikinci kaptan Dancy, romorkörü şilepin yüksek liğine kaldıran müthiş bir dalgadan itifade ederek güverteye atlamıştır.

Raporda bildirdiğine göre, ikinci kaptan Dancy'nin, şilepin kaptanı Carlsen'in yanında bulunuşu, şilepi kablo ile yedeğe almakta başlıca âmil olmuştur.

Şilepin yedeğe alınma işi tamamlanınca Carlsen ilik-lerine kadar ıslanmış olan kaptan Dancy'ye kuru elbise vermiştir. Şimdiki halde iki kaptan Fliying Enterprise' in kamarasında beraber bulunmaktadırlar.

Kaptan Carlsen (Karlsen) Gemisinin Batmasına Pek az Kala Kurtarıldı

Londra, 10 (Radyo) — On beş gündenberi Atlantiğin şiddetli fırtına ve dalgalariyle pençeleşen Fliying Enterprise isimli Amerikan şilepi bugün Manş denizinde de bir müddet sürüklendikten sonra İngiltere sahilleri açıklarında batmıştır. Gemisinden bir türlü çıkmak istemiyen kaptan Kurt Carlsen, fırtınanın bugün saatte 60 mil süratle esmeğe başlaması üzerine, kendisine gemiyi kurtarmanın artık kabil olmadığı bildirilince, ayrılmağa razı olmuştur. Kendisini almak üzere helikopter gönderilmişse de havanın muhalefeti yüzünden helikopter geri dönmek mecburiyetinde kalmıştır.

Büyük bir hızla sulara gömülen Enterprise'de kalmanın son derece tehlikeli bir hal alması üzerine önce, kaptan Kurt Carlsen'e arkadaşlık eden Dancy denize atlamış ve bir müddet sonra da gemiyi takibetmekte olan Turmoil römorkörü tarafından kurtarılmıştır. Kaptan Carlsen ise geminin batmasından pek az zaman evvel gemisinden ayrılarak denize atlamışıtır. Carlsen de kurtarılmıştır. Gemi, kısa bir müddet sonra Manş'ın sularına gömülmüştür.

1. Sözlükte arıyacağınız kelime ve deyimler.

Atlantik, şilep, tayfa, sağ salim, nezaret etmek, ısrar, römorkör, kablo, yedeğe almak, rapor, âmil olmak, ilik-

lerine kadar ıslanmak, kamara, mil, helikopter, muhalefet.

2. Düşünün, söyleyin.

1. 26 Aralık 1951 de bir şilep fırtınaya tutulmuş; bu şilepin kaptanı dünya ajanslarını, radyolarını ve gazetelerini günlerce mşgul etmiştir. Kaptan, gemideki yolcuları ve tayfayı başka gemiye naklettiği halde kendisi gemiyi neden bırakmıyor?

2. Londra'daki Amerikan Deniz Komutanlığına gelen raporda neden bahsediliyor? Dancy'nın hareketini beğeniyor musunuz? Niçin?

3. Şilepin batacağı anlaşılınca, Carlsen'in kurtarılması için ne gibi teşebbüse geçildi? Bu teşebbüsten netice alındı mı? Niçin?

4. Dancy ve Carlsen şilepten ne zaman ayrıldılar ve ne şekilde kurtuldular?

5. Bu haberler, dünya ajanslarını, radyolarını niçin günlerce meşgul ediyor? Sizin, Dancy ile Carlsen'in hareketlerinden aldığınız dersler nelerdir?

3. Bu haberin birkaç özelliği

Bugün, dünyanın her hangi bir yerinde geçen üzerinde durulmaya değer olaylarla ilgili haberler süratle her tarafa yayılmaktadır. Haber yaymakta kullanılan araçlar nelerdir? Yukarıdaki haberler ne yoldan yayınlanmış? Gazeteler, haberlerin kaynaklarını ve tarihlerini ne şekilde bildirirler?

Yukarıdaki haberin en mühim özelliği, olayın her türlü süsten uzak ve açık bir dille anlatılmış olmasıdır. Haberler herkesin anlıyacağı şekilde açık bir dille yazılmalıdır. Neden?

Okuduğunuz ikinci ve üçüncü heberlerin birinci cümlelerinde şilepin fırtınaya tutulmuş olduğu birkaç kelime ile tekrarlanmakta. Neden?

4. Küçük bir denizcilik sözlüğü.

1. Bu yazıda **gemi, şilep, römorkör** isimleri geçiyor. Bunlar arasındaki farkı söyleyiniz: Daha beş deniz taşıtı adı bulunuz.

2. Bir gemide ne gibi görevler vardır? Bunlardan üçünü söyleyiniz.

3. Okuduğunuz yazıda hangi denizlerin adları geçiyor. Başlıca denizlerin adlarını bir atlastan çıkarınız.

Bulduğunuz isimleri harf sırasına koyunuz ve karşılarına açıklayıcı bilgileri yazınız.

Yaptığınız, küçük bir neizcilik sözlüğüdür.

5. Kısaltmalar.

Okuduğunuz yazıların başlarında A.A. işaretlerini gördünüz. Bu iki harf Anadolu Ajansının baş harfleridir. (Ajans neye denir? Anadolu Ajansı nedir?) Bu ismin neden baş harfleri kullanılıyor?

Hayatta kullanılan başka kısaltmalar da vardır. Aşağıdaki kısaltmalar hangi isimlerle ilgili. Bunlara katılacak başka kısaltmalar biliyor musunuz?

T.C.

T.B.M.M.

D.D.Y.

P.T.T.

6. Bir gazeteyi inceleyiniz.

Büyük gazetelerimizden birini inceleyiniz. Gazetenin her sayfasında ne gibi yazılar var? İmzalı yazılardan, her gün gazetenin belli yerinde veya belli başlık altında çıkanları hangileri? İlânlar daha çok hangi sayfalarda? Neden?

İncelediğiniz gazetenin haberlerini çeşitlerine göre nasıl guruplandırabilirsiniz?

Gazetelerden arkadaşlarınıza okumağa değer, birkaç yazı bulunuz.

Bulunduğunuz yerde gazete çıkıyor mu? Fiyatı, abonesi, ilân şartları nedir? Bu gazete nasıl hazırlanıyor, basılıyor ve dağıtılıyor?

7. Bir gazete haberi yazınız.

Bulunduğunuz yerde, son günlerde, gazetede haber olarak bildirilmeğe değer olaylar geçti mi? Bunlardan birini bir gazete haberi olarak yazın.

YOKLAMA: 3

Fikirler

A

1. «Demir sana tapar, şimşek baş eğer»
«İsteme, sen yarat; görme, sen göster!»
mısralarındaki fikri bir cümle ile yazınız.

.....
.....

2. Bu iki mısraın veznini aşağıda gösteriniz.

..... + ... = ...
..... + ... = ...

3. Aşağıdaki cümlelerde, siyahla yazılmış kelimelerin mânalarını yazınız.

Şimşek sana baş **eğer.**
Eğer gelirsen birlikte gideriz.
Eyeri saraçtan getirdik.

1. Eğer: .....
2. Eğer: .....
3. Eyer: .....

B

1. Vazife Aşkı isimli yazının konusuna uygun düşen açıklamalar önüne D, yanlış olanların önüne de Y harfi koyunuz.

.. Bu yazının olayı Akdeniz'de geçiyor.
.. Geminin kaptanı yehlikeyi sezince canını kurtarmak için denize atladı.
.. Şilep bir yaz günü fırtınaya tutuldu.
.. Şilep, kurtarılamıyarak Manş denizinde battı.
.. Kaptan, dokuz yolcusu ile kırk tayfasını başka gemiye neklettikten sonra kendisi gemide kaldı.

Yazarlar ve yazıları.

1. Aşağıdaki açıklamalardan hangisi Ziya Gökalp'a ait? Boş yere bu ismi yazınız.

..... (1875 — 1924) Türklük için değerli fikirler ileri sürmüş bir yazarımızdır. Eserlerinden birkaçı: Türkçülüğün Esasları, Yeni Hayat, Altın Işık.

..... (1840 — 1880) Memleketimizin fena idare edilmesi yüzünden türlü sıkıntılara düştüğü bir sırada doğru yolu göstermeğe çalışmış, türlü tehlikelere göğüs germiş bir vatanseverimizdir. Tiyatro eserleri, romanlar ve gazetelere yazılar yazmıştır. Tanınmış eserlerinden biri Vatan — yahut Silistre'dir.

2. Aşağıdaki yazarların karşısına bu kitapta okuduğunuz yazıların adlarını koyunuz.

Ercüment Ekrem Talû: .....

Ahmet Rasim .....

Ziya Gökalp : .....

3. Aşağıdaki yazıların karşılarına yazarlarını yazınız.

..... Kaplan Avı

..... Bu Vatan Kimin?

..... Çalışma Zevki

..... Kaşağı

..... Kedi

Kısaltmalar

Aşağıdaki kısaltmalar hangi isimler yerine kullanılmışsa bu isimleri karşılarına yazınız:

P.T.T. : .....

A.A. : .....

B.M.M. : .....

T.C. : .....

Gazeteler, dergiler

Boş yerlere iki gazete ve iki dergi adı yazınız.

Gazeteler	Dergiler
.....	.....
.....	.....

Kelime haznesi

Aşağıdaki kelimelerin zıt mânalarını karşılarına yazınız.

eski: .....

zarif: .....

garip: .....

şiddet: .....

dönmek: .....

2. Aşağıdaki kelimelerin eş mânalarını karşılarına yazınız.

yüce: .....

dilek: .....

zarif: .....

münasip: .....

toy: .....

gemi: .....

3. Aşağıdaki cümlelerde boş yerlere parantez içindeki kelime ve sözlerden uygunlarını koyunuz.

(Yılışık, garip, yüce, kıyameti koparan, şefkat baş eğmek, şilep, tayfa, kablo, kamara, helikopter, rapor, yedeğe almak, ısrar, römorkör.)

1. Vapurun ..... şehri geziyorlar
2. Meteoroloji istasyonu her gün bir hava ..... yayımlıyor.
3. Bu iş için bana ..... etmeyiniz.
4. Anneler, çocuklarını büyük bir ..... ile severler.
5. Eşya taşıyan vapurlara .....denir.
6. Vapurlar, İstanbul limanına girerken bir ..... kılavuzluk eder.
7. ..... bir yerden kolaylıkla havaya yüksele bilen taşıtlardandır.
8. Römorkör, şilepi ..... gidiyor.
9. Denize elektrik ..... indirildi.
10. Vapurda, İzmir için ..... bileti aldık.
11. ..... insanlardan kimse hoşlanmaz.
12. Gazetelerde sık sık ..... olaylar okuyoruz.

13. Dün, tanımadığım biri ..... avazı çıktığı kadar bağırıyordu.

14. ..... Atatürk'ü her yıl saygılarla anıyoruz..

15. Sakatlanan gemiyi ..... çekiyor.

16. Güçlükler önünde .....

Noktalama işaretleri

Aşağıdaki yazıda noktalama işaretlerini kullanınız.

Zekiye Benden ne istersiniz Vatan bir Allah tekkesi değil midir Tekkeye gelen kurbanın semizliğine zayıflığına bakılır mı Lûtfen, çocuklarınıza da devlet yolunda ölmeğe izin verin. Bu kadar gençler vebadan veremden ölüyor. Bir ikisi de kurşundan, gülleden ölürse ne olur

Abdullah Çavuş Şu sanki ne olur Kıyamet mi kopar

Sıtkı Bey Şefkatle Zekiye'nin yüzüne bakarak Çocuk (Kendi kendine) Bıyıksızı ölmek ister ak sakallısı ölmek ister Ne diyeyim Allah cümlesini vatana bağışlasın (Namık Kemal)

17. YOĞURT GÖLÜ

Bir gölün kenarında Hoca bir gün,
Kendi kendine bir şeyler yaparmış;
Epey yakınlarında da o gölün
Bir adamcağızın bir evi varmış.
Tam da adam geçiyormuş oradan
Hoca, elinde kaşık, suya eğildiği an.
Merak etmiş, sormuş; — «Hayrola, Hoca?
Böyle kendi kendine bu koskoca
Gölün kenarında ne yaparsın ki?»
Hemen bir doğrulup bakmış seninki;
Sonra yeniden koyulup işine;
— «Merak mı ettin? demiş,
Biraz büyükçe bir iş.»
— «Anladık, büyükçe bir iş; ama ne?»
— «Göle biraz yoğurt mayası katsam;
Şöyle bir iki kaşık...
Bir tutarsa yaşadık.»
Hiçbir şey anlamamış lâkin adam;
— «Göl, demiş yoğurt mu olacak yani?
Eh Hoca, pek ömür adamsın hani!
Göl maya tutar mı? Olur iş mi bu?
Gözüm çıksın sende akıl varsa.»
Hoca kızmış; — Ben bilmez miyim onu?
Elbet tutmaz... Ama ya bir tutarsa?...»

Orhan Veli Kanık*
(Nasrettin Hoca)

---

* **Kanık, Orhan Veli** (Bk., İndeks - Sözlük).

1. Sözlükte arıyacağınız kelimeler, deyimler.

ömür adam, hani, an.

2. Düşünün, söyleyin.

1. Yazıda, Hoca kelimesiyle Nasrettin Hoca anlatılıyor. Göl yakınında oturan adam Nasrettin Hacayı ne vaziyette görüyor? Ona ne diyor?

2. Hoca, adama ne cevap veriyor? Bu cevap karşısında adam nasıl davranıyor?

3. Hoca neden kızıyor? Kızmakta haklı mı? Neden?

4. Hocanın hareketinden ve sözlerinden ne ders alıyorsunuz. «Balçığı duvara vur; tutarsa da hoş, tutmazsa da.» ata sözü ile bu yazının ana fikri arasında bir ilgi buluyor musunuz? Açıklayınız.

3. Yazıda dikkat edeceğiniz özellikler

1. Burada bir olay anlatıldığını gördünüz.

2. Olay, **yaparmış, varmış**... gibi - mişli geçmiş zamanlı fiillerle anlatılıyor. Fiiller, olaya ne gibi bir özellik veriyor?

3. Yazıda, iki kişinin konuşmalarına da yer verilmiş? Konuşmalar yazıya ne gibi bir özellik kazandırıyor?

4. Şair, hikâyeyi senli benli bir konuşma havası içinde anlatıyor. Bu hal yazıya **tabiîlik** kazandırıyor.**«Hayrola, seninki, Ömür adam, gözüm çıksın»** sözleri yazıya, bu bakımdan bir özellik katıyor mu? Bunlarla ne anlatılmak isteniyor?

Konuşmalarımıza tat vermenin yolu.

Okuduğunuz hikâyede bir gerçeğin nükteli bir tarzla anlatıldığını gördünüz. **İçinde nükte bulunan ve çoğu tanınmış insanlar veya hayvanlarla başka şeyler hakkında anlatılan hikâyeciklere fıkra denir.** Bu çeşit fıkralar, bir milletin zekâsını, kültürünü gösterir. Türkçede — bilhassa — Nasrettin Hoca fıkraları pek ünlüdür. Nasrettin Hoca fıkraları aslında — yukarıda okuduğunuz yazı gibi — manzum değildir. Orhan Veli söylenegelen fıkralardan bâzılarını kendisi manzum şekle sokmuştur.

Fıkralar, söz arasında bir fikri zarif bir şekilde ve kestirme bir yoldan anlatmada işe yarar. Onun için siz de, sözlerinize çekicilik vermekte fıkralardan faydalanmaya çalışınız.

Gazetelerin belirli sütunlarında, gündelik konulara kısaca dokunan ve yazarın bu konularla ilgili görüşlerini belirten yazılara da **fıkra** denir. Bu çeşit yazıları ileride göreceksiniz.

5. Hikâyenin üç bölümü.

Yukarıdaki manzum fıkranın giriş, gelişme ve sonuç bölümlerini gösteriniz. Her bölümde anlatılanları birer cümle ile özetleyiniz.

6. Güzel fıkraları toplayınız.

Gazetelerde, dergilerde gördüğünüz güzel fıkraları toplayınız. Aşağıdaki kitapları da okuduktan sonra beğendiğiniz birkaç fıkrayı ayırınız.

Nasrettin Hoca[1] (Manzum hikâyeler) Orhan Veli.

Nasrettin Hoca[2] **fıkraları** (Toplıyan: Ahmet Halit Yaşaroğlu).

Masallar[3] (Aisopus'tan çeviren Nurullah Ataç)

7. Nasrettin Hoca Kimdir?

Ansiklopediden Nasrettin Hoca maddesini okuyarak defterinize bir özet çıkarınız.

1. Nasrettin Hoca, Orhan Veli — Doğan Kardeş Yayımları.
2. Nasrettin Hoca Fıkraları, Ahmet Halit Yaşaroğlu — Ahmet Halit Kitabevi.
3. Masallar, Aisopus'tan çeviren Nurullah Ataç — Mf. V. Yayımları.

18. FIKRALAR

(Aşağıdaki Nasrettin Hoca fıkralarının nüktelerini açıklayınız.)

Dostlar alışverişte görsün.

Hoca, bir aralık yumurtanın dokuzunu bir akçaya toplar, pazarda onunu bir akçaya satarmış. Bir gün sormuşlar:

— Yahu, bu ne biçim ticaret?

Hoca cevap vermiş:

— Müşterilerin bana hücumunu görmüyor musunuz? Bundan iyi zevk mi olur? Tek dostlar alışverişte görsün.

İpe un sermişler

Nasrettin Hocadan komşusu urgan istemiş. İçeri girip çıkan Hoca:

— İp boş değildir. Kadınlar üstüne un sermişler, demiş.

Komşusu:

— Hoca bu nasıl iştir, ipe un serilir mi? deyince Hoca şu cevabı vermiş:

— Vermeğe gönlüm olmayınca ipe un da serilir.

Hayvanlarla ilgili bir fıkra

(Aşağıda okuyacağınız fıkranın dersini de sonunda bulacaksınız. Bu dersi açıklayınız.)

Tilki ile üzüm

Aç bir tilki bakmış ki çardaktan salkım salkım üzümler sarkıyor, imrenmiş yemek istemiş; yetişemeyince de: «Daha koruk bunlar, yenmez!» demiş.

Nice insanlar vardır, giriştikleri işi beceriksizlikleri yüzünden başaramadılar mı, hemen o işi kötülemeye kalkarlar.

Aisopos

Çeviren: Nurullah Ataç

(Masallar, 1945)

Bir fıkra daha

(Belli şahıslara ait olmıyan, sırf bir nükte için tertiplenmiş fıkralar da vardır. Bunlara gazetelerde, dergilerde, çok raslanır. Bu çeşitten olan aşağıdaki fıkranın nüktesi nedir?)

Öğrenci ile babası arasında:

Çocuk:

— Baba, sen gözün kapalı imza atabilir misin?

Baba:

— Atarım.

Çocuk:

— Öyle ise gözünü kapa da karnemi imzala bakayım.

Yeni Okul Dergisi, 1951

19. KELOĞLAN İLE ANASI

(Arap bacı, Keloğlan'a sihirli bir sofra verir, fakat Keloğlan annesinin sözünü dinlemediği için sofra çabucak elinden çıkar. Bundan sonra kendisine değirmen verilir. Keloğlan yine annesinin sözünü dinlemediği için bundan faydalanamaz. Üçüncü defasında Keloğlan bir tokmağa sahip olur.)

Keloğlan «Demek kısmette bu da varmış. Her başa yazılan gelir.» der; tokmağı yüklenip eve gelir. Kapıdan girince anası:

«Ne o gene Keloğlan, yüzünden düşen bin parça oluyor.» der; Keloğlan da:

«Görürsün şimdi gününü!» der ve «Kudur tokmağım, kudur!» diye bağırır. Vay sen misin diyen! Kara tokmak Keloğlan'ın başına inip kalkmağa başlar. Keloğlan, «Dur tokmağım, dur!» der, tokmak duymaz. Gene kel başın üstüne bir inip bir kalkar: Keloğlan iki gözü iki pınar bir daha «Dur tokmağım, dur.» der; bu defa da tokmak bu «vay, vay» arasında «dur»u «vur» anlar; daha daha vurur, vurur da vurur, vurdukça vurur, Keloğlan'ın kel başı al kanlar içinde kalır. Son encamı, can acısiyle avaz avaz bağırır da tokmak duyar ve durur.

Anası ocak başında oğlunun bu âkibetini görür; «Gülsem mi ki, ağlasam mı ki!» diye düşünür; ama ne güler, ne ağlar, sadece «Bu akılsız başa bu tokmak bile az!» diye söylenir. Bu söz üstüne Keloğlan köpürür, küplere biner ve anasının üstüne yürüyüp: «Kudur tokmağım kudur! Şu anam olacağa bir, bir daha vur!» der, der ama, tokmak kılını bile kıpırdatmaz. O zaman Keloğlan Hanya'yı Konya'yı anlar ama, iş işten geçmiş

olur. Öyle ya, suçun büyüğü kendinde... O sofracığı çaldıran da kendi, el değirmenini paslandıran da... Ettiğine, edeceğine bin pişman olup anasının eline, eteğine varır:

«Ana, ana, canım ana, hanımlardan hanım ana; ben ettim, sen eyleme!» diye yalvarıp yakarır.

Neye derler ki ana gibi yâr, vatan gibi diyar olmaz. Kel olsun, kötürüm olsun; ciğerparesini atar, atar ama başı darda kalınca da koşup tutar.

Bundan ötürü Keloğlan'ın anası da kuzucuğunun garip garip meleyişine dayanamaz; suçunu, günahını bağışlar; sonra dizi dibine oturup bir güzel de öğüt eyler:

«A kel oğlum, keleş oğlum; yılan yılan iken toprağı bile kanaatle yalar. Bundan örnek alacak yerde gösterişe düşüp de elâlemi başına toplamasaydın, o sofracık ne yiter, ne biterdi; o güne de yeter, bugüne de yeterdi.

Haydi o sofracıktan oldun, ya şu değirmene ne demeli? Allah yine yüzüne bakıp haline acıdı da bari bu işe koşulup sebeplensin diye bir de tutup bunu gönderdi. Dört ayağını uzatıp tembel Ahmet gibi yatacağına bu değirmenin kulpuna yapışılacağı gibi yapışsaydın; sağ elin durursa sol elinle; sol elin yorulursa sağ elinle çevirseydin ne paslanır, ne küflenir; altın, gümüş dediğin evimize oluk gibi akardı.

İmdi, son pişmanlık akçe etmez ama oğul, başına böyle bir felek tokmağı indikten geri, belki aklın başına gelir de bundan sonra, ya Allahın verdiği ile kıt knaat geçinir gidersin; ya da tuttuğun, tutacağın işe koşulacağın gibi koşulursun. Günün birinde söğütlü değirmen olamazsan bile, gözümün bebeği, evimin direği olursun inşallah...» der.

Öğüt olur da kim tutmaz ki, Keloğlan tutmasın! Ana öğüdü, öğütlerin anasıdır der, ekmeğini tuza batırıp oturacak yerde varır, bir zorlu işe koşulur; gece demez, gündüz demez yorulur mu

yorulur; evlerine altın oluk gibi akmaz ama, alın terinden öyle bir pırlanta yapar, öyle bir pırlanta yapar ki, görenler parmağını ısırır. Gerçi sofralarını, ne Arap Bacı kurar, ne Kum Hacı kaldırır; ille velâkin eli kolu dert görmesin, iki cihanda yüzü ak olsun, yine anacığı serer, anacığı derler; yerler içerler, öte yana geçerler. Onlar ermiş muradına, biz çıkalım kerevetine.

Eflâtun Cem Güney *
(Açıl Sofram Açıl)

1. Sözlükte arıyacağınız kelimeler.

sihirli, encam, âkıbet, köpürmek, suç, yar, diyar, ciğerpare, öğüt eylemek, elâlem, yitmek, akçe, felek, geri, zorlu (iş), pırlanta, ille velâkin, derlemek, murat.

2. Düşünün, söyleyin.

1. Bu yazıda anlatılan olaya kaç kişi karışıyor? Bunlardan hangisi daha önemli? Neden?

2. Şahısların duyuş ve düşünüşleri arasında ne gibi farklar buldunuz? Bunlar neden ileri geliyor?

3. Keloğlan, sihirli tokmaktan ne şekilde faydalanmak istiyor? Tokmak ona nasıl ders veriyor? Annesi bu durum karşısında ne yapıyor? Verdiği öğüt oğluna tesir ediyor mu? O günden sonra bu ailenin hayatı nasıl geçiyor?

4. Bu yazıdan çıkardığınız fikirler nelerdir? Bunlardan hangisi ana fikir?

---

* **Güney, Eflâtun Cem** (Bk., İndeks - Sözlük).

3. Masal nedir?

Bu yazıda, şimdiye kadar okuduğunuz yazılarda görülmiyen birkaç özellik var; bunları gösterelim:

1. Yazıda, sihirli bir sofradan, sihirli değirmenden, sihirli bir tokmaktan bahsediliyor? Böyle varlıklara hayatta rastlanır mı?

2. Tokmak, sözden, halden anlar mı? Kendi kendine hareket eder mi?

Yazının bu tarafları hayatta rastlanmıyacak, yani olağanüstü şeylerdir.

Fakat yazının hayatta rastlanabilecek tarafları da var:

1. Hayatta, Keloğlan gibi eline geçen fırsatları iyi kullanmıyanlar.

2. Ana sözü dinlemiyenler,

3. Keloğlanın anası gibi analar,

4. Ana sözünün değerini sonradan anlayıp ona uyanlar yok mıdır?

Ağızdan ağıza, kuşaktan kuşağa geçen ve olağanüstü olaylarla süslenmiş hikâyelere masal denir. Bu masalda görüldüğü gibi, bu çeşitte yer ve zaman kesin olarak belli değildir. Masallar, daha çok söylenmek içindir. Ağızdan ağıza dolaşırlar ve asıl sahibi belli olmaz. Okuduğunuz masal gibi, bazı masallar, bir çekidüzen verilerek, yazılmış olabilir.

Bu masal ile **Kaşağı** hikâyesinin olayını karşılaştırınız. Aralarındaki farkı söyleyiniz.

4. Anlatım özellikleri.

1. Bu masalda pek çok deyime rasladık. Aşağıda gösterilen deyimlerin mânalarını söyleyiniz ve her birini birer cümlede kullanınız.

Başa yazılmak

Yüzünden düşen bin parça olmak

Gününü görmek

Küplere binmek

Kılını bile kıpırdatmamak

İki gözü bir pınar (Bu deyim **«İki gözü bir çeşme»** şeklinde kullanılır.)

Hanya'yı Konyayı anlamak

Aklı başına gelmek

Kıt kanaat geçinmek

Parmağını ısırmak

2. Yazıda geçen **«Ana gibi yar, vatan gibi diyar olmaz»** ve **«Son pişmanlık akçe etmez.»** sözleri birkaç kelime ile birer öğüt vermektedir. Bu sözlerin öğütlerini açıklayınız. Bu sözlerin değişik şekilleri de kullanılır. Onları söyleyiniz.

Bu örneklerde görüldüğü gibi az kelime ile bir fikir, bir öğütü tam ve kesin olarak anlatan, atalardan kalma kalıplaşmış sözlere **ata sözü** denir. Ata sözleri ile deyimler arasında ne fark buluyorsunuz? Anların, evlâtlarına karşı duydukları sevgiyi belirten başka ata sözü biliyor musunuz?

3. Yazıda, **kuzucuk, meleyiş** kelimeleri hangi mânada kullanılmış.

4. Yazıda, olayları anlatmak için kullanılan cümlelerin yük-

lemleri hep geniş zaman: **kaldırır, yerler içerler**... gibi. Bu fiillerin - misli geçmiş mânasında kullanıldığına dikkat ediniz.

Kafada tasarlanmış bir konunun sözle veya yaziyle belirtilmesine anlatım dendiğini biliyorsunuz. Bu masalda, üzerinde durduğumuz noktalar birer anlatım özelliğidir. Yazıların anlatım özelliği, yazara ve yazının çeşidine göre değişir. Yukardaki özelliklerden hangileri masal çeşidi ile ilgili?

5. Masal anlatınız.

Atalarımızdan bize kadar söylene söylene gelmiş pek çok masalımız vardır. Büyüklerinizden bir masal dinleyiniz ve bunu bir arkadaşınıza anlatınız. Bu masalın ana fikrini açıklayınız.

6. Zevkle okuyacağınız birkaç masal kitabı.

1. **Kolsuz Hanım** 1, Ziya Gökalp
2. **Açıl Sofram Açıl** 2, Eflâtun Cem
3. **Sabır Taşı** 3, Eflâtun Cem
4. **Akıl Kutusu** 4, Eflâtun Cem

---

1. Kolsuz Hanım, Ziya Gökalp, Ahmet Halit Kitabevi.
2. Açıl Sofram Açıl, — 3. Sabır Taşı, — 4. Akıl Kutusu, Eflâtun Cem — Doğan Kardeş Yayımları.

20. ATA SÖZLERİ

Ekmeğin büyüğü hamurun çoğundan olur.

Ekmek çiğnenmeyince yutulmaz.

Soğanın acısını yiyen bilmez, doğrıyan bilir.

Taşıma su ile değirmen dönmez.

Tarlada izi olmıyanın harmanda yüzü olmaz.

Yolcu yolunda gerek.

Üzümün çöpü var, armudun sapı var.

Sonraya kalan donakalır.

Yoğurdum karadır diyen olmaz.

Yol yürümekle, borç ödemekle tükenir.

Evdeki pazar çarşıya uymaz.

Elden gelen övün olmaz, o da vaktinde bulunmaz.

Büyük dağın dumanı büyük olur.

Ata eyer gerek, eyere er gerek.

Ata sözlerini nasıl açıklamalı?

Ata sözlerini açıklarken önce sözün gerçek mânasını göstermek; daha sonra da bu sözün başka ne gibi mânalara gelebileceğini, ne gibi dersler, fikirler verdiğini düşünmek lâzımdır.

21. ALTIN NİNE

Altın Nine kimdi? Onu tamamen bilmiyorum. Evimizin ebedî bir misafiri; ailenin nasılsa gelip eklenmiş bir ilâve parçası... Nereden gelmişti, esasen kimdi, bize nispeti neydi?.. Nasıl olup da bunları merak etmemiş, öğrenmemiştim. Eminim ki benimle beraber o zaman aile çocuklarından hiçbiri bunu soruşturmağa, anlamağa lüzum görmemişti. Biz onu, bize görünen şekliyle, bize tanıtılan heyetiyle almış, öylece kabul etmiştik.

Herhalde akrabadan değildi. Uzaktan arasıra İzmir evine gelen bütün aile fertlerine karşı uzak duran, istiyerek ayrılan, hattâ biraz kaçınan bir hali vardı ki onun oradan bile olmadığına beni inandırıyordu. Fakat herhalde evde bir hususî ehemmiyeti, bir müstesna mevkii, aile sofrasında bir itinalı yeri vardı. Dedemle ninemin emir vermeğe alışık dik seslerinde bile ona hitabederlerken yumuşıyan bir hal hissederdik. Beyaz saçlariyle büyük amcaların, büyük dayıların, yaşlanmış halaların, teyzelerin bayramlarda onun odasına kadar giderek el öptüklerini görürdük. Evin iç işlerinde onun faal müdahalesi vardı ki ekseriya bizleri, evin çocuklarını, onun tavassutuna müracaata mecbur ederdi... Altın Nine unvanı hürmet verici bir şeydi ki evin havasında efendilerden, hanımlardan başlıyarak, çocuklardan dolaşarak, hizmetçilerin lisanına kadar hep sevilerek anılırdı.

Bir gün bir kavga, kavganın neticesinde bir kaza oldu. Büyük babanın elmastıraş, galiba gayet kıymettar bir nargilesi kırıldı. Bütün mesuliyet sürünün en hırçınına, en haşarısına, en afacanına aitti. Biçare kız... Onun hâtırasına hürmetle asıl ismini yazmıyacağım, yalnız aramızda meşhur olan lâkabını yadedeceğim: Ateş...

Ona zaten hep bu ismi verirdik, fakat asıl ismi icadeden büyük baba idi. Ve bu isim ona o kadar yakışır, onun mizacını o derece doğrulukla tasvir ederdi ki artık aramızda kendisine başka isim verilmezdi. Yalnız Altın Nine ona — galiba incitmemek, kırmamak için — kendi ismiyle hitabederdi. Zaten hep dikkat ederdik; en ziyade rikkat ve şefkatle muamele ettiği, daima koruduğu ve taraftar olduğu o idi. Fakat bu sefer kabahat okadar açık, cürüm öyle meydanda idi ki, ortada mermer avlunun şurasına burasına parçaları serpilen elmastıraş nargilenin karşısında artık onu himayeye imkân yoktu. Biraz da Altın Nine kızgınlığına mağlûp oldu; kızı omuzundan yakalıyarak kendine doğru çekti, hep duruyorduk. Acaba birinci defa olarak Altın Ninenin elinden bir şamar mı çıkacak diye nefesler tutuk, bekledik. Hayır. Şamar değil, yalnız biraz eğildi ve sert bir sesle kızın yüzüne şu cümleyi fırlattı:

— Akşam dedene sen cevap verirsin.

İşte o fevkalâde mühim vaka bu dakikada oldu. Ateş, utanıp başını eğeceğine şirretçe bir silkintiyle omuzunu Altın Ninenin elinden kurtardı ve bir kedi hırçınlığiyle bakarak Altın Ninenin solgun, sönük, sarı simasına müthiş bir hakaret taşkınlığiyle:

— Sus, Bakır Nine! dedi.

Donduk. Evvelâ, lâyıkiyle anlamıyarak birbirimizin yüzüne bakıştık; gûya birden ortada bir gülle patlamıştı. Altın Nine hiç sesini çıkarmadı, dik bir nazarla Ateş'e baktı; dönüp amber tesbihini çeke çeke, yavaş yavaş yürüdü.

Bu vakadan sonra Altın Nine bir seneden fazla yaşadı; lâkin bir gün yanılıp da Ateş'e bir kelime söylemedi ve ne vakit kızı affettirmek için yanına götürseler elini vermeğe razı olmadı.

Bir gün «Altın Nine hasta.» dediler, bir hafta sonra «Altın Nine ölecek.» sözü evi dolaştı, çocukları odasına salıvermediler. Nihayet Altın Nine öldü.

*
**

O zamana kadar para olarak ne biriktirmişse hepsiyle bir çeşme yapılması için vasiyeti vardı; bundan başka bir de çekmece çıktı. Bunu büyük baba açtı. İçinden dört kese çıkardı. Her birinin üstünde bir yazı vardı: fıkaraya, kızlara, uşaklara, çocuklara...

Büyük baba: «Çocuklar buraya gelsinler!» emrini verdi. Orada hazır bulunmıyanlar da geldikten sonra kesenin içinden kâğıt parçalarına sarılı ve hepsinin üstü çocukların isimleriyle yazılı birer küçük şey çıkardı, birer birer isimleri okuyarak herkese dağıttı.

Bütün çocuklar halka olmuş elimizde Altın Nine'nin bu hediyesiyle, fakat onu açmağa cesaret edemiyerek duruyorduk. Keseden son kâğıt da çıktı. Büyük baba «Ateş, bu da senin. Hem bak, sana Altın Nine birinci defa olarak Ateş demiş...» dedi. Sonra hepimize bakarak ilâve etti:

— Açın bakalım, sizlere ne bırakmış?

Titrek parmaklarla kâğıtları açtık, hepimizin elinde birer beşi bir arada altın vardı. Gözlerimizde bir tebessümle bakışıyorduk, yalnız Ateş hiddetle avucunu sıkıp, çıkan şeyi göstermemeğe çalışıyordu. Büyük baba ona hitaben: «Avucunu aç, göster!..» dedi.

Ateş yumruğunu uzatarak açtı; onun avucunda da koca bir bakır kuruşluk vardı.

Halit Ziya Uşaklıgil *

---

* **Uşaklıgil, Halit Ziya** (Bk., İndeks - Sözlük).

1. Sözlükte arıyacağınız kelimeler.

ebedî, esasen, nispet, heyet, fert, müstesna, itinalı, müdahale, tavassut, elmastıraş, nargile, mesuliyet, mizaç, rikkat, cürüm, himaye, fevkalâde, amber, vasiyet, beşi bir arada.

2. Düşünün, söyleyin.

1. Yazar, **«Altın Nine kimdi?»** sorusuna ne şekilde cevap veriyor?

2. Ateş kimdir? Ateş'in kabahati ne? Ateş, kabahat işlemekten üzüntü duydu mu? Altın Nine ile Ateş arasında ne geçti?

3. Altın Nine, Ateş'in cezasını ne zaman ve ne şekilde verdi? Altın Nine, Ateş'e ve öteki çocuklara ne gibi bir ders vermek istedi?

4. «Ne ekersen onu biçersin.» ata sözü ile bu hikâyenin ana fikrini karşılaştırınız.

5. Bu hikâyeyi evvelce okuduğunuz Keloğlan ile Anası yazısiyle karşılaştırınız, aralarındaki farklar nelerdir?

3. Hikâyenin şahıslarını tanıyın

Hikâyenin önemli şahısları kimlerdir?
Hikâyenin şahıslarından Altın Nine ile Ateş, huy bakımın-

dan birbirlerine hiç benzemiyorlar. Altın Nine sabırlı, iyi kalbli, iyiliksever, fakat kendisine saygı gösterilmesini istiyen bir kadın. Ateş ise hırçın, konuşmalarında ölçüsüz bir çocuk. Hikâyenin hangi olayları, bu iki insanın, işaret ettiğimiz özellikleri hakkında bize bir fikir veriyor?

Hikâyede, şahısların belirtilen huy özelliklerine o şahısların karakteri denir.

4. Hikâyenin plânı

1. Hikâyenin ilk iki paragrafında kimden bahsediliyor?

2. Olay, hangi paragraflarda anlatılıyor? Olayın oluş sırasına göre tertiplendiğine dikkat ediniz. Bu sırayı gösteriniz.

3. Yazının giriş, gelişme ve sonuç bölümlerini bulunuz.

5. Kelime hanemiz

1. Aşağıdaki kelimelerin sözlük mânaları nedir? Bunlar hikâyede hangi mânada kullanılmış?

dik (Dik ses), (Dik nazar)

sürü (Bütün mesuliyet sürünün en hırçın... afacanına aitti.)

tutuk (Nefesler tutuk... bekledik.)

2. Yazıda geçen aşağıdaki eski kelimelere, bugün kullanılan

karşılıklar bulunuz. Bulduğunuz kelimeleri hikâyedeki yerlerine koyunuz.

müdahale, tavassut, mesuliyet, himaye, rikkat, nazar.

3. **Şefkat, herkes** kelimelerini yüksek sesle söyleyiniz ve yazınız. Birincide **f** sesini **v**, ikincide **s** sesini **z** olarak söyleyip yazmamaya dikkat ediniz.

4. **Tavır** kelimesini üyksek sesle söyleyiniz. Kelimenin harfleri nelerdir?

5. Yazıda hangi kelimelerde düzeltme işareti kullanılmış. Bu kelimelerin bir listesini yapınız. Düzeltme işaretinin hangi maksatla kullanıldığını açıklayınız.

6. Cümledeki açıklayıcı kelimeler.

Hikâyede **«Evin işlerinde onun faal müdahalesi vardı ki ekseriya bizleri, evin çocuklarını, onun tavassutuna mecbur ederdi.»** cümlesindeki **«bizleri»** zamiriyle kimlerin kasdedildiğini iyice belirtmek ve bu kelimeye kuvvet vermek maksadiyle **«evin çocukları»** sözü kullanılıyor. Bu, tamamiyle açıklayıcı bir söz olduğu ve atıldığı zaman cümle bozulmıyacağı için (,) arasına alınmıştır.

Siz de böyle özelliği bulunan bir cümle yazınız.

7. Hikâyeyi dramatize ediniz.

Hikâyenin şahısları olan Altın Nine'yi, Ateş'i, büyük babayı ve öteki çocukları arkadaşlarınızla canlandırınız. Herkes hangi şahsın rolünü üzerine almışsa onun hareketlerini yapsın ve sözlerini söylesin.

22. BİR BAHÇE

Bir şehirde senelerce oturulur Bıkılır Usanılır o şehirden; her yerini gördüm, tanıdım, sanılır. Ama daha ne görülmedik insanları, ne görülmedik sokakları, her gün önünden dört beş defa geçtiğimiz halde iyice göremediğimiz binaları vardır. Birden kafamızı kaldırır, ben bu binanın, sırtında böyle insan büyüklüğünde heykeller taşıdığını bilmezdim, deyiverirsiniz.

Bir gece ışığı söndürüp yatmadan evvel pencereyi açtım. Ilık bir sonbahar gecesiydi, odanın içine bir yaprak kokusu ile beraber bir tatlı sessizlik giriyordu. Önümde, odanın pencerelerinden sızan ışıkların gösterebildiği kadar bir bahçe vardı. Birtakım büyük ağaçların sallandığını, birçok yaprakların bana doğru gelip, sonra benden kaçtıklarını duyuyordum. Pencere önünde dimdik durmuş, kocaman ağaçların tepesine bakıyordum. Yıldızları ilk defa seyretmiyordum, ağaçların tepesine serpiştirilmiş yıldızlarda bir başkalık vardı.

Gecenin içine ipince bir İstanbul minaresi, bir kır kahvesi, bütün bir mayıs günü çizgilendi... Uzakta yaprakların arasında sönmek üzere kırmızı bir ışık vardı. Bu ışıktan yıldız karanlığı kadar lâtif bir karanlığa, bu karanlıktan bir yıldız kokusuna doğru kayıyordum. Bu ışıkla şimdi yalnız değildim. Birer birer bir çok şeyler geri dönmüştü. Dünyamı kurmuş, beraber bir dünyanın zevkini — isterse acısını — çekmeye hazır, bayram sabahlarında yeni elbiseler karşısındaki çocuk heyecanlarını duyuyordum.

Pencerenin pervazına oturup tekrar gökyüzüne baktım. Yıldızlardan bir tanesini seçtim. Maviden turuncuya, turuncudan maviye kaçan bin bir renk oyunu içindeydi.

Soyundum, ışığı söndürdüm, yattım. Hemen uyumuşum. Sabahleyin çok erken uyandım. Gözümü açar açmaz. karşı pecereden gözlerime öyle güzel, bakımsız gibi bir koruluk ilişti ki hayretler içinde kaldım. Önümde büyük ağaçlar, hışırtılar içinde sessiz küçük yollar, değişik değişik ağaçların, değişik değişik renkte yaprakları, kırmızıdan, çürük renginden sarıya, yemyeşile,koyu açık yeşile, hattâ beyaza kadar dönen bir kuru yaprak mahşeri, sabahın hafif sessizliğinde bir bahçe vardı. Harikulâde bir bahçe! Lâtif bir koruluk. Artık rüzgâr da yoktu.

Az sonra rüzgâr çıktı ama, düşündüklerim olmadı. Bahçe binalar durdu. Ağaçlar sallandı. Sis yalnız başına çekilip gitmeye başladı. Bahçeyi, şimdi yer yer güneş ışığı sarmıştı... Bir adım ötemde bir güneş fırtınasına tutulmuş gibi tozlar, altın daireler halinde kaynaşıyoyrlardı. Bahçenin yaprakları da bana doğru geliyor, pencerenin altından bana kadar nasıl tırmanacaklarını söyleşerek birbiri üstüne yığılıyorlardı. Ötede, küçük sessiz yolların nihayetinde başka renkte yapraklar kaçıp giden madenî bir renk almış, bir başka sesle koşuyorlar, yuvarlanıyorlardı. Küçük, sarı başlı cüceler gibi her şey. Bahçe öyle mahlûkatla dolu idi. Sonra ağaçları kuşlar doldurdu. Onlar da bayramlarını yaptılar. Kurbağa sesleri duyar gibi oldum. Halbuki bu mevsimde kurbağalar suların diplerindeki uykularında, havuzların o artık mavi denemiyecek sularının

çürük yeşil taş kesilmiş sükûtuna dalmışlar. Mayısların, haziranların söğüt altlarının daüssılasında uyuşup kalmışlardı.

Ama kargalar vardı. İnsana düz, karlı ovaları hatırlatan boğuk tren sesli kargaların yüksek dallarda gagalaştıklarını, kavga ettiklerini, sonra da bağırışıp çağırıştıklarını duydum. Mısırsız tarafların feryadını, bir kıtlık marşını besletiyorlardı.

Birdenbire bir tramvay çanının sesini duydum. Demek bu garip behçenin ötesinde, bildiğim İstanbul yolları, bildiğim, her gün gördüğüm insanlar vardı. Bu, belki de ilk tramvaydı. Vatmanın kulaklarını örten yün başlığı, biletçiyi, uyuku sersemi biletçiyi, ilk tamvay arabasının çalış kan insanlarını, çoluk çocuğunu görür gibi oldum.

Sait Faik*

(Mahalle Kahvesi, 1954)

* Sait Faik (Bk., İndeks - Sözlük)

1. Sözlükte arayın.

kunt, daüssıla.

2. Yazı hakkında.

Yazının birinci paragrafında işaret edilen görüşü kendi hayatınıza tatbik ediniz. Etrafınızdaki varlıklardan, yerlerden pek çoğu hakkında açık fikirleriniz bulunmadığını göreceksiniz.

Yazarın her gün gördüğü bir bahçeyi daha ilk defa karşılaşıyormuş gibi zevkle seyredişine dikkat ediniz. Bahçe ile ilgili ayrıntıları gösteriniz. Bu ayrıntıları nasıl bir duygu içinde görüyor?

Varlıkların özelliklerini tanıtma için yazılmış yazılara tasvir denildiğini biliyorsunuz. Bu yazıyı Altın Nine yazısiyle karşılaştırınız. Aralarındaki farkları gösteriniz.

YOKLAMA : 4

FİKİRLER

A

Yoğurt Gölü isimli yazının ana fikri aşağıdaki ata sözlerinden hangisine uygunsa bu ata sözünün önüne X işareti koyunuz.

... Bugünün işini yarına bırakma.
... Balçığı duvara vur; tutarsa da hoş, tutmazsa da.
... Korkak bezirgân ne kâr eder, ne ziyan.
... İş başlamayınca uclanmaz.

B

Keloğlan'la Anası isimli yazının ana fikri aşağıdaki ata sözlerinden hangisine uygunsa, bu ata sözünün önüne X işareti koyunuz.

... Ağlarsa nama ağlar, kalanı yalan ağlar.
... At binenin kılıç kuşananın.
... Ölüler köprü olsa basıp geçme.

C

Altın Nine hikâyesinin ana fikrini bir cümle ile yazınız.

.....
.....

Yazarlar ve yazıları

Aşağıdaki yazıların karşılarına yazarlarını yazınız.

Kendine doğru : .....
Keloğlanla Anası : .....
Altın Nine : .....
Yoğurt Gölü : .....

Kelime kaznesi

1. Aşağıda, siyahla yazılmış kelimelerden hangileri mecaz mânada kulanılmışsa X işareti koyunuz.

Dik merdiven — Çocuğun **meleyişleri**
Dik ses — Kuzunun **meleyişleri**
Dik bakış — **Kara** gün dostu

2. Aşağıdaki kelimelerde eklerin verdiği mâna ne ise gösteriniz.

Örnek — Kadıncağız: zavallı kadın
adamcağız:
büyükçe:
ıslakça:
anneciğim:
kuzucuk:
evcik:
ablacığım:
yaşlıca:
çocukçağız:

3. Aşağıdaki iki deyimi birer cümlede kullanınız.

Parmağını ısırmak : .....
Başa yazılmak : .....

4. Aşağıdaki deyimlerin önüne karşılarındaki mânalardan uygun olanın numarasını koyunuz.

Kıt kanaat geçinmek — 1. Az bir gelirle geçinmek. 2. Halinden memnun olmak, 3. Ferah bir hayat sürmek.

Ömür adam:	1. Tuhaf adam, 2. Akılsız adam, 3. Hoş adam.
Kılını kıpırdatmak:	1. Tembellik etmek, 2. Heyecanlanmak, 3. Aldırış etmemek.
Gününü görmek:	1. İyi bir hayat sürmek, 2. Fena bir akıbete uğramak, 3. Önemli bulmak.
Aklı başına gelmek:	1. Kendine gelmek, 2. Uslanıp akılsızca hareketlerden vazgeçmek, 3. Anlamak.

BİLGİLER

1. Aşağıdaki mısraların kafiyelerini boş yerlere yazınız.

«Bir gölün kenarında Hoca bir gün, ...
«Kendi kendine bir şeyler yaparmış; .....
«Epey yakınlarında da o gölün .....
«Bir adamcağızın bir evi varmış.» .....

2. Aşağıdaki sözlerden hangileri ata sözü, hangileri deyimdir? Atasözlerinin önüne A, deyimlerin önüne D harfi koynuz.

..... İşliyen demir ışıldar.
..... Ak akça kara gün içindir.
..... Yüzünden düşen bin parça olmak.
..... Küplere binmek.
..... Keskin sirke küpüne zarar eder.
..... Hanya'yı Konya'yı anlamak.
..... Yuvarlanan taş yosun tutmaz.
..... Kıt kanaat geçinmek.
..... Katı yürekli.
..... Yufka yürekli.

3. Aşağıdaki açıklama, sağ taraftaki isimlerden hangisi ile ilgili ise o ismi boş yere yazınız.

..... 13 üçüncü yüzyılda yaşamış.

ve zarif nükteli fıkralariyle ün kazanmış olan bir Türktür. Halk arasında onun hayatı hakkında birbirine umıyan söylentiler vardır. Akşehir'deki türbesinin dört tarafı duvarsız olup yalnız bir kapısı, kapının da üstünde büyük kilit vardır.	Namık Kemal Halit Ziya Uşaklıgil Evliya Çelebi Nasrettin Hoca

4. Aşağıdaki cümlelerde boş yerlere parantez içindeki kelimelerden uygunlarını koyunuz.

(Fıkra, roman, masal, hikâye)

Canlı, cansız varlıkların başlarından geçen olağanüstü olaylara ..... denir.

Varlıkların başlarından geçen gerçek veya gerçeğe benziyen olayları anlatan yazı çeşitlerine ..... denir.

İçinde nükte bulunan ve çoğu tanınmış insanlar veya hayvanlarla başka şeyler hakkında anlatılan kısa olaylara ..... denir.

5. Aşağıdaki kelimelerden hangilerinin imâları doğru ise karşılarına X işareti koynuz.

asvalt	şevkat	herkes	tasvir	gelmezse
asfalt	şefkat	herkez	tasfir	gelmesse

NOKTALAMA

Aşağıdaki paragrafta (.) (,) (« ») işaretlerini kullanınız.

Titrek parmaklarla kâğıtları açtık hepimizin elinde birer beşi bir arada altın vardı. Gözlerimizde bir tebessümle bakışıyorduk yalnız Ateş hiddetle avucunu sıkıp çıkan şeyi göstermemeğe çalışıyordu. Büyük baba ona hitaben; Avucunu aç göster dedi (Halit Z. Uşaklıgil).

23. ŞARBON AŞISI NASIL BULUNDU?

Bundan yetmiş yıl kadar önce, Fransa'da koyun yetiştiren çiftçilerin bir sıkıntısı vardı: Sürülerle koyunları ölüyordu. Sabahleyin çayıra otlamağa çıkan bir sürünün akşama kadar yarısı ölmüş bulunuyordu. Eğer hasta koyunlara bakan çobanın elinde bir sıyrık varsa o da hemen hastalanıp ölüyordu.

Koyunları öldüren bu korkunç hastalık şarbondu. Yıllarca bu hastalıktan birçok koyun ve sığır ölmüştü. Fakat şimdi, hastalık daha çabuk bulaşıyordu. Bunun için herkes bu hastalığın önlenmesi lâzım geldiği kanaatindeydi.

Bu sırada Fransa'da Louis Pasteur (Lui Pastör) adında bir fen adamı yaşıyordu. Pasteur yıllardan beri hastalıklar üzerinde incelemeler yapmaktaydı. Bütün hastalıklara mikrop denile küçük hayvanların ve bitkilerin sebebolduğunu düşünüyor, düşüncesinin doğruluğunu ispata çalışıyordu.

Mikropların birçok hastalıklara sebebolduklarını başka fen adamları da ispat etmeğe çalışmışlardı. Fakat bu fen adamlarına inanan pek azdı. Pasteur evvelâ düşüncesinin doğruluğunu herkese göstermek istedi. Ancak bundan sonradır ki hastalıkları iyi etmek veya onların önüne geçmek mümkün olabilecekti.

Pasteur, şarbon hastalığından koyunların öldüğünü duymuştu. Bunları görmeğe gitti. Koyunların neden şarbona yakalandıklarını öğrenmek ve hastalığı önlemek için sebebini anlamak istiyordu.

Pasteur ölen koyunların kanlarını mikroskopla muayene etti. Aylarca çalıştıktan sonra koyunların şarbona

yakalanmalarına sebebolan küçük mikropları buldu. Bunlar bakteri denen küçük bitkilerdi. Pasteur, şarbon bakterilerini kendi lâboratuvarında üretmeğe muvaffak oldu. Bakterilerden bir kısmı kuvvetli, bir kısmı da zayıftı. Bu arada Pasteur, başka mikroplar üzerinde yaptığı bir deneyi düşündü: Bu mikroplar, tavuklarda kolera denilen bir hastalığa sebeboluyordu. Pasteur, zayıf kolera mikroplarından birazını tavukların vücuduna vermiş. Bir zaman sonra etraftaki tavuklar koleradan ölürken bu tavuklar sağlam kalmışlardır.

Pasteur aynı yoldan şarbon hastalığına karşı koyabileceğini düşündü. Zayıf şarbon mikroplarını üretti. Bu mikroplarla hayvanların bazılarını şarbondan koruyabileceğini tahmin ediyordu.

Düşüncesinin doğruluğunu ispat etmek için deneye başladı. Bu deneyde elli koyun kullandı. Bunlardan yirmi beşinin vücudüne zayıf şarbon mikropları verdi; birkaç gün bekledi. Sonra elli koynun hepsine kuvvetli şarbon mikrobu aşıladı.

Pasteur, etrafındakilere alacağını tahmin ettiği neticeyi anlattı. Evvelce zayıf şarbon mikropları verilmemiş olan yirmi beş koyunun öleceğini, zayıf şarbon mikrobu verilmiş olan diğer yirmi beşinin yaşıyacağını söyledi. Haziranın beşinde herkes vaziyeti görecekti. Haziranın dördünde önceden zayıf mikropla aşılanmış olan yirmi beş koyundan bazısı hastalandı. Pasteur'ün buna canı sıkıldı.

Ertesi sabah, büyük bir kalabalık koyunları görmek için çayıra koştu. Zayıf mikrop aşılanmış olan yirmi beş koyun sakin otluyordu; hiçbir şeyleri yoktu. Pasteur'ün deneyi başarı kazanmıştı. Şarbon mikroplariyle yapılan bu deney, birçok hastalıkların mikroptan hâsıl olduğunu gösterdi; yalnız bununla da kalmadı, fen adamlarının insanları hastalıklardan korumalarına çare bulabilecekle-

rini de gösterdi. Bu netice insanların sağlığını koruma yolunda bir adım oldu.

Pasteur, daha sonra başka hastalıkları da inceledi. Bugün başka fen adamları onun başladığı işi devam ettirmektedirler.

Fen adamları Nasıl çalışırlar?
(Doğan Kardeş Yayımları)

1. Sözlükte arıyarağınız kelimeler.

şarbon, bakteri, kolera, hâsıl olmak

2. Düşünün, söyleyin.

1. Bundan yetmiş yıl kadar önte Fransa'da koyun yetiştiricilerin derdi ne idi?
2. O devirde, Pasteur neyi gerçekleştirmek istiyordu? Pasteur arzusuna ulaşmak için ne gibi bir çalışma yolu tuttu?
3. Pasteur, şarbon aşısını bulmak için hangi deneyi yaptı? Deneyin sonucu ne oldu?
4. Şarbon aşısının bulunması fen adamlarına hangi yolu gösterdi?
5. Bu çalışmaların insan sağlını koruma bakımından önemi nedir?
6. Pasteur'ün çalışmalarından aldığınız ders nedir?

3. Hayat hikâyeleri.

Şarbon aşısının nasıl bulunduğunu anlatan bu yazı aynı zamanda bize Pasteur isimli fen adamının hayatından bir safhayı tanıtmaktadır. **Yaşamış ve önemli işler başarmış adamların hayatını tanıtan bu çeşit yazılara hayat hikâyesi (biyografi) denir.** Şimdiye kadar bu çeşit yazıları okudunuz mu? Hangileri?

4. Bu soruları cevaplandırınız.

1. Fen adamı ne demektir. **«Bilgin»** kelimesiyle **«fen adamı»** arasındaki fark nedir?
2. **«Mikrop»** kelimesiyle **«mikroskop»** kelimesi arasındaki ilgiyi açıklayınız.
3. **«Mikropları tavuğun vücudüne vermek»** sözüyle anlatılmak istenen fikri başka türlü söyleyiniz.
4. Yazıdaki **«zayıf şarbon mikropları»** sözündeki **«zayıf»** kelimesinin mânası nedir? Bu kelimenin anlamdaşını söyleyiniz.

5. Aşı adlarını biliyor musunuz?

Terim sözlüğü.

Yazıda, **«Şarbon hastalığının mikroplariyle yapılan bu deney, birçok hastalıkların mikroptan hâsıl olduğunu gösterdi; yalnız bununla da kalmadı, fen adamlarının insanları hastalıklardan korumalarına çare bulabileceklerini de gösterdi»** denilmektedir. Bu çarenin aşılar olduğunu biliyoruz. Bugün insan sağlığını koruyan aşıların adlarını sıra ile yazınız. Bu aşıların hangi hastalıklara karşı kullanıldığını açıklayınız. Bilimle, sanatla ilgili kavramları bildiren kelimelere terim denir. Şu halde siz aşı terimlerinden bir sözlük yaptınız.

6. Yabancı özel isimlerin yazılışı.

Yazıda geçen **Louis Pasteur** isminin fransızcaya

uygun olarak yazıldığını ve **Lui Pastör** şeklinde okunduğunu gördünüz. Türkçede, Lâtin aslından alfabesi olan dillerden alınmış bu gibi özel isimler, ansiklopedilerde ve bilim kitaplarında, kendi yazılışlariyle yazılır, gerekirse okunuşları da yanlarında gösterilir.

7. Okuyacağınız kitaplar.

Aşağıdaki iki kitabı okuyunuz ve bunların konularını tanıtmak maksadiyle sınıfta bir konuşma tertibleyiniz.

Fen adamları Nasıl Çalışır?*

Pasteur* Galip Ataç

* Fen Adamları Nasıl Çalışırlar, Doğan Kardeş Yayımları.

* Pasteur, Galip Ataç, Maarif Vekâleti yayımlarından.

24. DENİZLER

Yunanlılar, Mısırlılar, Fenikeliler,
Gömülmüş, enginlerdeki sese.
Karalar dinliyemez,
Denizler söylemese.

Ne var diye çıkmışlar denize,
Şu enginlerde ne var?
Sade sonsuzluk, sade yıldız,
Gidebildiğin kadar.

İlk kıyılarda dolaşmış herkes bir başına
Kimse kimseyi yüzyıllarca görmemiş,
Doyurmuş hepsini mevsim mevsim,
Deryalarda açılan yemiş.

Sonra öyle hızlı gitmişler
Fırtılanal azgın, sislerle silik.
Gönüllerdeki engine dar gelmiş,
Mavilik.

Ansızın uyanmışlar
Bir iniş çağırmış onları, bir yokuş.
İnsanlar karışmış denize,
Denizler insan olmuş!

Fazıl Hüsnü Dağlarca*
(Türk Dili, 1951)

* **Dağlarca, Fazıl Hüsnü** (Bk., İndeks - Sözlük).

1. Düşünün, söyleyin.

1. Yunanlıların, Mısırlıların ve Fenikelilerin engin-lerdeki sese gömülmesi ne demektir? Denizlerin söyle-dikleri nedir?

2. Bu insanlar denizlere niçin açılmışlar? Neler gör-müşler?

3. İlk kıyılarda insanların bir başına dolşması ne demektir? «Deryalarda açılan yemişin mevsim mevsim hepsini doyurması» ne demektir?

4. Mavilik, bu insanlara ne vakit dar gelmeğe başlı-yor?

İnsanların denize karışması, denizlerin insan ol-masından ne anlıyorsunuz?

6. Yazının ana fikrini söyleyiniz.

2. Şiirin şekli

1. Şiirin mısralarındaki hece sayısı birbirine eşit mi?

2. Hangi mısralar birbiriyle kafiyeli? Kafiyeleri gös-teriniz.

3. Şiirin dili.

1. Yunanlılar, Mısırlılar, Fenikeliler özel isimlerini açıklayınız.

2. Aşağıdaki sözler şiirde hangi mânada kullanılmış?

yemiş
gönüllerdeki engin
azgın
mavilik
iniş
yokuş

4. Eşsesli kelimeler.

Üçüncü mısrada geçen **kara** kelimesinin eş mânalı-sını söyleyiniz. Bu kelime başka hangi kelimenin eş mâ-nalısı olarak kullanılır?

Şiirde geçen **derya** kelimesi ile **der ya** sözü arasın-daki mâna farkı nedir?

Ses bakımından benzeşen bu kelimelerin birbirleriyle ilgisi bulunmıyan mânaları var.

Söylenişleri aynı, mânaları ayrı olan kelimelere Eşses-li (sesdeş) kelimeler denir.

Birkaç eşsesli kelime bulunuz.

25. BAŞKA BİR DENİZ ŞİİRİ

(Aşağıdaki şiiri de okuyunuz. Bundan önceki ile konu, fikir, vezin bakımından karşılaştırınız).

DENİZ HASRETİ

Göllerde bir damla su deniz olup taşıyor,
Çöllerde kalmış gibi yanıyor, yanıyorum.
Bütün gemicilerin ruhu bende yaşıyor,
Başımdaki gökleri bir deniz sanıyorum.

Nasıl yaşıyacağım ey deniz senden uzak?
Yanıp sönüyor gibi gözlerimde fenerin!
Uyuyor mu limanda her gece sallanarak
Altından çivilerle çakılmış gemilerin?

Sevmiyorum suyunda yıkanmamış ruzgârı,
Senden gayri olanlar sanki bana eş değil;
İçimi güldürmüyor sensiz ay ışıkları,
Ufkundan yükselmiyen güneşler güneş değil...

Bir gün nehirler gibi ağlıyarak derdinden
Dağlardan, ormanlardan sana akacak mıyım?
Ey deniz, şöyle bir gün sana bakacak mıyım,
Elma bahçelerinden, fındık bahçelerinden?

Ömer Bedrettin Uşaklı*

SORU SORMAYI ÖĞRENİNİZ

Şiirdeki fikirlerle ilgili üç soru hazırlayın.

Soruyu sorarken ne istediğinizi açıkça belirtin, sorunuzun düşündürücü olmasını sağlayın.

---

* **Uşaklı Ömer Bedrettin** (Bk., İndeks - Sözlük)

26. ÇULLUK

(Avlanmağa çıkan avcılar, dağda birbirlerine hâtıralarını anlatıyorlardı.)

Beyaz saçlı avcı köylüye sordu:

— Buralara kuş düşmez mi?

Geyikçi Hoca parmağiyle sağ tarafı gösterdi:

— Çifte Kavaklı'da su çulluğuna raslanır.

İhtiyar arkadaş başını ağır ağır salladı:

— Bırak o garibi... Su çulluğu hayvan değil, kuş değil, nazlı bir mahlûk, içli bir kızdır. Fakat nasıl içili bir kız!...

Eliyle omuzuna dokundu:

— Çulluk avladınız mı hiç?

— Birkaç kere...

— Anlıyorum, katı avcı yüreğiyle görür görmez tetiği çekip vurdunuz. Onu, gizlenip seyretmeli... Hava karlı, don... Su başlarında, dere kenarlarında yüksek, yalçın yarlar vardır; çulluk bütün gün yuvasından çıkmaz. Belki de çıkar, dolaşır, fakat göremezsiniz... Akşam, ta gurubda, ufak tatlı bir kızıllıkla kızarıp perde perde solarken o, yuvasından dereye iner; su kenarındaki sazların, kamışların diplerini emerek karnını doyurur. Yattığı yer ne kadar temizse, yediği içtiği de o kadar temizdir. Dere şayet donmamışsa su içtikten sonra gagasını, ayaklarını temizler ve fildişi, abanoz tarakla saçlarını tarıyan bir gelin gibi gagasiyle omuz başlarını kanadlarının, boynunun tüylerini tarar; süslenir... Evet, süslenir. Suda aksini görürse kendi kendine öyle bir kırıtışı var-

dır ki... Vurulduğu zaman başını çevirir, avcıya bakmaz, sanki dargındır.

İhtiyar arkadaş derin göğüs geçirdi:

— Su çulluğu, öteki çulluklara benzemez. Uçuşları bil ayrıdır. Döne döne birçok devirler yaparak uçar. Eti de ötekiler gibi kokutulmaz, taze yenir. Hattâ kursağını bile temizlemeğe lüzum görmezler. Öyle ya biçarenin kursağına pis bir şey girdi mi?.. Fazla tipilerde zavallı kara gömülür, o zaman el ile canlı tutulur. Canlı... Ne âlâ değil mi?... Evet... Çok âlâ...

Yumruğu ile dizine vurdu:

— Ben onu avlamağa tövbeliyim... Yine böyle bir kara kışta idi. Günlerden beri devam eden tipi bir türlü dinmek bilmiyordu. Sürekli tipiler avcıların bayramıdır... İşte böyle bir bayram günüydü...

Dişlerini gıcırdatır gibi çirkin çirkin güldü:

— Bayram gününde benim de kısmetime canlı bir çulluk düşmüştü. Tuttuğum zaman biçarenin yüreciği öyle çarpıyor, öyle çarpıyordu ki... Fakat onda kaçıp kurtulmak için ne bir gayret, ne bir çırpınma, ne küçük bir çırpınış, hiçbir hareket yoktu... Halecanlı bir teslimiyet, o kadar... Birçok canlı kuş, hayvan tutmuştum, onu da hemen kesmeğe kıyamadım ve ellerim arasında seviyor, temiz gagasını öpüyordum... Küçücük yuvarlak gözlerinde bir kin, nefret yanıyordu. Boynunu iki parmağımla koparır, bıçağımla karnını yarabilirdim. Fakat o, bir kuş gibi, bir hayvan gibi değil; aczini, zaafını anlamış, lâkin her şeye rağmen vekarını muhafaza eden, hissiyatını saklamağa lüzum görmiyen izzet-i nefis sahibi bir esir gibi bakıyordu. Bir taşın üzerine çöktüm, göz göze bakışıyorduk. Yavaş yavaş nazarlarındaki parıltı sönmeğe başladı, gözbebeklerindeki ışık söndü, gözleri kapanıverdi, başını, asîl bir infialle çevirdi... Yüreği hal-

siz, yorgun yorgun çarpıyordu. Çok geçmedi, avuçlarımdan hararet de azaldı.

İhtiyarın sesi titriyordu, elinin tersiyle gözlerini sildi:

— Çulluk ölmüştü...

Köylü de iç çekerek tasdik ediyordu:

— Çulluk sağ tutuldu mu, çok yaşamaz ölür.

— Korkudan mı? Halecandan mı? Yeisten mi? Aczini kabul edemeyişinden mi? Bilmiyorum...

Kendi kendine söylenir gib tekrar etti:

— Çulluk ölmüştü...

Mahmut Yaşari*
(Çulluk, 1927)

1. Sözlükte arıyacağınız kelimeler.

Çulluk, mahlûk, içli, fildişi, abanoz, akis, kırıtmak, kursak, devir, biçare, tipi, tövbeli, halecanlı, teslimiyet, kin, nefret, aciz, zaaf, vekar, hissiyat, izzet-i nefis, asîl, infial, yeis.

2. Roman nedir?

Bu yazı, Çulluk isimli romandan alınmıştır. Romanlar, şahısların başlarından geçen, gerçek veya gerçeğe benziyen olayları anlatan yazılardır. Hikâyede olduğu gibi, romanda da **şahıslar, çevre** ve **ana fikir** vardır. Hikâyeden farkı, ondan daha geniş oluşudur.

---

* **Yesari, Mahmut** (Bak., İndeks - Sözlük).

3. Düşünün, söyleyin.

1. Geyikçi Hoca, teke avına çıkan avcılara kılavuzluk eden, avcılıkta tecrübeli bir insandır. Av sırasında dişi tekelerin sesini taklit ederek tekelerin ortaya çıkmasını sağlar. Bu yazıda geyikçi Hocanın tecrübeli bir avcı olduğunu hangi sözlerinden anlıyorsunuz?

2. İhtiyar avcı, su çulluğunu neden içli bir kıza benzetiyor? İhtiyarın su çulluğunun yaşayışı, beslenişi, eti, avlanışı hakkında verdiği ayrıntılar nelerdir? Bu ayrıntılar su çuluğunu başka kuşlardan ayırmamıza yarıyor mu?

3. Sürekli tipiler avcıların niçin bayram günüdür?

4. Avcı vurduğu hayvanın halini nasıl tanıtıyor? Bu hal onun üzerinde nasıl bir etki yapıyor? Niçin? Bu etkinin devamlı olduğunu nereden anlıyorsunuz?

5. Yazıdan çıkardığınız sonuç nedir?

4. Yazıda, hikâye, konuşma ve tasvirden Nasıl fadalanılıyor?

Yazıda, avcılık sırasında iki kişinin konuşmasını gördük. İhtiyar avcı, konuşmasında bize çulluğu tanıtıyor, onun hakkında hissettiklerini belirtiyor. İhtiyar avcının bu konuşması bir çeşit hikâye etmedir. Olayların, bunları yaşıyanlar tarafından anlatılması; anlatımı canlandırmaktadır. Dikkat edilirse ihtiyar avcı, su çulluğunu tanıtmak maksadiyle tasvire de başvuruyor. Bu tasvir maksadın iyi anlaşılmasını sağladığı gibi, yazıya ayrıca canlılık da katıyor. Su çulluğunun hangi bakımdan tasvir edilmiş olduğunu gösteriniz. Yazıda görüldüğü gibi, tasvir, konuşma, hikâye etme, roman ve hikâyelerde sık sık baş vurulan bir anlatım yoludur.

3. Duyguların hareketlerle belirtilmesi

Konuşma sırasında hiddet, sevinç, kin, pişmanlık gibi duygular bazı hareketlerle belirtilir. Avcı konuşurken neden göğüs geçiriyor? Neden dizini yumrukluyor, dişlerini gıcırdatır gibi çirkin çirkin gülüyor?

Konuşmalarınızda fazla hareket yapmanız doğru mu? Niçin?

6. Yazının Plânı.

Yazıda, ihtiyar avcının çulluk hakkındaki bildiklerini ve hissettiklerini anlatmasına bir konuşma sebeboluyor. Nasıl ve niçin? Daha sonra çulluğun nasıl bir kuş olduğu anlatılıyor; buradan bir av hikâyesine geçiliyor. Avcı o gün duyduğu acıyı hem anlatıyor, hem de yeniden yaşıyor.

Görüldüğü gibi yazıda, şimdiki zamanda geçen bir olaydan eski bir hâtıraya geçiliyor. Yazının giriş, gelişme, sonuç bölümlerini gösteriniz.

7. Hikâye dili.

1. Hikâyede bazı deyimler kullanılmış. Bunların mânalarını söyleyiniz. Bu deyimlerin mânalarını başka yoldan nasıl anlatabilirsiniz? Fikirler, deyimlerle mi, yoksa sizin anlattığınız yoldan mı daha kuvvetli belirtiliyor?

Göğüs geçirmek
kara kış
kısmetine düşmek
katı yürek
iç çekmek

2. Aşağıdaki kelimeler yazıda hangi mânada kullanılmış?

garip
içli **bayram**
perde **sönmek**

27. SİNCAP

Sincap güzel bir hayvandır. Tam yabani sayılmaz. Sevimliliği, yumuşak başlılığı, masumluğu itibariyle dokunmaya kıyılamıyacak bir mahlûktur. Arasıra kuş tutmakla beraber ne et yiyici, ne de zararlı bir hayvandır. Her zamanki gıdası yemiş, badem, fındık ve kayın kozalağıdır. Temiz, çevik, canlı, çok uyanık ve çok marifetlidir. Gözleri parlak, yüzü ince, vücudü sinirlidir. Güzel yüzü başının üstüne kadar kaldırdığı ve bir gölgelik gibi kullandığı sorguç biçiminde bir güzel kuyrukla süslenmiştir. Onun için başka hayvanlaradan daha az dört ayaklıdır demek yanlış olmasa gerek.

Çokluk ayakta durur gibi oturur; ön ayaklarını ağzına öteberi götürmek için el gibi kullanır. Toprak altında saklanacak yerde daima açık havada yaşar, ağaçtan ağaca atlamak suretiyle ormanları dolaşır, yuvasını yapar, taneleri toplar, çiyleri içer ve ancak ağaçlar fırtınaların zoriyle sarsıldığı vakit yere iner. Ona tarlada, açık yerlerde, ovalık memleketlerde tesadüf edilmez; evlere hiç yaklaşmaz; bataklıklarda durmaz, büyük ormanların ihtiyar ağaçlarını arar. Sudan korkması topraktan korkmasından daha fazladır. Söylendiğine göre sudan geçmek lâzım geldiği zaman bir ağaç kabuğunu da yelken ve dümen gibi kulanır.

Kışın uyanıktır. Üstünde uyuduğu ağacın dibine hafifçe dokunulsa hemen başka bir ağacın üstüne kaçar, yahut da bir dalın altına saklanır.

Yazın fındık toplar, ihtiyar bir ağacın delikllrini, kovuklarını onunla doldurur, kendisine kış zahiresi hazırlar.

Sansar senisinden daha keskin bir sesi vardır; bundan başka ağzı kapalı olduğu halde bir mırıldanışı, bir memnuniyetsizlik homurtusu çıkarışı da vardır. Fakat bu sesi yalnız kızdırıldığı zaman çıkarır. Yürüyüşü çeviktir; çok defa sıçrıya sıçrıya ilerler, bazı da uzaklara atlar; tırnakları o kadar sivri, hareketleri o kadar çobuktur ki, kabuğu son derece kaypak olan bir kayın ağacına bir anda tırmanır.

Sincvapların, güzel yaz gecelerinde ağaçlar üzerinde birbiri ardısıra koşarak bağırıştıkları işitilir. Onlar güneşin hararetinden âdeta korkarlar, akşamları dışarı çıkarak cambazlık etmeğe, oynamağa ve karınlarını doyurmağa başlarlar.

Buffon*
Çeviren: **R.N.G.**

1. Sözlükte arayın.

kayın, sorguç, çiy, sansar.

2. Açıklama.

Sincabı tasvir eden bir yazı okudunuz. İyi bir tasvir yazılabilmek için herkesin ilgisini çeken ayrıntıların seçilmesi lâzımdır. Bu ayrıntılar ise çok defa gözlem yolu ile bulunabilir.

---

* **Buffon** (Bk., İndeks - Sözlük).

28. BİTKİLER BAHÇESİ

Gürültüsüz, kibar bir mahalle. Güzel bir kapı. Gişeden biletlerimizi alarak büyük şehir bahçesine giriyoruz. Soluk inci renginde, titrek bir kânunuevvel sabahı. Bütün sıcak yaz günlerinde kuşlara ve böceklere yuva olan yapraklar, şimdi güzel mevsimin sırları ile birlikte yerlere döküdmüş, yığın yığın, ayaklar altında çıtırdıyor.

— Bu kadar çok yaprağı Almanlar mümkün değil hiçe feda edemez. Acaba bu kuru yapraklardan bunlar ne yaparlar?

— Kimbilir belki çelik, ipek, belki porselen!

Solumuzda derinlikleri lâcivert sislere boğulmuş bütün ağaçları mektep çocukları gibi bakımlı ve muntazam nihayetsiz bir park. Manzaranın ıslaklığında, yer yer yosunlu heykellerin hüznü. Büyük ağaçlardan sarkan yapraksız dalların karmakarışıklığı altında, suları kuş tüyleri ve kuru yaprak taşıyan titrek bir göl. Gölün kıyılarında düşünen dargın bakışlı beyaz kuğular. Hâsılı bütün bir cennet iskeleti.

Soğuk bahçede fazla dolaşamadık. Geniş mermer merdivenlerden çıkarak meşhur Pelmer Garden limonluğunun ılıklığına girdik.

Burası mâbet gibi sessiz ve mukaddes bir korku ile dolu idi. Sanki kırmızı Hint ilâhları burada tebessüm ediyordu. Gizli kalorifer borularının hesaplı hararetiyle ısınan bu cam binanın havası bütün Asya ve Afrika iklimlerinin bunaltıcı elektrikleriyle yüklü idi. Yerler yemyeşil ve ıslak bir çimenle örtülü. Kütük diplerini, Hattı

istivanın yılanları andıran biçim biçim sarmaşıkları sarmış, gizli membalardan gizli havuzlara damlıyan sular kırılan ince billûrlar gibi sesizlikte şakırdıyor. Daldan dala konan küçük bir kuşun uçuş sesi.

Cins cins hurma ağaçları yerden sekiz on metre yükselerek gergin yeşil pençeleri andıran veyahut bir kirpi dikeni hissini veren sert yapraklarını cam kubbeye değdiriyorlardı. Bütün iklimler burada. Japon hurması, Cava hurması, Yeni Zelând hurması. Bu korkunç kütükler daha yükselecek ve bir gün gelecek ki Asya ormanlarındaki baş dördüncü boylarını alacaklardır. Onun için cam kubbe, kütüklerin neşvünemasını takibedebilmek üzere müteharrik yapılmıştır. Etrafa hâkim ılık ve yeşil sessizlik içinde birtakım takırtı sesleri geliyor. Bu, gizli boy atan kütüklerin gerilmesidir.

Ahmet Haşim*

(Frankfurt Seyahatnamesi - 2. bası)

1. Sözlükte arıyacağınız kelimeler.

gişe, kânunuevvel, porselen, lâcivert, limonluk, mâbet, mukaddes, Hattı istiva, memba, neşvünema, müteharrik, hâkim.

2. Düşünün, söyleyin.

1. İkinci Dünya Harbinden yedi yıl önce tedavi maksadiyle Almanya'da Frankfurt şehrine giden Ahmet Haşim, bitkiler bahçesinde gördüklerini anlatıyor. Gezilen,

* **Ahmet Haşim** (Bk., İndeks - Sözlük).

görülen yerleri çeşitli bakımlardan tanıtmak maksadiyle yazılmış yazılara ne derler?

2. Yazar, bu bahçeyi hangi mevsimde ziyaret ediyor? Mevsimi belirten ayrıntıları gösteriniz.

3. Yazıda geçen konuşmadan ne anlıyorsunuz?

4. Parktaki varlıklardan neler tanıtılıyor? Bu varlıkların özellikleri nelerdir?

5. Yazıdan çıkardığınız fikri söyleyiniz.

3. Anlatım özellikleri

1. Aşağıda, yazarın zekâsı ile yakın ilgisi bulunan anlatım şekilleri göreceksiniz. Bunlar yazıya bir güzellik kazandırmaktadır. Bu anlatım şekillerindeki fikirleri daha açık bir tarzda söyleyiniz. Kendi sözlerinizle yazarınki arasında hem maksadın daha kuvvetli ve zevkli anlatılması, hem de kısalık bakımından fark bulacaksınız. Yazarın bu başarıyı sağlaması, fikirlerini anlatacak en uygun kelimeleri seçebilmesinden ileri geliyor. **Maksadı en uyugun şekilde anlatan kelimelere seçkin kelimeler denir.** Aşağıdaki sözlerde seçkin kelimeler hangileri?

Soluk inci renginde bir kânunuevvel sabahı
Güzel mevsimin sırlariyle birlikte yere dökülmek
Dargın bakışlı kuğular
Titrek bir göl
Cennet iskeleti

Asya ve Afrika iklimlerinin bunaltıcı elektrikleriyle yüklü kütüklerin gerilmesi.

Bu, gizli boy atan kütüklerin gerilmesidir.

2. Aşağıdaki kelimelerin eşseslileri hangi mânada kulanılır? Bunları, siz de her iki mânada birer cümlede kullanınız.

soluk (renksiz)	**soluk**
sır (gizlilik)	**sır**

3. Yazıda, niteleme sıfatlarını bulunuz. Bunlarla ne gibi özellikler belirtiliyor?

Niteleme sıfatları varlıkların özelliklerini belirttiklerine göre, bunlara **tasvir kelimeleri** de diyebiliriz.

4. Gişede konuşma.

Yazıda, gişeden bilet alınarak içeri girildiği açıklanıyor. Bu sırada biletçi ile ziyaretçiler arasında ne konuşulmuştur? Bunu, hareket ve sözle, iki arkadaş canlandırınız.

Bir sinema, bir posta gişesi önünde olduğunuza göre ne söylersiniz?

Gişe önlerinde açık, kısa konuşulur. Memura nezaketle hitabedilir.

YOKLAMA :5

FİKİRLER

A

Şarbon Aşısı isimli yazının fikirlerine uygun olan açıklamalar önüne X işareti koyunuz.

..... Pasteur, şarbon aşısını ilk defa koyunlarda denemiştir.

..... Kolera aşısı şarbon aşısından sonra bulunmuştur.

..... Pasteur ilk defa denediği şarbon aşısından iyi sonuç aldı.

..... Şarbon aşısının bulunması önemi bir olay değildir.

..... Pasteur bilim adamlarındandır.

B

Denizler isimli şiirin ana fikri aşağıdaki fikirlerden hangisi ise önüne X işareti koyunuz.

..... Büyük medeniyetler deniz kenarında doğmuştur; bugün insan hayatında denizlerin önemli etkisi olmuştur.

..... İnsanlar, denizlerden hiçbir zaman faydalanamamışlardır.

..... İnsanlar denizleri severler.

..... Deniz sağlık kaynağıdır.

C

Deniz Hasreti şiiriyle anlatılmak istenen duygu aşağıdaki duygulardan hangisi ise karşısına X işareti koyunuz.

..... Yurt sevgisi.

..... Denizi özleyiş.

..... Denizlerin güzelliği.

D

Çulluk yazısından çıkardığınız iki fikri birer cümle ile yazınız.

1. .....

.....

2. .....

.....

YAZARLAR VE YAZILARI

Aşağıdaki yazarların karşılarına sağ veya ölü olduklarını, kitabınızdaki yazılarının adlarını, bu yazının ne çeşitte olduğunu yazınız.

Örnek: Nurullah Ataç: sağdır. Okuduğumuz yazısı Kedi. Sohbet.

Fazıl Hüsnü Dağlarca:
Ömer Seyfettin:
Mahmut Yesari:
Ziya Gökalp:
Reşat Nuri Güntekin:
Falih Rıfkı Atay:
Ahmed Hamdi Tanpınar:
Ahmet Rasim:
Halit Ziya Uşaklıgil:

KELİME HAZNESİ

Aşağıdaki sözlerin mânasını açıklıyan birer cümle kurunuz:

biyografi:
fen adamı:
mikrop:
şarbon:
derya:
der ya:
eşsesli kelime:
fildişi:
tipi:
kursak:

2. Aşağıdaki kelimeleri sözlük ve mecaz mânalariyle ayrı birer cümlede kullanınız.

1. İçli (Sözlük mânasında):
   içli (Mecaz mânasında):
2. Keskin (Sözlük mânasında):
   keskin (Mecaz mânasında):
3. dik (Sözlük mânasında):
   dik (Mecaz mânasında):
4. mikrop: (Sözlük mânasında)
   mikrop: (Mecaz mânasında)

3. Aşağıdaki paragrafta tasvir kelimelerinin altını çiziniz.

İhtiyar avukatın kalem elinden düştü. Arkasına dayandı. Parıldıyan minimini siyah gözlere bakakaldı. Meydandaki büyük çınar ağaçlarının derin fısıltıları, kapıda ayakta duran Ali Hoca'nın yanlarında, tepesinden, bacaklarının arasından giriyor, duvarlarına eski vilâyet gazeteleri yapıştırılmış dükkâncığın içini dolduruyordu. **(Ömer Seyfettin).**

İMLÂ

Aşağıdaki kelimelerden imlâları doğru olanların önüne D, yanlış olanların önüne Y harfi koyunuz.

1. Pasteur .....
   Pastor .....
2. asil .....
   asîl .....
3. lâkin .....
   lakin .....
4. lüzum .....
   luzum .....
5. alâ .....
   âlâ .....

NOKTALAMA

Aşağıdaki yazıda nokta, virgül, iki nokta, konuşma çizgisi kullanınız.

Beyaz saçlı avcı köylüye sordu
Buralara kuş düşmez mi?
Geyikçi Hoca parmağiyle sağ tarafı gösterdi
Çifte Kavaklı'da su çulluğuna rastlanır
İhtiyar arkadaş başını ağır ağır salladı
Bırak o garibi... Su çulluğu hayvan değil kuş değil nazlı bir mhlûk içli bir kızdır.

29. İYİ KALBLİ DOKTOR

Bu adamın iyiliğinde ilâhi bir şey vardı.

Ekseriyetle çocuklarda uyanan şeytanetten uzak bir safiyet ve mâsumiyet, bakışlarının içinde okunuyordu. Dünyayı baştan başa dolaşmış; birçok insan, birçok memleket tanımış olmasına rağmen, ilim onun safiyetini muhafaza etmişti. Fenalık bilmiyor; insanlara olduğu gibi hayvanlara da, bütün canlı varlıklara da aynı acıma hissini duyuyordu. Meselâ, çıkılacak bir yokuşa, biraz sert yola raslasa, yahut atının ayağı sürçse, yirmi yıldan beri kendisine hizmet eden eski dostunu yormamak için iki tekerlekli tek atlı arabasından derhal aşağı atlıyor, peşinden gelen hayvanın dizginlerini tutarak, güneşte, yağmurda, rüzgârda başı açık, yaya olarak yürüyordu.

At efendisi için nasıl bir biçilmiş kaftan gibi idiyse, efendisi de onun için öyleydi. At, doktorun vizitelerinde ekseriya geç kaldığını, bir türlü gitmeye karar veremediğini biliyordu. Hastaların kapısında, dizginlerini şakırdatmak suretiyle ona gitme zamanını hatırlatma yolunu bulmuştu. Bazan da vakit öğle veya akşam yemeği zamanına raslıyorsa yolun ortasında duruyor, inatla evin bulunduğu tarafa dönüyordu.

Rivals:

— Ha! doğru, hakkın var, diyordu.

O zaman, ya acele dönüyorlar veya birbirleriyle kavga ediyorlardı. Nihayet doktorun tatlı sesi atı azarlıyordu:

— Oooof! Artık canımı sıkıyorsun. Sana benziyen bir hayvan daha var mı acaba? Mademki sana bir vizitem daha var diyorum, ne istiyorsun? Eğer istersen yalnız başına dön!

Bunu üzerine doktor kadar inatçı olan at, içi yalnız gazete ve kitap dolu hafif arabayı sürükliyerek, yolda rasladığı köylülere:

— Bakınız hele! Mösyö Rivals atı ile bozuşmuş, dedirterek rahat rahat köyün yolunu tutarken, doktor da kızgın kızgın vizitelerine koşuyordu.

Köylüler onu çok fazla seviyorlardı ama bir taraftan da aldatılmaktan geri kalmıyorlardı.

Ondan bahsederken:

— Çok merhametli bir adamdır. Ah! O istemiş olsaydı çok zengin olurdu, diyorlardı.

Bununla beraber doktora vizite vermemekte âdeta ittifak etmişlerdi. Onun gibi, o mizaçta bir adamı aldatmak hiç de zor bir şey değildi. Muayenesini bitirip bir evden dışarı çıktı mı, etrafını yapışkan ve uğultulu bir bulut sarıyordu. geziye çıkan hiçbir hükümdarın arabası doktor Rivals'in yola çıkmaya hazır, mütevazi arabası kadar hücuma mâruz kalmamıştır.

— Mösyö Rivals, kızıma ne vereyim?

— Demek kocama yapılacak hiçbir şey yok., Mösyö Rivals?

— Verdiğiniz bu toz sürülecek mi, yoksa içilecek mi? Acaba ondan bir tutam var mı? Bakın sonuna geldim.

Doktor, herkese cevap veriyor; birisinin diline bakarken, ötekinin nabzını yokluyordu. Küçük toz paketlerini dağıtıyor; kınakına, şarap şişelerini, velhâsıl elinde ne varsa veriyordu. Bir taraftan, «ne mübarek adam!» deyip rikkate gelerek gözyaşlarını silen, öbür taraftan «ne sâf adam!!» der gibi bir gözünü şeytanca kırpan bütün

bu sâf kalbli, bu mert toprak halkının hayırduaları, alkışları arasında suyu sıkılmış, boşalmış, soyulmuş bir halde nihayet yola çıkıyordu. Son dakikada, büyük bir memnuniyet içinde iken takunyalı bir küçük haberci, doktoru oradan, dört fersah uzaktaki bir hastaya «çabucak» götürmek için gelirdi.

Alphonse Daudet*
Çeviren: **Nebil Otman**

1. Sözlükte arıyacağınız kelimeler.

ilâhî, ekseriyetle, şeytanet, safiyet, masumiyet, sürçmek, kaftan, vizite, dizgin, ittifak, mizaç, mütevazi, kınakına, nabız, memnuniyet, fersah.

2. Düşünün, söyleyin.

1. Doktor Rivals'in hayvanlar ve insanlara karşı duyduğu merhamet ne şekilde beliriyor? Doktorun, atiyle arası ne vakit bozuluyor?

2. Köylüler, sevdikleri doktoru niçin aldatıyorlar? Kendileri de onu aldattıklarını kabul ediyorlar mı? Bunu, onların hagi sözlerinden anlıyoruz?

3. Köyde bir hastanın evinden çıkan doktor nasıl bir durumla karşılaşıyor? Neler soruluyor? Doktor ne yapıyor? Hareketleri köylüler üstünde nasıl bir etki yaratıyor?

4. Köydenayrılırken, çok defa doktorun karşılaştığı teklif nedir? Sizce bu teklifin önemi nedir?

---

* **Daudet, Alphonse** (Bk., İndeks - Sözlük).

3. Doktorun iyi kalbliliğini gösteren hareketleri.

Yazıda, «**Dünyayı baştan başa dolaşmış; birçok insan, birçok memleket tanımış olmasına rağmen, ilim onu safiyetini muhafaza etmişti.**» deniyor. Bu sözden ne anlıyorsunuz? Çok gezmiş çok görmüş insanlar, niçin çok defa Doktor Rivals gibi olmazlar?

Doktorun iyi kalbli olduğunu gösteren hareketler nelerdir? Bu şekilde hareket etmesi, doktora ne kazandırmış? Bu yazının ana fikri ne olabilir?

4. Yazının plânı.

Yazının giriş, gelişme, sonuç bölümlerini gösteriniz. Bu bölümleri özetleyiniz. Her bölümden ötekine nasıl geçildiğini gösteriniz.

5. Hikâyeinin dili üzerinde çalışmalar.

1. Hikâyede geçen aşağıdaki sözlerle anlatılmak istenen fikirleri başka yoldan belirtiniz. Kendi anlatımınızla yazarınki arasında bir fark buluyor musunuz? Hangi bakımdan?

şeytanetten uzak bir safiyet ve masumiyet
biçilmiş kaftan gibi
etrafını yapışkan ve uğultulu bir bulut sarmıştı.
mert toprak halkı
suyu sıkılmış, boşalmış, soyulmuş bir halde...
küçük bir haberci

2. Aşağıdaki kelimelerin eş mânalarını söyleyiniz:
sert (yol)
hücum

tutum
sâf (adam). sâf (kalbli).

3.Doktora, memura, terziye, yazara, işçiye yaptıkları iş karşılığında ödenen paraya ne gibi adlar verilir? Bulduğunuz kelimeleri birer cümlede kullanınız.

6. İyi kalbli insanları tanıyınız.

Sizin de etrafınızda iyiliksever, merhametli insanlar vardır. Bunlardan bir tanesinin yaptıklarını, huyunu iyice öğrendikten sonra onu arkadaşlarınıza tanıtınız.

Bu tanıtmadan sonra konuşmanın, o insanı tanıtıp tanıtmadığı üzerinde sınıfça durunuz.

7. Tercümeler

Okuduğunuz yazının Fransız yazarlarından Alphonse Daudet'ye ait olduğunu gördünüz. Demek ki yazının aslı fransızcadır. Yabancı dilde yazılmış eserlerden dilimize çevrilmiş olanlara tercüme denir. Tercümelerin başka milletlerin fikir hayatından haberdar olmamızda önemi büyüktür.

Aynı yazarın dilimize çevrilmiş olan eserlerinden Pazartesi Hikâyeleri 1 ile Değirmenimden Mektuplar2 isimli hikâye kitaplarını okuyabilirsiniz.

---

1. Pazartesi Hikâyeleri, Alphonse, Daudet, çeviren: Sabri Esat Siyavuşgil, Maarif Vekâleti yayımları.
2. Değirmenimden Mektuplar, Alpohonse Daudet, çeviren: Sabri Esat Siyavuşgil, Maarif Vekâleti yayımlarından.

30. YILDIZ DAĞI

Yükseğinde yavru şahin beslenir
Yıldız Dağı niçin kalkmaz dumanın
Alçağında kumru bülbül seslenir
Yıldız Dağı niçin kalkmaz dumanın?

Yükseğinde pare pare karın var
Alçağında mor sümbüllü bağın var
Yardan mı ayrıldın ah-ü zarın var
Yıldız Dağı niçin kalkmaz dumanın?

Her taşlardan boyalıca taşın var
Şahin yuva yapmış öter kuşun var
Kerem gibi ne belâlı başın var
Yıldız Dağı niçin kalkmaz dumanın?

Kerem ile Aslı Hikâyesinden

1. Sözlükte arıyacağınız kelimeler.

şahin, pare, ah-ü zar.

2. Halk şairleri ve şiirleri.

Çok eskiden beri halk içinde yetişen şairlerin sazlariyle çalıp söyledikleri birtakım şiirler ve manzum masallar vardır ki, zamanında bir yere kaydedilmedikleri için — masallar gibi — kimlere ait oldukları belli değildir. Bu çeşit eserlerden bir tanesi de Kerem ile Aslı'nın başlarından geçenleri anlatan manzum eserdir.

31. BURSADAN BALIKESİR'E

Bursa'yı arkada bırakıp ovalara daldık. Ağaçlar yarı çiçek, yarı yaprak, en güzel çağıda... Ekin tarlaları göz alabildiğine yeşil... Sekiz, on kilometrede bir, bir çeşme... Her yer sulak. Toprağı azıcık eşseniz su fışkıracak. Türkiyemizin en feyizli, en mamur «garbı», meselâ Fransa'nın Normandiyasını çok andıran arazisinde yol almaktayız. Hoşa gitmiyen tek şey yok. Uzaktaki dağlar, yaklaştığımız göller ve kasabacıklar, ne varsa, kuzuları, koyunları, davarları, hepsi temiz. Mandaları bile.

Bir şey dikkatime çarptı: Nerede çift sürülüyorsa öküzlerin ardından birkaç tane de leylek gidiyor. İşe nezaret eden çiftlik kâhyası gibi gözleri sabanda. Acaba iç sıkıntısından seyre mi gelmişler? Zira leylek kadar içi sıkıldığına inandığım mahlûk azdır. Bacalar üstünde daimî bir bekleme, işsizlik halindedirler. Doğan yahut batan güneşi temaşadan bezip usanmışlardır. Arasıra takır takır bir ses çıkarırlar ki, fikrimce bu, onların esnemesidir. Zaten bacaya konmuş bir leylek bana hapishane çevresini gözliyen kule bekçisini hatırlatır. Kendimi mahpus, tepedekileri muhafız farzederim, hüzün duyarım.

Yaptıkları yetmiyormuş gibi şimdi de çiftçiyi göz hapsine almışlar.

Şoför izah etti:

— Saban toprağı altüst edince böcekler, solucanlar meydana çıkar. Leylekler de bunları yutarlar, tarlaları haşerattan temizlerler.

Aferin hacı babalara! Sürülmekte olan tarla görmedim ki, çiftçi ile çift hayvanlarının yanıbaşında bir leylek de bulunmasın. Civar leylekleri araziye birer birer taksim olmuşlar; hekes hakkına razı. Kedilerle köpekler aynı masa veya dükân önünde üçü beşi birleşip yenilenden, kesilenden kavga, hile ile pay çıkarırlar. Leylekler teşkilâtçı... Her sabandan bir tanesi — belki de erkeği gidip yuvadaki dişisi gelmek şartiyle bir çift — karın doyuruyor.

Yol, gide gide bir gölün kenarına yanaştı: Apolyont. Bu gölün güzelliği adalarla, adacıklarla, çamlıklarla süslü olmasında. Hele bir tanesi, uzaktan tıpkı bizim Büyükada, ama üzerinde in cin top oynuyor. Ne bir tek adam, ne bir tek dam.

Refik Halit Karay*

1. Sözlükte arıyacağınız kelimeler.

çağ, feyizli, mamur, Normandiya, kâhya, temaşa, bezmek, mahpus, muhafız, farz etmek, haşerat, Apolyont.

2. Düşünün, söyleyin.

1. Yazar, Bursa'dan Balıkesir'e giderken geçtiği yerlerin topraklarında, hayvanlarında ne gibi özellikler buluyor?

2. Yazar, tarlalarda neler görüyor? Leylekler, ona neler düşündürüyor? Şoför, leyleklerin ne gibi faydalarını belirtiyor? Yazar, leyleklerin teşkilâtçılığını nereden anlıyor?

---

* **Karay, Refik Halit** (Bk., İndeks - Sözlük).

3. Apolyont Gölünün güzellikleri nelerdir?
4. Bu yazının maksadı nedir?
5. Bu yazı gibi, konuları seyahatle ilgili yazılara ne denir?

3. Paragraflar.

Yazının her paragrafında neler anlatılıyor? Bu paragraflardan hangileri giriş, gelişme ve sonuç bölümlerini meydana getiriyor? Paragrafları birbirine bağlıyan cümleler veya fikirler nelerdir?

Paragrafta bütün ayrıntıların tek bir maksatla ilgili olduğunu görüyorsunuz. **Konuşmada ve yazıda ayrıntıların tek bir maksatla ilgili olmasına birlik denir.** Her konuşamanın ve yazının başarılı olması için birlik şarttır.

4. Karşılaştırmalar.

Yazar, leyleklerin yaşayışını, iyice belirmek maksadiyle, kedi ve köpeklerin yaşayış özelliği ile karşılaştırıyor.

Garp illerimiz, Apolyont Gölü nerelerle karşılaştırılıyor?

Karşılaştırmalar, benzetmeler gibi, bir şeyin anlatılmak, canlandırılmak istenen özelliklerni, daha çok bilinen bir varlığın özelliklerinden faydalanarak, belirtme yoludur.

5. Yazının dili üzerinde çalışmalar.

1. Yazıdaki deyimleri çıkarınız ve açıkladıktan sonra birer cümlede kullanınız.

2. Benzetmeleri bulunuz. Bunlarla ne anlatılmak istendiğini söyleyiniz.

6. Etrafınızda görülen kuşların isimleri.

Bulunduğunuz memlekette ne gibi kuşlar görülür? Bu kuşların bir sözlüğünü yapın. Birbirlerinden farklı özellikleri ne ise, sözlükte belirtin.

7. Bir gezintinin hikâyesi.

Bulunduğunuz yerin görülmeğe değer bir tarafını görünüz. Bu gezinizi, gördüklerinizi belirterek, anlatınız.

32. SU BASKINI

Su baskınları insanları birbirine ne kadar yaklaştırır! Başka tramvaylar ve daha birçok arabalar arasında kısılmış bir açık tramvayda idim. Şehrin birçok sokakları su altında kaldığı için, bütün tarmavaylar ve arabalar tek bir caddeden gelip gidiyorlardı. Benim bulunduğum tramvay bir dörtyol ağzında kalmıştı. Bir saate yakın bir zaman orada bekledik. Arabanın içi dolu idi. Fakat bir tek insan bile aşağı inmiyordu. Evvelâ kamyonlar, arabalar ve daha birçok çeşit taşıtlar arasından ve üstünden geçmek lâzımdı. Fakat asıl sebep insanların bu gibi vakalarda kendilerini mukadderata teslim etmekten hoşlanmaları idi. Bütün güçlükleri, gecikmeleri, herkes evvelden görmüş ve göze almıştı.

Çok işi olan adamların bile bu sıkıntılı durumu isyansız kabul ettiği ve artık işini düşünmediği bir fevkalâde zamanı yanaşmakta idik.

Nehir, bütünşehirde yemek ve iş saatlerini değiştirmişti. Bütün gözleri kendilerine çekiyor; herkesi müşterek bir korku, ıstırap ve merak içinde yaşatıyordu. Muhakkak ki, büyük bir kargaşalığa ve tamir edilmez zararlara sebebolmuştu. Fakat aynı zamanda, halk ruhunda birden bire güzel bir ahenk, cömert bir anlaşma seli meydana getirdiğine de hiç şüphe yoktu. İnsanlar arasındaki mesafeleri eksiltiyor, iş disiplininin şiddetlerine kendi şiddetleriyle karşı koyuyordu.

Nehir, âdeta cemiyet hayatındaki gerginliğin azalmasına, ortalığa bir her şeyi oluruna bırakmak hali çökmesine bahane teşkil etmişti. Hizmetçilerine yalnız emir

vermek için söz söyliyen kibar kadınlar şimdi onlarla ahbapça dertleşiyorlar, suyun mahalleyi basıp basmadığını, yahut civar evlerde yangın çıkıp çıkmadığını soruyorlardı.

Hâsılı büyük bir şehri tehdit eden tehlike — hele o tehlikede insan parmağı bulunmazssa — zannedildiğinden çok daha ziyade insanlık duygularını besleyici bir şey oluyor.

Demek ki, benim tramvayım bütün yolcularını muhafaza ediyordu. Hepsi kaygısızdı; gitgide serinleşen akşam karanlığı altında ve etraftaki araba kargaşalığı içinde birbirine yaslanarak oturmaktan âdeta memnundu.

Böylece herkes komşusu ile konuşmaya başladı. Konuşulan şeyler, hep su baskını etrafında dönüp dolaştığı için komşunun komşusu çekinmeden lâkırdıya karışıyor, kendi bilgi ve düşüncesini söylemekten geri durmuyordu. Herkes sağa sola kulak veriyor ve şuraya buraya bir lâkırdı yetiştiriyordu. Fakat benim oldukça yakınımda bir adam vardır ki, kendi başına gelenleri anlatmaktaydı. Şehir dışının tamamiyle su altında kalmış bir mahallesinde oturduğu için çoluk çocuğu ile beraber evini bırakarak şehre kaçmaya mecbur olmuştu. Çocukları, dostla, rın evlerinde barınabileceklerdi. Ama kendisi ve karısı şimdilik açıkta idiler. Onun için başını sokacak bir yer aramaları lâzımdı.

Sesi kuvvetli ve acı bir yeis ahengiyle dolu olduğu için herkes hikâyeyi can kulağiyle dinliyordu. Uzaktan pek iyi işitemiyenler:

— Ne olmuş? Ne söylüyor? diye birbirlerine soruyorlardı.

Kısa bir zaman içinde herkes felâketi öğrendi. Sokakta kalmış adamın komşusu, kırmızı yüzlü, kocaman karınlı bir erkekti. Bıyıklarını çekiştire çekiştire vakayı

dinliyordu. Birdenbire bir baş parmak hareketiyle şapkasını arkaya attı ve şöyle söylediğini işittim:

— Ben esnafım. Apartmanımın yanında iki odalı bir küçük yazıhanem var. Bize buyurun Allah aşkına... Olur, pekâlâ olur... Fazla yatacak takımımız falan var... Bundan tabiî ne olur.

Fakat aynı dakikada tramvayın öbür ucunda ayakta duran biri bağırdı:

— Buraya bakın arkadaş!.. Mademki siz Alforville (Alforvil) köyündensiniz. Benim evde, sizin oradan, başka biri daha misafirdir. Sizin için de yer bulurum. Her halde sizi götüreceğim. Yani candan teklif ediyorum, emin olun.

Bu defa esnaf kalkındı:

— Arkadaş, eksik olmayın ama, arkadaşımızı ben götürüyorum. Şimdilik daha kimse yok bizim evde. Merak etmeyin. Gayet iyi olacak... Anlaştık değil mi?

Sokakta kalanın iri sesi tereddüt içinde:

— Teşekkür ederim ama... Bilmiyoyrum vallahi, diyordu.

— Oldu, oldu. Şimdi sizin madamı almaya gideriz. Çocuklarla bir mahallede olacaksınız ki, bu da iyi bir şey...

Yanımda, kısa bir entari giydiği için üşüdüğü anlaşılan bir çırak kız, onun ötesinde de tanımadığı bir ihtiyar kadın oturmaktaydı. Tanışmıyorlardı. Fakat ihtiyar kadın, mantosunun bir ucu ile habire genç kızın bacaklarını örtmeye uğraşıyordu.

Charles Vildirac*

Çeviren: **Reşat Nuri Güntekin**

---

* **Vildrac, Charles** (Bk., İndeks - Sözlük).

1. Sözlükte arıyacağınız kelimeler.

mukadderat, cemiyet, disiplin, hâsılı, tehdit, kaygısız, esnaf, tereddüt, habire.

2. Düşünün, söyleyin.

1. Su baskınlarının insanlar üzerinde ne gibi tesiri oluyor? Hikâyedeki şehrin hayatında meydana gelen değişiklikler neler?

2. Tramvayda ne gibi konuşmalar işitiliyor? Bir ihtiyar kadının paltosiyle yanındaki genç kızın bacaklarını örtmeğe çalışmasından ve tramvayda işitilen konuşmalardan ne sonuç çıkarıyorsunuz? Yazar, bu sonucu hangi cümle ile topluca anlatıyor?.

3. Bu hikâyenin özelliği.

1. Şimdiye kadar okuduğunuz hikâyelerde belli şahısların başından geçen olaylar gördünüz. Bu hikâyede geçen olayla ilgili şahısların adları veriliyor mu? Niçin?

2. Bu hikâyede, **Kaşağı** hikâyesindeki gibi düğüm var mı? Yoksa sadece görülenler mi anlatılmış?

Yazının girişi, gelişme ve sonuç bölümlerini gösteriniz ve bu bölümlerde anlatılanları özetleyiniz.

4. Kelime haznemiz.

1. Hikâyede «**Evvelâ kamyonlar, arabalar ve daha birçok çeşit taşıtlar arasından ve üstünden geçmek lâzım geldi.**» deniyor. Büyük bir şehrin sokaklarında görülebilecek taşıtlar neler olabilir? Bu taşıtların adlarını söyleyiniz.

2. Tabiî felâketleri meydana getiren sebeplerden

başlıcalarının adlarını bulunuz ve bunların bir sözlüğünü yapınız.

3. Yazıda geçen aşağıdaki deyimleri açıklayınız. Bunları siz de birer cümlede kullanınız.

göze almak

oluruna bırakmak

kulak vermek

lâkırdı yetiştirmek

can kulağiyle dinlemek

(birine) **yaslanmak**

5. Hikâye ile bir gazete yazısının karşılaştırılması.

Hikâyeyi, aşağıdaki gazete yazısıyle karşılaştırınız. Her iki yazının:

1. Konuları,
2. Maksatları,
3. Dilleri bakımından farklar görüyor musunuz?

Şiddetli Yağmurlar

Son günlerde şehrimizde hüküm süren şiddetli sıcaklardan sonra evvelki akşam hava birdenbire bozmuş ve yağmur yağmaya başlamıştı. Evvelki gece fasılalarla devam eden yağmur neticesinde, dün sabah hava açar gibi görünmüşse de saat dokuz sularında sağnak halinde tekrar yağmur boşanmıştır. Havanın sabahleyin açık olmasına aldanan vatandaşlar, işlerine giderlerken yazlık kıyafetleriyle çıkmışlar ve şiddetli yağmura tutulunca âdeta şaşkına dönmüşlerdir. Öğleye kadar yağan yağmur, öğleden sonra bir tufan halini almıştır. Gök gürültüleri, sık sık çakan şimşekler ve şehrin şurasına burasına düşen yıldırımlarla İstanbullular zaman zaman korku dolu bir gün geçirmişlerdir. Bu arada birçok semtleri seller basmış, şehrin ana caddeleri âdeta bir nehir haline döndüğünden buralardan geçmek güçleşmiş, duvarlar yıkılmış, evlerin, mağazaların zemin katlarını ve çatılarını sular doldurmuştur. Dünkü felâket sırasında 5 kişi ölmüş, 10 kişi yaralanmıştır. Şehrin uğradığı zarar tamamiyle hesaplanmamışsa da birkaç milyon liranın üstünde olduğu söylenmektedir. — **Yeni İstanbul'dan** —

Bu gazete yazısında anlatılan yağmur felâketi hangi mevsimde oluyor? Bunu yazının hangi ayrıntılarından anladınız?

9. Tabiatla savaşan adamın macerası

İnsanlar öteden beri tabiat olaylariyle mücadele etmek zorunda kalmışlar ve hiçbir zaman, çeşitli tehlikeler karşısında yılgınlık göstermemişlerdir. Bu mücadelenin güzel bir örneği Robenson Cruose* isimli eserde canlandırılmıştır. Bu eseri okuyunuz ve konusunu özetleyiniz.

* Robenson Cruose, Daniel Defoe, çeviren: Yaşar Nabi, Kanaat Kitabevi.

33. FIRTINA

(Virginie (Virjin). Fransa'dan, annesinin bulunduğu adaya gelmekteydi. Gemi, ada önlerine geldiği sırada şiddetli bir fırtına koptu. Sahile koşan halkla beraber Virginie'nin yakın arkadaşı Paul (Pol) ve köle Domingue (Domink) heyacan içindedir.)

Ufukklarda fırtınanın devamlı olacağını gösteren alâmetler vardı. Orada gök, deniz birbirine karışıyordu. Korkunç şekillerde bulutlar ayrılıyor ve bir kısmı başımızın üstünden geçiyorken diğer bir kısım bulutlar da ötede iri kayalar gibi hareketsiz görünüyorlardı. Gökte hiçbir mavilik görülmüyordu. Yalnız soluk ve zeytuni bir ışıltı, yeri, göğü, denizi aydınlatıyordu.

Geminin boyuna dalgalarla boğuşmasından korkulan şey oldu: Denizdeki demirlerin zincirleri kırılmıştı. Gemi, arkadaki tek zincirle tutunamıyordu; çok geçmeden rüzğâr ve dalgalar geminin demirini taradı ve onu kıyıdan yüz metre uzaktaki kayaların üstüne attı. Hepimiz birden bir çığlık kopardık. Paul koşup denize atılacaktı. Kolundan yakaladım:

— Oğlum, dedim, ölmek mi istiyorsun?

— Evet, diye haykırdı,, ya onu kurtarayım, ya kendim de öleyim!

Aklı başında değildi. Kendisini zaptedemiyordum. Her ihtimale karşı Domingue ile birlikte beline bir ip bağlıdık. İpin ucu elimizde idi. Paul kâh yüzerek, kâh sivri kayalardan atlıyarak gemiye doğru ilerliyordu. Bâzı kere ona yaklaşıyor, üzerine çıkacak gibi oluyordu.

Çünkü sular ara sıra geminin yanlarından çekilerek çepçevre etrafında dolaşılacak gibi onu kayaların üstünde bırakıyordu. Fakat çok geçmeden deniz yeni bir öfke ile köpürüp atılarak baş karinasını havalandırıyor ve onu cesim su yığınlariyle örtüyordu. O zaman zavallı Paul bacakları kan içinde, vücudü berelenmiş, yarı ölü bir halde sahilde uzak yerlere atılmış bulunuyordu. Delikanlı, bu halde bir müddet kalıp kendine geldikten sonra gene kalkıyor ve yeni bir atılganlıkla gemiye doğru gidiyordu. Kayalara çarpa çarpa geminin kaburgası artık parçalanmış, içine su dolmuştu. Kurtulmasına ihtimal yoktu. Bütün tayfalar seren, tahta tavuk kafesi, masa, boş fıçı ne bulursa ona sarılarak denize atıldılar. O zaman ilelebet acınmaya lâyık bir şey göründü: Saint - Géran (Sen Jeran) ın arka tarafında genç bir kız, kendisini kurtarmak için uğraşan delikanlıya ulaşmak üzere kollarını uzatıyordu. Bu genç kız Virginie idi. Dalgalar arasında ilerliyen gözü yılmaz arkadaşını tanımıştı. Sevgili Virginie'nin ölüme bu kadar yakın bulunduğunu gördükçe anlatılamıyacak bir üzüntü ve çarpıntı ile yüreklerimiz yerinden oynuyordu. Virginie asîl ve temkinli bir tavırla bize ebedî bir veda işareti verir gibi elini sallıyordu. Bütün gemiciler denize atlamışlardı. Yalnız bir gemici Herakles gibi adaleli ve çırçıplak bir adam onun yanına geldi. Virginie'ye saygı ile yaklaştı; dizlerine kapandığını, daha sonra onu soymaya çalıştığını gördük. Fakat Virginie vakar ile onu iiterek yüzünü öbür tarafa çevirdi. Kıyıda herkes bir ağızdan haykırıyordu:

— Bırakma sakın; bırakma onu... Kurtar, kurtar!

Fakat o anda dağ gibi yüce bir dalga Amber adasiyle sahil arasında homurdanarak yuvarlanıyor; kara, yamaçları ve tepeleriyle bir dağ gibi, geminin üstüne yürüyordu. Bu korkunç manzara karşısında gemici tek

başına denize atladı. Virginie çaresiz ölümle karşılaştı. O zaman bir eliyle elbisesini tuttu, öteki, elini yüreğine koydu. Gözlerini gökyüzüne dikti. Göklere uçmaya hazırlanmış bir melek halini aldı.

Bernardin de Saint - Pièrre*
Çeviren: **Ali Kâmi Akyüz**
(Pul ile Virginie, 1954)

1. Sözlükte arıyacağınız kelimeler.

karina, seren, Herakles, temkinli.

2. Düşünün, söyleyin.

1. Fırtınanın devamlı olacağını gösteren alâmetler nelerdir?

2. Fırtına denizde ne gibi bir kazaya sebeboldu?

3. Paul (Pol) arkadaşı Virginie (Virgini)'yi kurtarmak için ne yaptı? Bu teşebbüsten iyi bir netice alındı mı? Niçin?

4. Virginie, tayfanın kurtarmasına niçin razı olmuyor? Onun bu yüzden ölmeğe razı oluşunu doğru buluyor musunuz? Yazının son cümlesinden ne anlıyorsunuz?

5. Paul'ün fedakârlığını nasıl karşıladınız?

3. Fırtına ve bir fedakârlık.

Okuduğunuz yazı Paul ile Virginie isimli romandan alınmıştır. Romanın konusu, Faransa'ya uzak sıcak bir

* **Bernardin de Saint - Pièrre** (Bk., İndeks - Sözlük).

bölgede bulunan bir adada geçer. Paul ile Virginie'nin anneleri arasındaki eski ve sıkı dostluk çacuklarını da birbirine yaklaştırmıştır.

Yazıda, Virginie'nin başına gelen felâketin dehşeti, Paul'ün gösterdiği fedakârlığın önemi belirsin diye fırtına tasvir ediliyor. Fırtınayı belirten ayrıntıları bulunuz.

4. Yazının kululuşu.

1. Yazıda olaylar oluş sırasiyle anlatılıyor. Bu sırayı gösteriniz.

2. Fırtınanın başlaması, etkileri, sonucu hangi bölümlerde tanıtılıyor?

5. Dil çalışmaları

1. «**Dalgalar geminin demirini taradı.**» cümlesinde **demir taramak** gemicilik terimidir. Terim şeklindeki bu deyimin mânası nedir?

2. Aşağıdaki kelimelerden soldakilerin mânası nedir? Sağdaki gibi yazılırlarsa hangi mânaya gelirler?

ebedî,	**ebedi**
asîl,	**asıl**
zeytunî	**zeytini**

3. **Zeytuni** kelimesi hangi kelimeden türemiştir? Renk belirtmekte kulanılan başka varlık isimleri bulunuz.

34. GAMSIZIN ÖLÜMÜ (I)

O sabah Ana Mektebinin bahçesinde fevkalâde bir telâş ve canlılık vardı. Talebe Bayramı günüydü. İlk ve orta mektepler kafile kafile marşlar söyliyerek sokaklardan geçiyor, şehrin uzak eğlence yerlerine dağılıyorlardı. En ihtiyar talebesi altı yaşında olan bu ana mektebinin o kadar uzaklara götürülmesine imkân yoktu. Onlar bayramlarını — Kendi minimini ve paytak adımlariyle — yirmi dakika çeken bir dere kenarında yapacaklardı.

Hazırlık dehşetti. Bahçe ren renk elbiselerle canlı bir çiçek tarlasına dönmüştü. Erkek çocuklar yeni potinlerini siliyorlar, kızlar birbirinin saçlarını düzeltiyorlar, çözülmüş kuşaklarını bağlıyorlar, düğmelerini ilikliyorlardı. Altı yaşında bir kız merdivenin basamağına oturmuş, dört yaşında bir öksüz arkadaşının sökük gömleğini dikmeğe çalışıyordu.

Nihayet hazırlık bitti, kafile yola düzüldü. Bir elleriyle taburda arkadaşlarının ellerini tutuyorlar, ötekiler — renkli paketler, minimini sepetler içinde— yiyeceklerini, oyuncaklarını taşıyorlardı.

Sokaklarda fazla gürültü ve intizamsızlık olmasın diye öğretmenler çocuklara marş söyetmeğe başlamışlardı. Büyükler göğüslerinin bütün kuvveti, kalblerinin bütün sevinciyle bağırıyorlar, küçükler yürümekte olduğu gibi şarkı söylemekte de geri kalıyorlar, eğlenceli bir karışıklık oluyordu. Tabur sokaklardan geçerken pencereler açılıyor, kadın başları sarkıyor, dükkânlardan satıcılar çıkıyordu.

Bu ana mektebinin bütün gezintilerde olduğu gibi alay başını Gamsız çekiyordu.

Gamsız sarı tüylü, ihtiyar bir mahalle köpeğiydi. İnsan gibi anlayışlı, fakat insandan daha vefakâr bir mahlûktu.

Galiba serseri, kalender meşrebi için ona mahallede Gamsız demişlerdi. Fakat hakikatte o, köpeklerin en gamlısı idi; birkaç sene evvel büyük bir mateme uğramıştı. Dört yavrusunun zehirlendiğini, gözünün önünde kıvrana kıvrana öldüğünü görmüştü. Onları götüren süprüntü arabasının arkasından uzak mahallelere gitmiş, bir hafta geri dönmemişti.

Onun da bir yerde bir kaza eceline uğradığını zannedenler olmuştu. Fakat kalender ve mütevekkil görünüşüne rağmen o, çok gözü açık bir köpekti. Cinsinin düşmanlarını iyi tanır, hattâ bazı onlara inanıyor, zehirli ekmeklerini yiyiyor, tuzaklarına düşüyor görünerek alay ederdi. Binaenaleyh onun bir yerde ölüp kalmasına imkân yoktu. Nitekim bir hafta sonra tekrar mahalleye dönüp gelmişti. Yalnız biraz daha ihtiyar ve düşkün, uzun sarı tüyleri biraz daha çamurlu, bacakları biraz daha berelenmiş olarak...

Bilmem yalan, bilmem doğru, mahalle kadınları onun için bir vaka anlatırlardı. Gamsız gûya çocuklarının ölümünden sonra yaşamak istememiş... Belediye kulübelerinin karşısında durup boynunu bükmüş, yalvarır gibi kesik kesik uluyarak çocuklarını öldüren yiyecekten istemiş. Hattâ bir defa zehirlenmiş, fakat ölmemiş. Çok ıstırap çektikten, çok sürüklendikten sonra tekrar ayağa kalkmış...

Gamsız, çocuklarının ölümünden sonra mahalleye darılmış; ana mektebinin arkasındaki viraneye çekilmişti. Sokakta hemen hiç dolaşmaz, yalnız zaman zaman mek-

tebin bahçe duvarlarından içeri atlar, çocuklarla oynar, öğle vakti onların artıklarını yerdi.

Çocuklara büyüklerden fazala emniyet ettiği, onlardan esaslı bir zarar gelmiyeceğini bildiği için miydi? Yoksa onların da — kendi ölmüş küçükleri gibi — masum ve müdafaasız mahlûklar olduğunu hissettiği için mi böyle yapıyorlu.?

Öğretmenler bu altın sarısı gözlerinde mahzun bir vefa ile bakan çocukların her nazına, her cevrine tahammül eden ihitiyar sokak köpeğini koğmamışlar, bilâkis gizli gizli himaye etmişlerdi. Hâsılı, Gamsız, mektebin hademesi, kapıcısı nevinden bir emektar, küçüklerin en sevgili bir arkadaşı olmuştu.

Gamsız haline göre hastabakıcıklığı bile etmiş, bir gün bahçede koşarken yere yuvarlanan bir miniminin dizini diliyle yalamıştı.

Reşat Nuri Güntekin*
(Leylâ ile Mecnun, 1928)

1. Sözlüte arayın.

Talebe Bayramı, paytak, vefakâr, kalender, meşrep, cevir.

2. Yazı hakkında bilgi.

Hikâyenin bir bölümünü okudunuz. Hikâyelerde olay, yer, şahıslar ve ana fikir bulunması, olayın geçtiği yerin belirtilmesi gerektiğini biliyorsunuz. Şahısları gösteriniz.

* **Güntekin, Reşat Nuri** (Bk., İndeks - Sözlük).

35. GAMSIZIN ÖLÜMÜ (II)

Kafile artık mahalleden çıkmış, yeşil tarların arasından geçen bir ince patikaya düşmüştü. Gamsız, en önde mağrur ve mütevekkil tavriyle yürüyordu. Fakat nedense bugün onda bir neşesizlik, anlaşılmaz bir durgunluk var. Nihayet bayram yerine varıldı. Burası gölgeler içinde serin bir ırmak kenarıydı. Suların içine yeşil söğütler sarkıyordu.

Küçüklerin velvelesinden çayırdaki kuşlar ürküp kaçmıştı. Şimdi gün onlarındı. Koşuşa, çağrışa etrafa dağılıyorlar, ağaçlara tırmanıp çimenlerde yuvarlanıyorlardı. Akşama daha dünya kadar zaman olduğunu hesap etmiyerek kuvvetlerini, neşelerini israf ediyorlar; hattâ yiyeceklerini, yemişlerini yemeğe başlıyorlardı.

Gamsız da bir aralık canlanmış, çocuklarla beraber oynamak istemişti. Fakat birdenbire durdu, başını kaldırarak acı acı uludu. Sonra yavaş yavaş uzağa çekildi, iki büyük taşın arasına kıvrılıp yattı.

Gamsız hastaydı. Çocuklar derhal bunu farkettiler. Yemek götürdüler. O, verilen yiyecekleri yemiyor; arasıra titizleşiyor, yalnız bırakmaları için yalvarır gibi dişlerini çıkararak hafif hafif bağırıyordu. Gamsız'ın ıstırabını ve bakışlarındaki perişanlığı öğretmenler de gördüler.

— Yaklaşmayın çocuklar... Hayvandır bu, belki kudurmuştur, dediler. Çocukların aldırmadıklarını görerek

hademelerden birini nöbetçi bırakmağa mecbur oldular.

Büyücek talebelerden biri — altı yedi yaşlarında bir kız — birdenbire bir şey hatırlıyarak bağırmaya başladı:

— Evet, Gamsız'ı zehirlediler. Bu sabah bir şey almak için bakkala getmiştim. Köşe başında süprüntülükte Gamsız'ı gödüm... Öteki köpeklerle beraber bir şey yiyordu. Mutlaka zehirli ekmek yedi.

Öğretmenler ihtiyar köpekten böyle bir ihtiyatsızlık beklemiyorlardı. Fakat çocuğun dediği doğru idi. Gamsız, bütün zehirlenen köpeklerde görülen ihtilâçlarla kıvranmağa, çırpınmağa başlamıştı.

Çocukların neşesi birdenbire sönmüş, çayıra bir eski mezarlık sükûtu çökmüştü. Bazıları sızıldanıp ağlıyorlardı. Yapılacak bir şey yoktu.

Mektebin pek sevgilisi de olsa, bir köpek yüzünden bir bayramın küçüklere zehir olmasına müsaade edilemezdi. Öğretmenlerden biri:

— Çocuklar, korkmayın. Siz bilmezsiniz. Gamsız bir kere daha zehirlendi de kurtuldu... Ona bir şey olmaz. Haydi, oynunuza, diye bağırdı.

Küçükleri yarı zorla dağıtmağa başladılar. Bazıları ağlamağa devam ediyor, bazıları hocanın sözleriyle kendilerini teselli ederek: «Gamsız gayretlidir; birşey olmaz.» diyordu. Hattâ küçük ellerini açarak onun için dua edenler bile vardı.

Öğretmenler nihayet başka bir çare düşündüler. Bayram yerini iki üç dakika uzakta bir başka ağaçlığa nakletmek... Battaniyelr, paketler toplandı ve kafile Gamsız'ı yalnız bırakarak, hareket etti.

Çocukların arasında derhal gizli bir teşkilât yapılmıştı. Üç beş dakikada bir talebeden ikisi kayboluyor, gizlice Gamsız'ı görmeğe giderek ondan haber getiriyordu. Havadis derhal küçüklere yayılıyor, en miniminiler bile bunu öğretmenlerden saklıyordu.

Bir saat sonra yine feci bir haber geldi: Gamsız ölmek üzere idi. Saklandığı taş kovuğundan çıkmış, mütemadiyen çırpınıyordu. Ağzı, gözü, ayakları kan içindeydi. Artık ne emir, ne tehdit çocukları zaptedemedi. Hep birden ağlaşıp bağrışarak koşmağa başladılar. Öğretmen ler ikisini üçünü zorla yakalasa, sekizi onu kurtulup kaçıyordu.

Mamafih artık köpeğe yaklaşamadılar. Gamsız'ın çırpınması korkunç bir şeydi. Kâh yerde debeleniyor, ayaklariyle toprakları kazıyor, kâh kanlı ağzını gökyüzüne kaldırarak, tehdit eder gibi, meşum bir sesle uluyordu. Nihayet son bir gayretle toplandı. İçindeki ateşi teskin için ırmağa doğru koşmağa başladı.

Irmak kenarındaki ince tahta köprünün yanında beş yaşında iki minimini kız vardı. Bunlar köpeğin tozu dumana katarak geldiğini görünce korktular. Tahta köprüden karşıya geçmek istediler. Fakat birisi telâş ile ırmağa düştü, çırpınmağa başladı.

Gamsız, bu kazayı görünce, birdenbire durdu. Yolunu değiştirdi. Tahta köprüye koştu. Çocuğun arkasından suya atıldı. Onu ağzıyle eteğinden yakaladı. Öğretmenler yetişinceye kadar onu suyun yüzünde tuttu. Sonra artık

takati kesilmiş gibi kendini bıraktı. Bir iki kere daldı, etrafındaki suları köpürttü ve öldü. Kaskatı kesilmiş vücudu suyun hafif akıntısına uyarak yavaş yavaş uzaklaştı.

Reşat Nuri Güntekin*
(Leylâ ile Mecnun, 1928)

1. Sözlüte arayın.

pratik, mütevekkil, tavır, ihtilâç, feci, meşum, teskin, takat.

2. Yazı hakkında bilgi.

Hikâyenin Gamsız isimli bir köpekle ilgili olduğunu gördünüz. Demek ki Gamsız, hikâyenin kahramanıdır. Hikâyenin kahramanalrı, insanlar veya hayvanlar olabilir.

* **Güntekin, Reşat Nuri** (Bk., İndeks - Sözlük).

YOKLAMA : 6

1. Bu ayda okuduğunuz aşağıdaki yazıların ne çeşitten olduğunu karşılarına yazınız.

1. Bursa'dan Balıkesir'e: .....
2. İyi Kalbli Doktor: .....
3. Su Baskını: .....
4. Yıldız Dağı: .....

II. Aşağıdaki fikirler, bu ay okuduğunuz hangi yaziyle ilgili ise karşısına bu yazının adını yazınız.

1. Müşterek bir felâkete uğrayan insanlar birbirlerinin dertlerine ortak olmayı bilirler (.....)

2. Etrafındaki insanlara yardım edenler, herkesin sevgisini kazanırlar. (.....)

3. Batı Anadolu'muz güzel manzaralı ve verimli bir bölgedir. (.....)

III. Aşağıdaki şiirde kafiyelerin altını çiziniz.

«Her taşlardan boyalıca taşın var
«Şahin yuva yapmış öter kuşun var
«Kerem gibi ne belâlı başın var
«Yıldız Dağı niçin kalkmaz dumanın?»

IV. 1) Aşağıdaki kelimeleri birer cümlede kullanınız.

Baskın:
cömert:
sürçmek:
nabız:
nakarat:
çağ:
bezmek:
ensnaf:
kaygısız:
tehdit:

2) Aşağıdaki deyimleri birer cümlede kullanınız.

biçilmiş kaftan:
can kulağiyle dinlemek:
birine yaslanmak:
göze almak:
lâkırdı yetiştirmek:
kulak vermek:
oluruna bırakmak:
göz hapsine almak:

3) Aşağıdaki özellikleri belirten taşıtların adlarını karşılarına yazınız.

1. Kömürle işliyen, ray üzerinde hareket eden bir taşıt: .....

2. Elektrikle ray üzerinde işliyen bir şehir içi taşıtı: .....

3. Elektrikle işliyen ve binaların bir katından ötekine çıkıp inebilen bir taşıt: .....

4. Benzinle veya mazotla işliyen, insan taşımaya yarıyan bir kara taşıtı: .....

5. Küçük bir alandan yükselebilen böyle bir alana kolaylıkla inebilen bir hava taşıtı: .....

V. Aşağıdaki kelimelerden, doğru olanların karşısına D, yanlış olanların karşısına Y harfi koyunuz.

yâmur .....
kâhya .....
meselâ .....
Dr. Rivals .....
dr, rivals .....
adeta .....
çıktımı? .....
belâlı .....
Büyük ada .....
dükkân .....
lâkırdı .....
lakırdı .....

VI. Aşağıdaki kelimelerin mânalarını karşılarına yazınız.

Saban :
sapan :
saf :
sâf :
kalb :
kalp :

VII. Aşağıdaki paragrafta nokta, iki nokta, virgül, soru işaretlerini kullanınız.

«Bir şey dikkatime çarptı Nerede çift sürülüyorsa öküzlerin ardından birkaç tane de leylek gidiyor İşe nezaret eden çiftlik kâhyası gibi gözleri sabanda Acaba iç sıkıntısından seyre mi gelmişler Zira leylekler kadar içi sıkıldığına inandığım mahlûk azdır Bacalar üstünde daimî bir bekleme işsizlik halindedirler Doğan yahut batan güneşi temaşadan bezip usanmışlardır Arasıra takır takır bir ses çıkarırlar ki fikrimce bu onların esnemesidir Zaten bacaya konmuş bir leylek bana hapishane çevresini gözliyen kule bekçisini hatırlatır Kendimi mahpus tepedekileri muhafız farz ederim hüzün duyarım

(Refik Halit Karay)

36. BAHARDA TABİAT

Kokuyor toprağı ne kadar taze,
Rüzgârlar, elinde ipek yelpaze;
Koynunda gülleri var deste deste,
Ötüşüp duruyor serçe, güvercin,
Kırda kuzuların kulağı seste.
Hangi esrarına yabancı insan,
Sekiz on yaşında çocuğa sorsan
Sayar bin vasfını iki nefeste.
Ve şair en taze eseri için
Ezelî sesinde buluyor beste.

Kemalettin Kamu*

1. Sözlükte arıyacağınız kelimeler.

eser, vasıf, ezelî, beste.

2. Düşünün, söyleyin.

1. Şairin ilkbaharda bulduğu değişiklikler nelerdir? Rüzgâr hangi bakımdan ipek yelpazeye benzetiliyor?

2. Baharın çeşitli özelliklerini sekiz on yaşındaki bir çocuğun çabucak sayıvermesi neyi gösteriyor? Baharın şairler üzerindeki etkisi ne imiş?

* **Kamu, Kemalettin** (Bk., İndeks - Sözlük).

3. Şiirde, bahar ile ilgili hangi duygu belirtiliyor?

3. Şiirin yapısı.

Şiir hece vezni ile yazılmıştır. Mısralardaki heceleri sayınız. Durakları bulunuz. Dikkat ederseniz duraktan önceki hece sayısı sonrakinden fazla. Kaç sayı? Ölçüyü aşağıdaki şekilde gösteriniz:

..... + ... = ...

Mısraların kafiyelerini gösteriniz.

Şiirin iki bölümü arasında kafiye ile ne şekilde bir bağlantı sağlanmış. Bu bağlantıyı sağlıyan mısraların kafiylerini bulunuz.

4. Anlatım özellikleri.

1. Şiirde kullanılan üç kelime baharın canlı bir varlığa benzetildiğini göstermektedir. Bu kelimeleri bulunuz ve baharın hangi varlığa benzetildiğini söyleyiniz. Varlıkların **insan gibi canlandırılmalarına şahıslandırma denir.**

2. **«Hangi esrarına yabancı insan»** mısraında soru anlamı var mı? Aynı mânayı anlatmak üzere bu cümle başka nasıl söylenebilir? Her iki anlatım arasındaki fark nedir?

3. **«Sayar bin vasfını iki nefeste»** mısraında **«İki nefeste»** sözü hangi deyimin değişik şekli? Şair, deyimi niçin değiştirmiş? (Vezin ve kafiye bakımından inceleyiniz.)

4. **Ezelî** kelimesiyle **ezeli** kelimesi arasındaki mânafarkını söyleyiniz.

37. Balın Hikâyesi.

İspanya'da, bir mağara duvarında taş devrinden kalma bir resim vardır. Bunda şüphesiz ressamın komşusu olan bir adamın, bir arı yuvasından bal çıkarışı tasvir edilmiştir. O günden zamanımıza kadar binlerce yıl geçtiği halde, baldan daha tatlı ve daha sâf başka bir madde bulunamamıştır.

Bal, ana maddesini teşkil eden meyva şekeri sayesinde şeker kamışından hemen hemen iki misli daha tatlıdır. Yaz güneşinden açılan; yonca, ıhlamur veya portakal çiçeği kokan şekere başka nerede raslanır? Şekerin, tuz gibi, yalnız bir tadı olduğu halde, balın kendine mahsus bir kokusu ve lezzeti vardır. Arıların, balözlerinden faydalandıkları bitkileri keşfetemek ve bunların lezzetleri hakkında bir fikir sahibi olabilmek için bütün bir ömrü bu işe harcamak gerekir.

Bal, bütün gıdaların en sâfıdır. Tam kıvamını bulduğu takdirde, şeker nispeti çok olduğu için, balın içinde bakteriler bir iki saatten fazla yaşıyamaz. Mısır'da, bir firavunun mezarında bulunan 3300 yıllık bal, zamanla koyulaşmış ve kararmış olmasına rağmen, saflığından hiçbir şey kaybetmemiştir. Bal üzerinde, farkına varılamıyacak şekilde hile yapmak imkânsızdır. Çünkü başka bir şeyle karıştırılınca ekşir. Ne bal, hattâ ne de bal mumu taklide dilemez. Bu yüzden piyasada sâf olmıyan bala raslanmaz.

Sıcak ve rutubetli havalarda bahçenize çıkınca güllerden taşan bir kokunun her tarafı doldurduğunu hissedersiniz. Sizin pek yakından aldığınız bu kokuyu arılar çok uzaklardan hissederler ve çiçeklere üşüşürler, her taraftа neşeli bir vızıltı işitilir. Arılar karanlık basmadan kо-

yanlarına dönerlerken ağırlıklarının on misline ulaşırlar. Yapılan hesaplara göre, yarım kilogram kadar bal,40.000 defa gidiş ve dönüşün mahsulüdür.

Bal arısı, çiçeklerin en vefalı ve en tedbirli dostudur. Yaban arıları, kelebekler, kuşlar çiçekten çiçeğe konarak, çiçek tozlarını gelişigüzel birbirlerine karşılaştırdıkları halde bal arıları, her defasında yalnız en çok bal veren bir çeşit çiçeği seçer ve daima ona konarak balını yalnız bir çeşit çiçekten yapar.

Çiçeklerdeki balözünün fazlalaştığı bahar sonu ile yaz başlangıcında arılar, gkendilerini öldürürcesine çalışırlar. Kovana bir parça daha fazla usare taşıyabilmek için didinen bu çalışkan işçilerin, uçarken veya çalışırken ölüp gitmeleri işten bile değildir. Altı hafta kadar süren yorucu bir çalışmadan sonra arı, bulunduğu çiçekten ya bir tarlaya veya suya habersizce düşüverir. Fakat yerini hemen bir başkası alır. Bir kovanın yiyecek ihtiyacı olan 135 kilagramlık balın elde edilebilmesi için aşağı yukarı 30 milyon kilometrelik bir uçuşa lüzum vardır. Bu uçuşun bütünü içinde her arı ehemmiyetsiz bir yer tutar. İnsanların faydalandıkları fazla balın elde edilmesi için ise, bu çalışkan yaratıkların daha milyonlarca kilometre uçmaları icabeder.

D.C. Peattie

Sözlükte arıyacağınız kelimeler.

bakteri, usare.

2. Yazı hakkında bilgi.

Balın önemini belirten bir makale okudunuz. Gazete, dergi yazısı olan makaleler fikri açıklamak, bir gerçeği ispatlamak için yazılırlar. Bu çeşit yazıların konuları pek çeşitlidir.

38. VAPUR KALKARKEN

İskele memuru düdük öttürürken siyah çarşaflı, cücemsi, toparlakça, geçkince, paytak bir hanım ipek peçesini açmış, çarşafın üzerine iğnelemiş; bir elinde çantası, diğerinde şemsiyesi... biletini de ağzına, dişleri arasına sıkıştırmış... koşmağa pek müsait olmıyan bacaklariyle yürümekle yuvarlanmak arasında bir acayip yürüyüşle geliyor. Arasıra kollarını kaldırarak memura anlaşılması imkânsız işaretler ediyor.

Memur — Hadi hanım...

Müşteri ağzındaki bileti uzatıp verdikten sonra:

— Aman memur efendi, kaptana işaret et, kalkmasın!.. Hesna Hanım geliyor, koşamaz de!.. Acık beklesin!.. Bilmem benim saat bir türlü bu vapurların saatine uymaz, Ya, yarım saat bu tahta iskelede şu güvercinliğin içinde beklerim, yahut işte böyle ucu ucuna yetişeyim diye koşar koşar terlerim, sonra da vapurda bir âlâ nezleye tutulurum.

Memur — Haydi hanım söyleneceğine koş!..

Hanım — Duruyor muyum ayol!. İşte koşuyorum. Bu uzun boylu iskele benim adımımla koşmakla biter mi?

Birkaç döküntü daha gelir geçer. Hesna Hanım yine en geride kalır.

Memur — Hanım yürü! İskeleyi alıyorlar.

Hanım — Bundan ziyade nasıl yürüyeyim ayol!

Memur — Bak yolcular hep seni geçtiler.

Hanım — Onlar güçlü kuvvetli adamlar. (Semsiyesiyle kaptana işaret ederek): Kuzum oğlum, bırakma beni... Oldu olacak, terledim terliyecek, bari yetişeyim... (Gelip geçenlere hitaben) A göremedim, kaptan boruya

üfledi mi? Çarklar dönüyor mu? Kuzum yavrum, üfleme daha!.. Nefesini bir iki saniye tut!.. Yukardan üfler üflemez aşağıdan çıkar nasıl çarçabuk döner? Ne kuvvetli nefes...

Bütün vapur halkının dikkati, elinde çantası, sallanarak, al çoraplı ayaklarında ruganlı iskarpinleri parıldıyarak söylene söylene, yuvar yuvar gelen bu son müşteriye dikildi.

İskeleyi almışlardı. Vapur başını açmak üzere manevr ayaparken Hesna Hanım geldi, İskelenin kenarında durdu. Ne mümkün içeriye atlamak. Biçare kadın ne yapacağını şaşırıp etrafına bakmakta iken kaptanın işareti üzerine iki çımacı, hanımın birer koltuğundan yakalayınca vapura atlayıvardiler. Hesna Hanım yere basar basmaz:

— Hoppala! İşte yetiştim. Kaptan Efendi, artık üfle!. (Etrafa bakınarak) Ayol kadınlar tarafına nereden gidilecek? Tersim döndü... Bir türlü sağımı, solumu bulamıyorum.

Çımacı — Şu merdivenden çık, yürü, öteki merdivenden in!..

Hesna Hanım — A başıma gelenler. Bu, o merdivenli vapur mu? Hep de buna tesadüf ederim. Bu, vapura binmek değil ya âdeta kira evi gezer gibi bir şey... Merdivenden çık, salondan geç, üst kattan tekrar orta kata in...

Hesna Hanım böyle söylene söylene kadınlar tarafını bulur.

Hüseyin Rahmi Gürpınar*
(Nimetşinas, 1900)

---

* **Gürpınar, Hüseyin Rahmi** (Bk., İndeks - Sözlük).

1. Sözlükte arıyacağınız kelimeler.

çark, rugan, çımacı.

2. Düşünün, söyleyin.

1. Hesna Hanım vapura bineceği sırada memura neler söylüyor? Niçin?

2. Hesna Hanım vapurun çalışması, kaptanın vazifesi hakkında ne düşünüyor? Bu konuşmalarından onun hakkında ne gibi bir fikir ediniyoruz?

3. Hesna Hanımın hareketleri ve konuşmaları etrafta nasıl bir etki yaptı? Niçin?

4. Hesna Hanımın vapura nasıl girebildi? İçeriye girdikten sonra Hesna Hanımın içi rahatladı mı? Niçin?

5. Yazar, bu yaziyle ne anlatmak istiyor?

3. Çevre ve şahıs özellikleri.

1. Okuduğunuz yazı bundan elli yıl önce yazılmıştır. Yazının hangi ayrıntıları o devrin özelliklerini belirtiyor? Bunları bulup gösteriniz.

2. Hesna Hanımı boyu bosu, yaşı giyinişi, fikirleri, hareketleriyle tanıtan ayrıntıları defterinize yazınız ve onun nasıl bir kadın olduğunu topluca söyleyiniz.

4. Dil özellikleri.

1. Yazıdaki **cücemesi, toparlakça, geçkince** kelimelerinde kısılmış bir mâna vardır. Bu kelimelerin kökleri nedir? Bunların mânalariyle mânayı kısan eki almış şekillerini karıştırınız.

2. Hikâyedeki **güvercinlik** ve **döküntü** kelimeleri sözlük mânalarında kullanılmıştır. Bu kelimelerin sözlük mânalariyle yazıdaki mânalarını karşılaştırınız.

3. **İskele almak, ucu uca yetişmek, yuvar yuvar gelmek, vapur başını açmak için manevra yaparken...** sözlerinin mânalarını söyleyiniz.

5. Bu yazı nasıl okunmalı?

Yazıda, Hesna Hanım vapura yetişememek korkusu içinde telâşlandığını, heyecanlandığını, kızdığını görüyoruz. Konuşmalarında da telâşlı, heyecanlı, asabidir. Fakat arada bir, memura yalvardığı da oluyor. Bu değişik duygularla yapılan konuşmaları gösteriniz. Bu özellikleri belirtecek şekilde yazıyı okuyunuz ve dramatize ediniz. (Yazının dramatize edilmesi için nelerini çıkarmalı?)

6. Tarife okumayı öğrenin.

Vapur, tren, otobüs gibi taşıtların bir yerden kalkış ve bir yere varış saatlerinden herkesi haberdar etmek, taşıtların işileyişinde intizamı sağlamak maksadiyle tarife yapıldığını bilirsiniz. Bulunduğunuz yerdeki taşıtların tarifelerini okumayı öğrenin.

Büyü şehirde oturuyorsanız vapur veya tren tarifelerini bulup nasıl kullanılıcaklarını öğrenin.

Gazino, sinema tarifesi nedir? İlâç tarifelerinden nasıl faydalanırsınız?

MUHAREBEYİ KAZANANLAR

Şimdi geçerlerken baktım ve tanıdım. Kırmızı bayrakları ellerinde, ayaklarını biraz yadırgamadıkları alafrangadan dönme bir şarkının havasına uydurmuş, gidiyorlar. Hepsi temiz, hepsi yeni giyinmiş. Askerlik vekarı, efendiliği üstlerinden akıyor.

Aralarında bir çehre var ki bakınca «İşte harbi kazananlardan biri» diyorum. Hisli, uzun yüzünde keskin, hadit gözleri var. Kara yüzünün sağ tarafı, tamamen parça parça olmuş, çürümüş, çok eski olmıyan muazzam bir yaranın nişanesini taşıyor.

İşte çamur içinde, barut ve kan içinde, cehennem ateşi içinde kayalara tırmanan, ölüm yağmuru altında memleketini çalmağa gelenin gırtlağına atılan tılan nefer budur. İçindeki korkunç kudretin mânasını bilmiyen, tahlil etmiyen fakat eski ve isimsiz bir cengâverlikle yeni bir ülkü uğruna lâzım olduğu dakikada ölen nefer budur. İçimden selâmlıyorum; onu ve onun gibi ateş altında, duman içinde memleketi için ölmeğe atılanları bir daha selâmlıyorum.

Arkalarından iyi tımar edilmiş, tüyleri parlıyan, kalçaları kudretli kadanaların çektiği bir top geçiyor. Topun her tarafı, meraklı bir ana, çocuğunu mektebe gönderirken üstünü, başını, küçük yüzünü nasıl bir gurur ve muhabbetle temizler, parlatırsa; meraklı ve muhabbetli ellerle bu da öyle temizlenmiş, öyle parlatılmış.

Kadanalardan birinin üstünde bir topçu çavuşu oturuyor. Elindeki ipin ucunu, kendi kocaman başını asker-

lerin alafranga türkülerine uydurarak sallıyor. Topçu çavuşu, bu bir örnek, bütün Türk topçu çavuşlarının bir örneği!.. İki adamın omuzu kadar geniş omuzları ve sırtı var. Esmer başı, bu geniş omuzların üstünde aslan başı kadar kocaman ve mehip. Derin siyah gözleri, kalın tüylü kaşları altında her zayıf ve güzel şeye şefkatle, iyilikle, yumuşaklıkla bakıyor. Uzun bıyıkları, kuvvetli çenesinin yanlarına kadar uzanmış. Eminim ki kuvvetli erkek ağzının içinde sağlam ve beyaz dişleri var.

Harbi kazanan işte budur.

Halide Edip Adıvar*

1. Sözlükte arıyacağınız kelimeler.

Vekar, hadit, nişane, cengâverlik, ülkü, kadana, mehip.

2. Düşünün, söyleyin.

1. Yazarın «**İşte harbi kazananlardan biri**» dediği erde gördüğü özellikler nelerdir?
2. Yazar, bu askerler karşısında nasıl duygulanıyor? Bu duygusunu nasıl açıklıyor?
3. Geçmekte olan topun temizliği Mehmetçiğin hangi tarafını gösteriyor?
4. Topçu çavuş ne şekilde tanıtılıyor?
5. Yazısından çıkardığınız sonuç nedir?

3. Yazının konusu ve çeşidi.

İstiklâl Savaşından sonraki günler içinde, yazarın Türk erleri karşısındaki duygularını belirten bir yazısı-

* **Adıvar, Halide Edip** (B., İndeks - Sözlük).

nı okudunuz. Burada, Türk erleri dış ve iç bakımdan tanıtılıyor. Bu çeşit yazılara tasvir denildiğini biliyorsunuz. Yazıda toplarla kadanalar da tasvir ediliyor. Bunlarla Türk eri arasında ne bakımdan ilgi vardır?

Erlerin iç özelliklerini belirten kelimeleri bulup gösteriniz.

4. Yazının kuruluşu.

1. Her paragrafta anlatılanları birer cümle ile gösteriniz.
2. Yazının giriş, gelişme, sonuç bölümlerini gösteriniz.

5. Dil çalışmaları.

1. Aşağıdaki sözlerin yazıdaki mânası nedir?

şarkının havası **derin siyah göz**
askerlik vekarı, efendiliği, keskin göz

2. Aşağıdaki eş mânalı kelimelerin mâna farklarını gösteriniz.

kadana, at, kısrak, tay.

3. **Askerlik vekarı, efendiliği üstünden akıyor.**» cümlesinde **akıyor** yükleminin mânasını söyleyiniz. Bu fiilin başka kaç mânası vardır, birer cümlede kullanarak gösteriniz.

6. Bir ödev.

23 nisan günü yapılan töreni sözlü veya yazılı anlatınız.

BİR HAREKETİN MÜKAFATI

Maden sahiplerinden biri av köpeklerinin bir tanesini başından atmak istedi. Korucusunu çağırdı ve ona artık köpeği tutamıyacağını anlattı. Hayvan, koyunlarla tavuklara saldırmaktan bir türlü vezgeçemiyordu. Onun için ormana götürülmesi ve orada kurşunla öldürülmesi lâzımdı.

Korucusu köpeği yedeğine aldı ve işten çıkarılan köpeklerin öldürülüp gömüldüğü yere geldi. Bu, kötü bir adam değildi ama gene köpekten kurtulacağına seviniyordu. Çünkü onun yalnız koyun ve tavuklara sataşmakla kalmadığını, tavşan veya dağ horozu yakalamak için çok defa ormana da sokulduğunu biliyordu.

Küçük ve kara köpeğin göğüsüyle ön ayakları sarı idi. Adı Karr'dı. İnsanların her dediğini anlıyan bir zekası vardı. Korucu kendisini ormana götürürken başına gelecek şeyi pekâlâ anladı. Fakat hiç tınmadı. Ne kafasını eğiyor, ne de kuyruğunu bacaklarının arasına kıstırıyordu. Her vakitki gibi telâşsızdı. Bütün küçük hayvanlara korku saldığı ormanda değil miydi? «Ne olacağını bilseler şu çalıların içindekiler pek sevinirler » diye düşündü. Sonra kimsenin bir şeyden şüphelenmemesi için kuyruğunu sallanmağa ve keyifli keyifli havlamağa başladı.

Fakat ansızın değişti. Boynunu uzattı ve uluyacak mış gibi başını kaldırdı. Korucunun yanında yürüyecek yerde geriye kaldı. Kafasından acıklı bir düşünce geçtiği görülüyordu.

Yaz, aşağı yukarı başlamıştı. Sığınlar yeni doğurmuşlardı ve bir akşam evvel, Karr, nihayet beş günlük

bir sığın yayvrusunu anasından ayırıp, bir bataklığa sürmeğe muvaffak olmuştu. Onu, yakalamak için değil de sadece korkusiyle eğlenmek için tümsekten tümseğe kovalamıştı. Buzların karadan henüz çözüldüğü bu zamanlarda bataklığın elbette katı olmıyacağını bilen ana sığın, tahammül edebileceği kadar sahilde kalmıştı. Fakat yavrusu gittikçe uzaklaştığı için ansızın bataklığa atılarak köpeği kovmuş, yavruyu çağırmış ve gene kıyıya doğrulmuştu. Sığınlar bataklıkta yürümekte ve boğulmaktan sakınmakta bütün hayvanlardan daha becerikliydiler. İki hayvancağız kurtuluyorlardı. Fakat karaya yanaşacakları sırada ana sığının bastığı bir tümsek çöktü, arkasından sığın da battı. Hayvan boşuna kurtulmağa çalıştı, Karr, nefes bile almadan bakıyordu. Sığının mahvolduğunu görünce hemen savuştu. Bir sığını ölüme sürüklediği anlaşılırsa dehşetli bir dayak yiyeceğini biliyordu.

İşte Karr'ın hatırladığı şey buydu. Şimdiye kadar yaptığı kötülüklerin hiçbiri onu böyle üzmemişti. Ne ana sığına, ne de yavruya dokunmak istemişti. Bununla beraber gene ölümlerine sebebolmuştu.

Birdenbire: «Belki de ölmemişlerdir, diye düşşündü, ihtimal kurtulmuşlardır.»

Bunu muhakkak öğrenmek istiyordu. Korucunun zinciri pek sıkı tuttuğu yoktu. Karr ansızın silkindi, zinciri düşürdü. Sonra bataklık tarafına doğru seğirtti. Korucu nişan alıncaya kadar o uzaklaşmıştı.

Adam arkasından koştuğu zaman onu bataklıkta, kıyıdan birkaç adım uzak bir tümseğin üzerinde bütün kuvvetiyle havlıyor buldu. Ne olduğunu anlamak merakiyle buz üzerinde emekliye emekliye ilerledi. Az sonra boğulmuş dişi bir sığını gördü. Yavrusu yanına yatmıştı. Yavru henüz yaşıyordu ama kımıldanamıyacak kadar tü-

kenmişti. Karr ona eğilmiş, kâh yardım istemek için havlıyor, kâh yavrucuğu yalıyordu.

Korucu küçücük hayvanı karaya çekti. Köpek sevinçten deli gibiydi. Türlü türlü sesler çıkararak korucunun etrafında sıçrıyor, onun ellerini yalıyoyrdu.

Adam, sığın yavrusunu aldı ve ahıra götürdü. Arkasından, büyük sığını çamurdan çıkarmak için yardımcı çağırmaya gitti. Neden sonra da Karr'ı öldüreceği aklına geldi. Köpeği çağırdı ve gene ormana doğruldu. Fakat anlaşılan yolda fikrini değiştirdi; çünkü birdenbire döndü ve şatoya doğru yürümeğe başladı.

Karr, rahat rahat arkadan geliyordu. Lâkin orman sahibinin evine götürüldüğünü anlayınca telâşlandı. Şüphesiz korucu sığının ölümüne onun sebebolduğunu anlamıştı. Şimdi kendisini öldürmeden evvel kırbaçlıyacaklardı.

Kırbaçlanmak Karr'a göre en fena şeydi. Cesaretini kaybetti. Başını eğdi ve gözü kimseyi görmez oldu.

Bay kapının sahanlığındaydı. Korucu sığınlardan bahse başlayınca Karr küçüldü, küçüldü, onun bacaklarının arasına büzüldü. Fakat korucu hikâyeyi hiç de köpeğin korktuğu gibi anlatmadı.

Karr'ı methetti. O, sığınların tehlikede olduğunu anlamış ve kendilerini kurtarmak istemişti.

Korucu sonunda:

— Bayım affetsinler, ben bu köpeği öldüremem, dedi.

Karr kulaklarını dikti. Acaba iyi işitmiş miydi? Telâşını meydana vurmak istememekle beraber küçük ve acıklı bir ses çıkarmaktan kendini alamadı. Sadece sığın ları kurtarmayı düşünmenin ona hayatını kazandırması mümkün müydü?

Bay da Karr'ın iyi davrandığını kabul etti. Ama ne olursa olsun onu alıkoymak istemediğinden ne yapacağını kestiremiyordu. Nihayet korucuya:

— Köpeği siz alır, bir daha münasebetsizlik etmiyeceğine de kefil olursanız hayatını bağışlarım, dedi.

Korucu razı oldu. Karr da böylece ormandaki eve taşındı.

Selma Lagerlöf*

Çevirenler: **Hayrullah Örs - Behiç Enver Koryak**
(Nills Holgersson'un İsveç Gezisi, 1951)

1. Sözlükte arıyacağınız kelimeler.

korucu, yedek, tınmamak, sığın, seğirtmek, şato, kefil olmak, münasebetsizlik.

2. Düşünün, söyleyin.

1. Karr'ı sahibi niçin öldürmek istiyor? Köpeği öldürmeye götüren adam, kötü olmadığı halde yolda neler düşünüyor?

2. Köpeğin ormanda giderken hali nasıl? Onun hatırına ne geliyor? Karr'ın bir gün evvelki hareketini beğeniyor musunuz? Bu olayın kendi üzerindeki etkisi nasıl?

3. Ana sığını ölüme sürükliyen duygu nedir?

4. Korucu, köpeği öldürme kararını niçin değiştirdi?

5. Köpek korucnun değişen fikrini ne zaman öğrendi? Bay, korucunun fikrini nasıl karşıladı? Niçin?

6. Yazının ana fikrini bir ata sözü ile belirtiniz.

7. Bu yazı, okuduklarınızdan hangisine benziyor? Bu çeşit yazılara ne diyorlar?

---

* **Lagerlöf, Selma** (Bk., İndeks - Sözlük).

3. Yazının şahısları.

Bu hikâyede, Gamsız'ın Ölümü hikâyesinde olduğu gibi bir köpekten bahsediliyor. Karr, öteki şahıslardan daha önemli olduğuna, olayların hepsi onunla ilgili bulunduğuna göre hikâyenin hakramanıdır.

Karr nasıl bir köpek?

4. Hikâyede iki zıt duygu çarpışıyor.

Hikâyede zıt iki duygu çarpışıyor. Bunlardan biri köpeğe ait. Köpek öldürülmeye götürülünceye kadar nasıldı? Yolda nasıl bir değişme oldu?

İkinci duygu değişikliğini korucuda görüyoruz. Kayıtsız, üzüntüsüz bir halde köpeği öldürmeğe götürürken, birden düşencesi değişiyor. Bu hal köpek sahibinin kararına da tesir ediyor. Burada olduğu gibi çok defa hikâye ve romanlarda zıd duygular, hareketler çarpışır ve bu özellik olayların gelişip sonuçlanmasını sağlar.

Hikâyede, Karr'ın hayatiyle ilgili kötülüklerin nihayet bulduğu ve her şeyin değişmeye başladığı noktayı gösteriniz.

5. Kelime haznemiz

1. Yazıdaki **ulumak, havlamak** kelimelerinin mâna farkını söyleyin. **Bağırmak** kelimesini bunlarla karşılaştırın.

Aşağıdaki hayvanların bağırışları hangi fiillerle anlatılır?

horoz, tavuk, inek, at, kedi, koyun.

2. Yazıda geçen **başından atmak, yedeğe almak** deyimlerinin mânalarını söyleyiniz. Bu deyimleri birer cümlede kullanınız.

3. Hikâyede geçen **«Bayım affetsinler, ben bu köpeği öldüremem.»** cümlesinde affetsinler fiili ikinci şahsa karşı söylendiği halde neden üçüncü çoğul şahıs? Her vakit böyle konuşulabilir mi?

6. Karr'ın sonraki hayatı.

Karr, korucunun ormandaki evine taşındıktan sonra nasıl bir hayat sürmeğe başlamış olabilir? Bu kısmı hayalinizde canlandırarak anlatınız.

7. Hayvan hikâyeleri.

Okuduğunuz veya dinlediğiniz hayvan hikâyelerinden beğendiğiniz bir tanesini arkadaşlarınıza anlatınız Bu hikâyeyi niçin beğendiğinizi açıklayınız.

4. ANADOLUDA BAHAR

Anadolunun baharları birbirlerine benzemezler ve zaten Anadolu baharları arabalarla geçerken ve kasablarda tünerken göze görünmezler. O yerlerde baharı ırmak kenarlarında, dağlar ardında, koğuklarda aramak icabeder. Yol üzerinde dört beş söğütle ucu bucağı bulunmaz geniş ekin tarlalarından başka, bahardan alâmet yoktur ve hattâ bazan saatlerce gidersiniz de bir ağaç ve bir ekili toprak bulamazsınız. Fakat bir kasabada yeyrleşir ve bir derece yeyrleşirseniz iş değişir Bir gün sizi alırlar ve şehrin yarım saat ötesine, iki heybetli ve kasvetli dağın arasından inen bir ârızalı yola sokarlar. Döne döne, düşe kalka ve sıcaktan terliye bunala kayalar üzerinden iner, inersiniz... Kabil değil, tahmin edemezsiniz ki bu çorak, yanık ve taşlı yol sizi bir cennete götürsün. Fakat bir dönemeç kenarında, hayretle birden haykırırsınız:

— Ah, ne güzel yer!

Filhakika gözünüzün önünde serilen manzara emsalsizdir. Sanki yarım saat yürümek suretiyle bir kıta değiştirmiş, bir Üstüva Hattını geçmiş, bir başka dünyaya varmışsınızdır. Aşağıda, o ne yeşillik, o ne feyiz, o ne fetafettir! Bir vâdi ki çiçek açmış meyva ağaçlariyle dolu... Arasında değirmenler dönüyor, sular çağlıyor ve insanı mest eden ılık bir hava içinde ciğerlerinize çiçek kokusu, tıkıyacak kadar doluyor...

Artık gölgede ve serinlik içindesiniz, çiçekler ve yeşilliklerle örtüldünüz, sevimli kuşlar ve süslü böcekler arasında teraneler dinliyerek gidiyorsunuz. Bir aralık yabani güller yolunuzu kaplar, bir dehlize girmişsinizdir ki duvarları koncalarla kaplıdır ve tavanlarından mütemadiyen geçkin kül yaprakları dökülür, biraz ötede dere ile buluşursunuz, iki tarafınızı körpe sazlar ve nazik dalları çehrenize sürünen söğütler sarar; bir yemyeşil, kuytu, rutubetli, serin yol ki size tepede kaynıyan güneşi bir şurup gibi tatlılaştırıp ve soğutup sunuyor.

Daha sonra birdenbire bir ağaçsız saha... Gözleri kamaştıran bir ışık altında köklerini su örtmüş olan yoncalar diz boyu kabarmış ve sarı çiçekleri birer süslü mahlûk gibi dipdiri başlarını kaldırmış, bir kelebek ve kuş sürüsü gibi hemen uçmaya hazır, hafif bir rüzgârla âdeta kanadlarını sallıyor... Yanda bir su değirmeni: loş, kuytu, bir dam altında taşların uğultusu, kâpüren fışkıran suyun sesiyle karışmış, kapısında kumrular dolaşıyor ve etrafında uslu gözlü eşekler düşünüyor. Derken iri, bembeyaz çiçekleri kemale ermiş bir ayva veya bir elma ormanı... Yarım saat, kesilmeden devam ediyor ve beklemediğimiz bir anda bitip önünüze kocaman bir genişlik çıkarıyor. Bir geniş tarla, masmavi bir deniz keyfiyle menevişler, ürpermeler ve hışırtılar yaparak dalgalanıp gidiyor. Ah, bu çiçekten mahsuller, bu haşhaş tarlaları!..

İşte Anadolu'nun kıyı ve köşelerinde böyle baharlar, böyle cennetler saklıdır.

Refik Halit Karay*

(Ay Peşinde)

---

*Kray, Refik Halit (Bk., İndeks - Sözlük).

1. Sözlükte arıyacağınız kelimeler.

ârızalı, emsalsiz, İstiva Hattı (bk. Hat-tı İstiva), letafet, terane, kemale ermek, meneviş, haşhaş.

2. Yazı hakkında bilgi.

Anadolu'nun özelliklerinden birini belirten bir tasvir okudunuz. Bu özellik nedir? Tasvirde verilen ayrıntılar yalnız bir yerle ilgili değildir; bunlar hemen Anadolu'nun pek çok yerlerinde görülen ortak ayrıntılardır. Başlıca ayrıntıları gösteriniz.

YOKLAMA : 7

I. Aşağıdaki yazıların hangi çeşitten olduğunu ve yazarlarını karşılarına yazınız.

	Yazının Çeşidi	Yazarı
Baharda Tabiat:	.....	.....
Bir Hareketin Mükâfatı:	.....	.....
Bitkiler Bahçesi:	.....	.....
Bahar:	.....	.....
Vapur Kalkarken:	.....	.....

II. Aşağıdaki isimler, bu ay okuduğunuz hikâyelerden hangilerinin şahıslarıdır.? Karşılarına hikâyenin adını yazınız.

Karr : .....

Korucu : .....

Hesna Hanım : .....

III. Aşağıda adları bulunan yazıların ana fikirlerini birer cümle ile yazınız.

1. Bitkiler Bahçesi : .....

.....

2. Baharda Tabiat : .....

3. Bir hareketin Mükâfatı: .....
.....

4. Vapura Binerken: .....
.....

IV. Aşağıdaki paragrafta bulunan tasvir kelimelerinin altını çiziniz.

«Solumuzda, derinlikleri lâcivert sislere boğulmuş bütün ağaçları mektep çocukları gibi bakımlı ve muntazam nihayetsiz bir park. Manzaranın ıslaklığında, yer yer yosunlu heykellerin hüznü. Büyük ağaçlardan sarkan yapraksız dalların karmakarışıklığı altında, suları kuş tüyleri ve kuru yaprak taşıyan titrek bir göl. Gölün kıyılarında düşünen dargın bakışlı beyaz kuğular. Hâsılı büyük bir cennet iskeleti. (Ahmet Haşim).

V. Aşağıdaki benzetmeleri tamamlayınız.

Arı gibi ..... bir insan.
Yaz gibi ..... bir gün
Kar gibi ..... bir çiçek.
Cennet gibi ..... bir bahçe.
Aslan gibi ..... bir adam.

..... gibi büyük bir havuz.
..... gibi sadık bir hayvan.
..... gibi heyecanlı.
..... gibi yakışıklı.
..... gibi güzel bir yazı.

VI. Aşağıdaki kelimeleri iki ayrı mâna ile birer cümlede kullanınız.

Sır : .....
.....
.....
.....

Soluk : .....
.....
.....
.....

Koyun : .....
.....
.....
.....

VII. Aşağıdaki kelimeleri birer cümlede kullanınız.

Taze : .....
Ezelî : .....
Titrek : .....
Münasebetsiz : .....

VIII. Aşağıdaki kelimeleri birer cümlede kullanınız.

Beste : .....
Ömür : .....
Gişe : .....
Korucu : .....
Yedek : .....

IX. Aşağıdaki deyimlerin mânalarını yazınız.

Bir nefeste : .....

Yedeğe almak : .....
Uc uca yetişmek : .....
İskele almak : .....
Başından atmak : .....

X. Aşağıdaki kelimelerin bugün kullanılan karşılıklarını yazınız.

Memba : .....
Neşvünema : .....
Tebessüm : .....
Hatt-ı Üstüva : .....

XI. Aşağıdaki paragrafta, imlâ yanlışlarının altını çiziniz.

«Küçük ve karaköpeğin göğsüyle ön ayakları sarı idi. Adı karr'dı. insanların her dediğini anlıyan bir zekası vardı. Korucu ormana götürürken başına gelecek şeyi pekala anladı, fakat hiç tınımadı. (S. Lagerlöf)

XII. Aşağıdaki paragrafta, gerekli noktalama işaretlerini kullanınız.

«İşte Karr'ın hatırladığı şey buydu Şimdiye kadar yaptığı kötülüklerin hiçbiri onu böyle üzmemişti Karr ne ana sığına ne de yavruya dokunmak istememişti. Bununla beraber yine ölümlerine sebebolmuştu.

Birdenbire belki de görmemişlerdir diye düşündü (S. Lagerlöf).

42. EYFEL KULESİ

(Doktor Hikmet, arkadaşı Ragıp'la Paris'te dolaşıyordu. Doktor, biraz düşünceliydi.)

Böyle düşünerek yürürken, gözleri tarhlardan birinin göbeğinden, insana baş dönmesi veren bir meyille yukarılara doğru yükselen bir kocaman demir sütuna ilişti. Bu, ilk bakışta bir asma köprü kaidesini andırıyordu. Doktor Hikmet, bu acayip nesnenin istikametince başını havaya kaldırdı ve ilk defa olrak Tour Eiffel (Tur Eyfel)'in yüzlerce dev büyüklüğünde bir mamut iskeletine benziyen korkunç cüssesinin iğri bacakları üstünde göklere doğru uzandığını gördü. Çocukluğundan beri resimli gazetelerde kim bilir kaç bin defa zarif endamına baktığı ve Paris'e geldiği günden beri, şehrin kim bilir kaç noktasından başını çevirip hayretle seyrettiği bu âbidenin, yakından, bu kadar mânasız, bu kadar çirkin görünüşüne şaştı. Çünkü doktor Hikmet'in şu anda duyduğu his ancak bir uzvi rahatsızlıktan ibaretti. Kendini tutamayıp:

— Aman ne kaba, ne biçimsiz şey!.. diye mırıldandı.

— Kaba mı? Biçimsiz mi? Amma da yaptın ha! Yahu, dünyada bunun bir misli daha yok. Her gören ecnebinin parmağı ağzında kalır. 1900 sergisinde, Amerikalılar bunun etrafında âdeta cezbeye tutulmuş dervişler gibiydiler. Hele gece olup da baştan başa elektriklerle donandı. mı, hey allahım hey, akla,, hayale sığmaz.

Ragıp Bey Tour Eiffel'i, o sanki kendi eseri imiş gibi müdafaaya koyulmuştu. Fakat Doktor Hikmet, çok defa olduğu gibi bu sefer de, onun bir acemi kılavuz izahatına

benziyen bu söylenişlerine kulak asmıyoyr ve kendini kendi intibalarına bırakıyordu. Çelik kulenin tam altına gedikleri vakit tekrar başını kaldırıp baktı. Gökyüzü bir demirden kafes içine hapsedilmiş gibiydi. Ragıp Bey:

— Yukarıya çıkalım da bak gör, dedi.

— Yukarıya mı, nasıl?

— Nasıl olacak, asansörle.

Ragıp Bey, şehirleşmiş bir köylünün, köylü kalmış akrabasına bir büyük medeniyet merkezinin hayret verici harikalarını gösterirken duyduğu gururu andıran bir çalımla bakarak Doktor Hikmet'i Tour Eiffel'in asansörüne götürdü. Fakat tam bilet gişesinin önüne gelince pişman olmuş gibi durdu.

— Şimdi bir mesele var, dedi. Bu asansörle Tour Eiffel'in ta tepesine kadar çıkılabilir. Fakat değme adam buna dayanamaz. Ben bir defa çıktım. Göz karartısından, baş dönmesinden az kalsın kendimi kaybediyordum. Sonra efendim, hafif de bir sallantı hissolunur. Hafif dediğim, yani insana yine enikonu bir mide bulantısı verecek derecede. Onun için, bugünlük istersen ilk kata kadar çıkarız. Maksat şöyle kuş bakışı bir Paris'i görmek değil mi? Ha, ne dersin?

Doktor Hikmet, kendisine pek ciddî bir zevk vadetmiyen bu asansör safasının pek isteklisi değildi. Angaryeyi yarıya indiren bu teklifi âdeta minnetle tasvibetti.

Tour Eiffel'in demirleri arasından havaya doğru kalkan küçük vagon bir bayram dolabını andırmaktadır ve Ragip Bey'in çehresinde bir tombalak bayram çocuğu neşesi var. Doktor Hikmet, aynı basit neşeyi asasörün öbür yolcularında da seziyordu ve içinden diyordu ki: «Ne tuhaf, insanlar ne yaşta ve ne şeraitte olursa olsun içlerinde daima bir çocuk saffeti saklıyorlar. Kırk elli metre yerden yükseliş veya otuz beygir kuvvetinde bir otomobille

düz bir yol üstünde saatte altmış kilometre süratle bir koşuş onları mesut etmek için kâfi geliyor. «İşte, Paris ayaklarının altına seriliyor.»

Koca şehir tatlı, uçuk ve yer yer koyu yeşil renkleri, ihtilâçsız ahenktar çizgileriyle gerçekten, Doktor Hikmet'in ayakları altında, ucları ufuklara dayanan bir geniş goblen halısı gibidir.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu
(Bir Sürgün, 1945)

1. Sözlükte arıyacağınız kelimeler.

tarh, meyil, kaide, nesne, mamut, cüsse, âbide, uzvi, cezbe, derviş, ecnebi, enikonu, angarya, tasvibetmek, in tiba, harika, tombalak, şerait, saffet, ihtilâçsız, Goblen halısı.

2. Düşünün, söyleyin.

1. Okuduğunuz yazı, Yakup Kadri Karaosmanoğlu' nun Bir sürgün romanından alınmıştır. Doktor Hikmet, bu romanın kahramanıdır. O, arkadaşı Ragıp'la Paris'te dolaşırken nereyi görüyor? Bu şeyin gerçeği ile hayalindeki arasında ne gibi bir fark buluyor?

2. Arkadaşının düşünceleri nelerdir.

3. İki arkadaş kuleye ne şekilde çıkmak istiyorlar? Doktor Ragıp, gişe önünde niçin pişman olmuş duruyor? Neler söylüyor?

4. Doktor Hikmet, asansörde neler düşünüyor?

5. Kuleden neler görünüyor?

---

*Karaosmanoğlu, Yakup Kadri (Bk., İndeks - Sözlük).

3. Tasvirli, konuşmalar.

Yazıda nelerin tasvirleri yapılmış? Tasvirleri yapılan varlıkların hangi özellikleri belirtiliyor?

Tasvirler arasında geçen konuşmaların yazıya verdiği özellik nedir?

4. Kelime haznemiz.

1. Aşağıdaki kelimelerle eşseslilerinin mânalarını açıklayınız.

Koyulmak	**kaba**
asma	**eser**
andırma	**değme**

2. Aşağıdaki kelimelerin eş mânalılarını karşılarına yazınız.

kocaman	ecnebi	izahat
acayip	donanmak	enikonu
iskelet	müdafaa	çehre
an	zarif	sürat

6. Kılavuzluk ve kılavuzdan faydalanma..

Yazıda, doktor Ragıp arkadaşının açıklamalarını acemi bir kılavuz açıklamasına benzetiyor? Neden? iyi bir kılavuz nasıl konuşur?

Okulunuza yeni gelen bir arkadaşınız olsa onu nasıl gezdirir, onun neler öğrenmesini istersiniz? Buna göre, yapacağınız konuşmayı kısaca yazınız.

Bazı büyük şehirlerimizi tanıtmak maksadiyle kılavuz eserler de hazırlanmıştır. Bunlardan, sınıfınız için bir tane temin edin. Bu rehberi inceleyin, ne gibi hususlarda açıklama yapıldığını, ondan nasıl faydalanılacağını öğrenin.

43. FİLİMCİLİK DİYARINDA

(Amerika Birleşik Devletlerine giden yazar, Los Angeles'te bir stüdyoyu ziyaret ediyor.)

İlk filimler açık havada ve güneş aydınlığında alındığı için, kışın ılık, bütün yıl pek az yağışlı, mayıstan aralık ayına kadar hemen hemen ışıklı ve bulutsuz iklimi ile dağlar ve denizler arasında tabiî ve değişik senaryolar kurma imkânları veren tabiat ile, Los Angeles sinema endüstrisinin merkezi olmuştur. Elektrik ve stüdyo tekniği şimdiki kadar ilerlemiş olsaydı, belki sinemacılık da büyü doğu şehirlerinden birine yerleşecekti.

Kendimi bir çocuk bahçesinin biraz zengincesinde sanıyorum. Açık havadayız. Salon genişliğinde bir havuz, nihayetinde eski bir Yunan şehrinin alçı maketi var, hemen hemen bir yemek masasının üstüne koyabilirsiniz. Havuzun beri ucunda mendil kadar yelkenleri, kalemden biraz uzunca kürekleri ve içinde bonmarşe oyuncaklarına benzer adamları ile, yarım metrelik bir kadırga... Kürekleri hareketlendirmek için, karada uyuklıyan, bir adam elektrik düğmesine basıyor. Bir başkası yelkenleri şişirmek için bir körük, bildiğimiz mangal körüğünün daha kalını, bir başkası da suya vurup dalga yapmak için bir çamaşır dövme tahtası, bir dördüncü denize renk vermek için elinde bir toz boya paketi tutuyor. Kıyıda bir yığın makina, bir yığın alet ve objektif... Tarihin en meşhur deniz savaşlarından birini seyrediyoruz.

Bütün sahneler, stüdyo hangarlarının içindeki dekorlarda geçecektir. Önümüzdeki oyuncakları, şerit üstünde şehirler, tenkneler, dalgalar ve fırtınalar gibi canlandırabilmek o kadar sayılı sinema hünerlerinden imiş ki bunları idare eden adam, birkaç stüdyo hesabına çalışırmış. Milyonları su gibi harcıyan kumpanyalardan her biri böyle bir ustayı kendi hesaplarına bulamazlarmış.

Sonra bahçede, kerestelerden yapılma pek eski bir Avrupa şehrinin sokaklarından geçtik. Hepsi dekor, elektrik, makina, hepsi teknik oyunu... Milyonlarca insanı heyecandan bunaltan şeridin içi bu...

Bu asrın medeniyeti, hiç şüphesiz, elektrikle şahsiyet bağlamıştır. Su kadar, bol ışık ve kuvvet çağı.

Feliha Rıfkı Atay*
(Yolcu defteri, 1946)

1. Sözlükte arıyacağınız kelimeler.

Los Angeles, stüdyo, senaryo, bonmarşe, kadırga, objektif, hangar, dekor.

2. Düşünün, söyleyin.

1. Birleşik Amerika Devletlerinde, filimcilik niçin Los Angeles'de gelişmiş?

2. Bir filim nasıl alınıyor?

3. Yazıda, filim alma işini idare eden sanatkârların ancak birkaç kişi olduğu belirtiliyor. Bu iş, sizce, neden güçtür?

4. Bugün filimcilikte nelerden - faydalanıyoruz?

---

* **Atay, Falih Rıfkı** (Bk., İndeks - Sözlük).

3. Bir seyahat yazısı.

Yazarın Birleşik Amerika Devletlerine yaptığı ziyareti anlatan Yolcu Defteri isimli eserinden alınmış bir yazıyı okudunuz. Seyahat eseri yazabilmek için, görülen yerleri iyi incelemek; okuyucuların merakını çekecek taraflarını bulmak lâzımdır. Bu yazı, bugün herkesin ilgisini çeken filimcilik hakkında fikir verdiği için alâka uyandırabilir.

4. Paragrafları inceliyelim.

Her paragrafı birer cümle ile anlatınız. Paragraflardan hangileri giriş, gelişme, sonuç bölümleri olbilir?

5. Dil çalışmaları.

1. Aşağıdaki sözleri açıklayınız.

sinema endüstrisinin merkezi
alçı maket
milyonları su gibi harcıyan kumpanyalar
teknik oyunu
elektrik ve stüdyo tekniği.

2. **«Kendimi bir çocuk bahçesinin biraz zengincesinde sanıyorum.»** cümlesinde **«zengin»** kelimesine getirilen ce eki kelimeye ne gibi bir mâna kazandırıyor?

3. Aşağıdaki kelimelerin birer eş mânalısını bulunuz.

yağışlı, kara, sayılı (hüner), (şahsiyet) **bağlamak.**

4. Yazıda, batı dillerinden alınmış kelimeler kullanılmış. Bunları işaret ediniz ve niçin kullandıklarını söyleyiniz.

6. Bir anlatım çalışması.

İlk defa filim seyredişinizi anlatınız. Bu filmi gördüğünüz yeri, filmin üzerinizdeki tesirini belirtiniz.

44. MUSTAFA KEMAL

Bir gemi yanaştı Samsun'a sabaha karşı
Selâm durdu kayığı, çaparı, takası
Selâm durdu tayfası.
Bir duman tüterdi bu geminin bacasından, bir duman

Duman değildi bu!
Memleketin uçup giden kaygılarıydı.

Samsun limanına bu gemiden atılan
Demir değil!
Sarılan anayurda
Kemal Paşanın kollarıydı.

Selâm vererek Anadolu çocuklarına
Çıkarken yüce komutan
Karadeniz'in halini bir görmeliydi.
Kalkıp ayağa ardı sıra baktı dalgalar.

Kalktı takalar,
İzin verseydi Kemal Paşa
Ardından gürleyip giderlerdi
Erzurum'a kadar.

Cahit Külebi*

*Külebi, Cahit (Bk., İndeks - Sözlük).

1. Sözlükte arıyacağınız kelimeler.

çapar, taka, tayfa, kaygı.

2. Şiirle ilgili açıklama ve çalışma.

Şiirde tarihî bir olay hikâye ediliyor. Bu, hangi olaydır? Kahraman kim? **Bir milletin yetiştirdiği kahramanların yaptıklarınıhkâye eden uzun manzumelere destan denir.** Destanlar milletlerin doğuşlariyle ilgilidir. Türklerin Ergenekon, Yunanlıların İlyada ve Odisse destanları bunlardandır. Bu destanlarda kahramanlar ve kahramanlıklar çok defa olağanüstüdür. Halbuki bu günkü destanlarda bu özelliğe raslanmaz. Fakat bugün yazılanlarda da geniş bir hayal aranır. Destanlarda olaylar hikâye edilirken tasvirlere, portrelere, konuşmalara yer verilir.

Okuduğunu şiirde Mustafa Kemal'in kuvveti nasıl bir hayalle belirtiliyor?

Vapurdan tüten dumanın bu memleketin uçup giden kaygıları olduğu söyleniyor, niçin? Gemiden atılan demirle Kemal Paşanın kolları arasında ne bakımdan bir ilgi görülebilir?

Burada olduğu gibi destanlarda geniş ölçüde benzetmelerden faydalanılır.

Şiirini ana fikrini açıklayınız.

Mısralarda hece sayısı eşit mi?

Kafiyeleri gösteriniz.

3. Kelime haznesi ve anlatım.

1. Şiirdeki **gemi** kelimesi genel bir kavramdır. Mustafa Kemal, Samsun'a ne çeşitten bir gemi ile çıktı? Bildiğiniz başka gemi çeşitlerini söyleyiniz.

2. **Demir atmak** ne demektir? Bir cümlede kullanınız.

3. **Yüce** kelimesinin eş mânalarını bulunuz. Şiirde, bu eş mânaların içinden, **yüce** kelimesi niçin seçilmiş?

5. İstiklâl Savaşı Destanı

Son yıllarda, İstiklâl Savaşımızın destanını yazmak istiyen şairlere rastlanmaktadır. Bu denemelerden biri Fazıl Hüsnü Dağlarcanın **İstiklâl Savaşı**[1] isimli iki ciltlik eseridir. Bu eseri okuyunuz. Hoşunuza giden bölümleri arkadaşlarınıza da tanıtınız.

(1) İstiklâl Savaşı Destanı, 2 cilt, Fazıl Hüsnü Dağlarca,Varlık Yayımlarındandır.

45. DUATEPE

Atlarımızın etrafında bir toz bulutu var. Sağdan, soldan uzun cepane kolları geçiyor. Sağda yamaca sığınmış mütevazi bir hastane çadırı... Biraz sonra bir pırıltı, müthiş bir gümbürtü dağlara uzanıyor. Karapınar'ın arkasındaki toplarımız faaliyete geçti diyorlar. Bu uzun ve müthiş inilti, dağlarda birbirine cevap vererek uzıyan devsesleri... Buna top faaliyeti diyorlar.

Karapınır'dan geçerken çadırlar ve evlerden küçük kızlar ve örtülü kadınlar sarı gergin yüzlerle, istifham işaretine benziyen gözlerle bize bakıyorlar. Arkasındaki tepenin tarassut mahalline gidiyoruz. Atları aşağıya bırakmak lâzım, kimse konuşamıyor. Yalnız köyün arkasından bir alev, bir tarraka, mütehakkim, haykırıyor.

Önümüzde bir ova, karşımızda çepçevre, iç içe, sarı, mor ve dumanlı dağlar... En garpta sarı iki yüksek tepeli bir dağ... İşte o, Duatepe ve biz ona hücum ediyoyruz.

Güneşin en yüksek, rüzgârın en kuvvetli olduğu an kavga azıyor. Duatepe'nin üstü birkaç ağızılı yanardağ gibi... Dumanlar ta gökte.

Yanındaki satırlardan ve arkasındaki Kartaltepe'nin dargın ve siyah zirvelerinden topraklar, dumanlar fışkırıyor. Coşkun ve ebedî bir gümbürtü ortasından rengârenk dumanlar, beyaz kandiller gibi uçuşan şarapneller bu semavi teranenin sahnesidir. Bu bir dev dünyasına benziyor. Dağdan dağa devler birbirine eski günlerde böyle haykırmışlar, eski Türk hikâyelerinden dört yüz düşmanın ödünü patlatıp canını cehenneme gönderen nara işte bu imiş.

Artık plân, kumanda, sanat, her şey söyliyeceğini söylemiş; Sıra Mehmet'e aly, hattâ fıkra kumandalarına kadara Mehmet'le omuz omuza dövüşen zâbitlerden müteşekkil iman ordusuna gelmişti.

Ne ıstırap, ne bekleyiş! Önümüzde ölümle yüz yüze ateşler içinde boğuşan kardeşlerimiz için ne derin ve insani bir dua var.

Bir otomobil arkamızdan kumandaları hemen aldı, götürüyor. Onlar bu boğuşmayı daha yakından görmek ve belki hâkim olmak için gidiyorlar.

Hangi an bilmiyorum, uzaktan bir dörtnal sesi ve bir zâbit arkadaş yanımıza geliyor: «Bir fırkamız arkadan Çekirdeksiz'e girdi. Duatepe'deki düşmanın arkası çevrildi.»

Bunu kumandanlara ve Duatepe'nin üstünde döğüşen diğer iki fırka karargâhına haber vermek için koşan arkadaşlarla ben de koşuyordum. Otomobil uçuyor! Top neşidesi bu asîl ve sert Anadolu'nun dağ ve tepe dalgası olan topraklarının can dili gibi. Karşımızdan kumandanların otomobili, etrafında uçan süvari yaverlerle toz içinde görünüyor. Hrekât şubesi müdürü atlıyor, selâm veriyor, anlatıyor, onlar uçup gidiyorlar; biz de ileriye!

Duatepe'yi geçen topları geçiyoruz. Bir zâbit haykırıyor:

— Buradan yürüyerek geçilmez, eğilin!

Nihayet insanların topla şehit olduğu yerdeyiz, hepimiz teker teker koşarak fırka kumandanının siperine atlıyoruz.

Kumandan, başından miğferini, göğüsünden zırhını çıkarmış, on beşici asırdan bu sipere atlamış tunçtan bir heykele benziyor. O kadar bülent, o kadar muntazam ve sert hatlarla oyulmuş bir kafası var.

Hepimiz birden müjde veriyoruz. Cehennem içinde

boğuşan fırkasının halâsı demek olan bu haber onun tunçtan yüzünü değiştirmiyor. Yalnız rengi belli olmıyan gözlerinde nemli bir dua var zannediyorum. Bize halîm, fakat kuvvetli bir sesle:

— Siz artık gidin, diyor ve beni birçok kuvvetli asker kolu siperden dışarı atıyor. Fakat dönüp onun elini sıkmadan gitmiyorum.

— Allaha ısmarladık kumandan bey, Allah muvaffak etsin.

Kendi sesim bana topların arasından bütün Türk kadınlarının duasını tekrar eder gibi oldu. Evet, şimdi bütün kadınlar, kumandan, zabit, neref hepsi için, derinden dua ediyorlar. Şimdi topçuların, ihtiyaçların, hattâ nakliyenin önünden geçerken hep gözden göze kalbden kalbe selâmlaşıyoruz. Bütün ordunun kalbini Duatepe'de halâs şulesi aydınlatmış, bütün ordunun ruhunu Duantepe'den çıkan zafer birbirine örmüş gibi.

Tepedeki kumandan, zâbit, nefer hepsinin nazarları Duatepe'de. Toplar susmuş, duman dağılmış, düşmanın kaçan kollarından çıkan toz bulutlarını ufuklarımızın ziyası parlatıyor. Duatepe'nin üstünde bir tek adam ayakta duruyor. O, çıkanlardan ilk sağ vâsıl olan neferdir. Belki dua ediyor;

— Allahım Türk milletini daima koru!

Halide Edip Adıvar*
(Dağa Çıkan Kurt)

1. Sözlükte arayın.

tarassut mahalli, tarraka, mütehakkim, zirve, şarapnel, fırka karargâhı, neşide, harekât şubesi, bülend, halâs, halîm, şule, daim.

*Adıvar, Halide Edip (Bk., İndeks - Sözlük).

2. Açıklama ve sorular

1. 27 Ağustos 1922 de başlıyan Başkumandanlık Meydan Muharebesi sırasında Duatepe'ye yapılan hücumu anlatan bir yazı okudunuz. Taaruz başladığı zaman yollarda neler görülüyor? Evvelâ hangi kuvvetler harekete geçiyor?

2. Raslanan insanların hali nasıl? Niçin?

3. Topçu ateşinden sonra kimlerin hücumu başlıyor? Bu hareket nasıl bir netice veriyor?

4. Yazar, zafer müjdesinin kendi üzerindeki etkisini nasıl belirtiyor?

5. Yazar, Duatepe'ye çıkan ilk erin ne gibi bir duada bulunabileceğini düşünüyor?

6. Yazının ana fikri nedir?

3. Plân üzerinde çalışma.

1. Yazar, gördüklerini hangi sıra ile anlatıyor? Yazının önemli noktalarını madde madde gösterin.

2. Maddeler üzerinde, yazının giriş, gelişme, sonuç bölümlerini işaret edin.

4. Dil çalışmaları.

1. Yazıda geçen sözleri açıklayınız.

cepane kolları - Duatepe'nin üstü birkaç ağızlı yanardağ gibi - plân, kumanda, sanat, her şey söyliyeceğini söylemiş, iman ordusu, kalbden kalbe selâmlaşmak.

2. Aşağıdaki kelimelerin bugün kullanılan eş mânalılarını bularak yazıdaki yerlerine koyunuz.

ihtiyar - şule - nazar - vâsıl olan - daim

5. Ansiklopedi çalışması.

Ansiklopediden, 30 ağustos Meydan Muharebesini okuyunuz ve özetleyiniz.

YOKLAMA : 8

I. Aşağıdaki paragrafın ana fikrini, boş yere, bir cümle lie yazınız.

«Tour Eiffel'in (Tur Eyfel'in) demirleri arasından havaya doğru kalkan küçük vagon bir bayram dolabını andırmaktadır ve Ragıp Beyin çehresinde bir tombalak bayram çocuğu neşesi var. Doktor Hikmet, aynı basit neşeyi asansörün öbür yolcularında da seziyordu ve içinden diyordu ki: «Ne tuhaf insanlar, ne yaşta ve ne şeraitte olursa olsun içlerinde daima bir çocuk saffeti saklıyorlar. Kırk elli metre yerden yükseliş veya otuz beygir kuvvetinde bir otomobille düz bir yol üstünde saatte altmış kilometre süratle bir koşuş onları mesut etmek için kâfi geliyor.» (Yakup Kadri Karaosmanoğulu).

.....

.....

II. Aynı paragraftaki şahısların adlarını yazdıktan sonra bunların karşısına, paragraftaki ayrıntılara göre, özelliklerini bir iki kelime ile yazınıız.

III. Yukarıdaki paragraf, aşağıdaki yazı çeşitlerinin hangisindendir? Yazı hangi çeşitten ise karşısına X işareti koyunuz.

Makale : .....

Roman : .....

Sohbet : .....

Kikâye : .....

Tiyatro : .....

IV. Yukarıdaki paragrafta iki benzetme bulunuz ve karşılarına neyin neye benzetildiğini yazınız.

1. .....

2. .....

V. Paragrafta geçen aşağıdaki kelimelerin mânalarını açıklayınız.

1. Vagon: .....

2. Tombalak: .....

3. Tuhaf: .....

4. Şerait: .....

5. Basit: .....

6. Saffet: .....

7. Beygir kuvveti: .....

8. Mesut: .....

9. Kâfi: .....

10. Kilometre: .....

VI. Bir gazetede ne çeşit yazılar bulunduğunu, yalnız adlarını sıralıyarak gösteriniz.

VII. Aşağıdaki kelimeleri açıklıyacak şekilde birer cümle kurunuz.

1. Tasvir : .....
2. Ana fikir : .....
3. Yardımcı fikirler : .....
4. Plân : .....
5. Ata sözü : .....
6. Hikâye : .....
7. Masal : .....
8. Destan : .....
9. Roman : .....
10. Tiyatro : .....

VIII. Aşağıdaki cümlelerin daha güzel veya doğru şekillerini yazınız.

Dün kocaman, büyük bir lâstik top aldım.

.....

Bugünkü trenler hızla, süratle giderler.

.....

Ahmet Haşim bir yazısında Berlin'deki bitkiler bahçesini tanıdık .

.....

Saygiyle, hürmetle ellerinizden öperim.

.....

Saygılarımızı sunarız ve yollarız.

.....

IX. Aşağıdaki yazıların karşısına eserlerinden birinin adını yazınız.

Ömer Seyfettin: .....

Fazıl Hüsnü Dağlarca: .....

Ziya Gökalp: .....

Reşat Nuri Güntekin: .....

X. Aşağıdaki eserlerin hangi çeşitten olduklarını karşılarına yazınız.

1. Nasrettin Hoca (Orhan Veli Kanık): .....

2. Mustafa-Türk'ün Altın Kitabı (Rakım Çalapala):....

3. İstiklâl Savaşı (Fazıl Hüsnü Dağlarca): .....

4. Kurt Çocuk (Rudyar Kipling): .....

XI. Aşağıdaki deyimlerin karşılarına, mânalarını açıklıyan birer fiil yazınız.

Yüreği oynamak : .....

Kafa patlatmak : .....

Kan ağlamak : .....

Can atmak : .....

Parmağı ağzında kalmak : .....

XII. Aşağıdaki paragrafta imlâ yanlışlarının altını çiziniz.

«Hava bulutlu ve üzerinde durduğumuz Tepe rüzgârlı idi. Ağaç denizinin üzerinde, büyük gölgeler kımıldıyor, ormanın derinliklerinde kayboluyordu. Orman yapraklarının bir kısmı da henüz dallarında idi. Fakat okadar sarıydı ki gûya büyük bir yangının alevleri ormanın her tarafını sarmış ve bütün ağaçlar büyük birer meşale halinde bu bulutlu son bahar seması altında sessiz bir yanışla yanıyoyrlardı. (Ahmet Haşim).

XIII. Aşağıdaki paragrafta noktalama işaretlerini kullanınız.

İsmail Hakkı Bey geldi.

Uzun bir sükût... Sonra yine

Dün bizim kapının önünde gazın altında oturdu kendi kendine uzun uzun sayıkladı dedi.

Ne dedi dedim.

Bir liram olsa kabak çekirdeği alsam üç yüz kuruş kazanır mıyım kazanmaz mıyım diyordu (Halide Edip Adıvar).

XIV. Sınıfını geçen bir arakadaşınızı tebrik etmek maksadiyle bir yazı yazınız.

İNDEKS — SÖZLÜK

Kitabın bu bölümünden nasıl faydalanacaksınız?

Bu kitabın indeks - sözlüğünü kullanırken aşağıdaki noktalara dikkat ediniz.

1. Metinlerin altında sözlükte aranması istenen kelimelerin hepsi burada alfabe sırasiyle açıklanmıştır. Bazı kelimelerin birkaç mânası birden gösterilmiş, metindeki mânayı bulmak size bırakılmıştır.

2. Türkçe terimleri, indekste gösterilmişse de açıklanmalarına lüzum görülmemiştir. Bunlar hakkındaki bilgiyi verilen sayfa numaralarından faydalanarak bulabilirsiniz.

3. Yazarlardan soyadı kullanmış olanlar soyadlarına, kullanmamış olanlar da adlarının baş harflerine göre alfabe sırasına konulmuşlardır.

A

abanoz: Sert, ağır ve siyah renkli bir tahta — Abanoz gibi: 1) Simsiyah, 2) Sert.

âbide: Büyük ve şerefli bir olayı, geleceklere tarih boyunca hatırlatmak için meydana getirilen göze çarpacak büyüklükte bir yapı. Anıt.

Adıvar, Halide Edip: 1908 yılından sonra yazmağa başladığı hikâye ve romanlariyle tanınmış bir yazarımızdır. Eserlerinden birkaçı: Sinekli Bakkal (roman), Sonsuz Panayır (roman), Dağa Çıkan Kurt (Hikâyeler).

aciz: Güçsüzlük, yetersizlik.

Ahmet Haşim (1884 — 1933): Şiirleriyle tanınmış bir yazarımızdır. Eserlerinden bazıları: Göl Saatleri (şiirler), Bize Göre (fıkralar), Frankfurt Seyahatnamesi (seyahat yazıları).

Ahmet Rasim (1864 — 1932): Gazetecilik yapmış, roman, hikâye, tarih yazmış bir yazardır. Yazılarının pek çoğunda yaşadığı devirdeki İstanbul hayatını canlandırmıştır. Şehir mektupları, Eşkâl-i Zaman gibi eserleri önemlidir.

ah-ü zar: Ağlama ve şikâyet.

ajans: Dünya haberlerini toplayıp abonelerine bildiren kurum.

akça, akçe: Para. Eskiden kullanılan ve bir paranın üçte biri değerinde olan para.

âkıbet: 1) Son, 2) sonunda.

akis: Işık veya sesin bir yere vurup geri dönmesi veya orada görünmesi. Yansıma.

âlem: 1) Dünya, 2) el gün, 3) eğlence, 4) kendine göre nitelikleri bulunan şey.

amber: Amber balığının midesinden çıkarılan reçine kıvamında siyah renkli ve güzel kokulu bir madde.

âmil olmak: Sebebolmak, bir şey üzerine etki yapmak.

an: Zaman.

ana fikir, 13, 28, 131.
angarya, angarye: Birine isteksiz ve parasız yaptırılan iş.
ansiklopedi, 12, 34, 35.
Apolyont gölü: Bursa ili içinde bir göl.
ârızalı: Aksamaya uğrıyan, inişli yokuşlu.
arzetmek: Sunmak, saygıyle söylemek veya vermek, göstermek.
asîl: Soylu, temiz ve yüksek bir aileden gelen kimse; yüksek duygularla yapılan iş.
Ataç Nurullah: Zamanımızın yazarlarındandır. Sohbetleri ve tercümeleri vardır. Sohbetleri, Günlerin Getirdiği ve Sözden Söze gibi eserlerinde toplanmıştır.
ata sözü: 103, 105, 109.
Atlantik: Avrupa ve Amerika arasındaki büyük denizler.
Atay, Falih Rıfkı: Gazete yazıları, seyahatnameleriyle tanınmış bir yazardır. Duru bir dili vardır. Eserlerinden birkaçı: Deniz aşırı, Hint, Yolcu Defteri.
atletik vücutlu: Zorlu sporlarla uğraşanlarda görülen bir yapısı bulunan.
azap: Eziyet, sıkıntı.

B

bağır: Göğüs.
bakirlik: El değmemiş halde bulunma.
bakteri: Mikrop; bitkilerin en aşağı katında yer alan, yapısı basit ve tek hücreden ibaret olan mikrop.
bariton: Orta kalınlıkta ve ince ile en kalın arası erkek sesi.
behemehal: Her halde, mutlaka.
benzetme: 84.
Bernardin de Saint - Pierre, On sekizinci yüzyılda yaşamış bir Fransız yazarıdır.
beste: Bir şarkının, bir şiirin veya piyesin musikisi.
beşi bir arada, beşi bir yerde: Kadınların süs için taktıkları ve beş altın değerinde olan altın para.
bezmek: Bıkıp usanmak, bezgin hale gelmek.
bibliyografya (Kitap bilgisi), 36.
biçare: Zavallı.
bileşik kelime, 30.

billûr: 1) Bazı cisimlerin tabiî olarak bulundukları veya aldıkları geometrik hal, 2) berrak cam.
birlik: 152.
bonmarşe: Ucuzluk pazarı.
Buffon, On sekizinci yüzyılda yaşamış olan bir Fransız bilgini ve yazarı.
bülent: Yüksek.

C

cangıl: (Hindistan'da) Ağaçlık, çalılık yer, orman.
cemiyet: 1) Topluluk, 2) kurum, 3) düğün.
cengâverlik: Savaşçılık.
cephe: 1) Savaşta düşmanla çarpışılan bölge. 2) Bir yapının ön tarafı.
cevir: Eziyet, cefa.
cezbe: Kendinden geçme.
ciğerpare: Çok sevgili.
cürüm: Suç, kabahat.
cüsse: Gövde, beden.

Ç

çağ: Vakit, zaman parçası.
Çamlıbel, Faruk Nafiz: Hece vezniyle güzel şiirler yazmış bir şairimizdir. Eserlerinden birkaçı: Bir Ömür Böyle Geçti (şiirler), Akın (Manzum tiyatro).
çapar: Bir çeşit büyük kayık.
çark: Bir eksen etrafında dönen tekerlek.
çımacı: Vapur iskelesinde gemileri bağlamak için kullanılan halatı atıp takmak vazifesiyle uğraşan işçi.
çiy: Akşamın veya sabahın serinliğiyle yere ve bitkilere konan su damlaları.

çulluk: Göçebe uzun bacaklılardan eti lezzetli gagalı bir kuş.

D

Dağlarca, Fazıl Hüsnü: Zamanımızın şairlerindendir. Eserlerinden birkaçı: Üç şehitler Destanı, .Toprak Ana, İstiklâl Savaşı.
daim: Devamlı, sürekli.
Daudet, Alphonse (Alfons Dode : On dokuzuncu yüzyılda yaşamış Fransız yazarıdır. Pazartesi Hikâyeleri, Değirmenimden Mektuplar tanınmış eserlerindendir.
daüssıla: Evini, yurdunu göresi gelmek.
dantelâ, tentene: Tire ile, ipekle veya gümüş, altın telle ağ gibi örülen ince örgü.
davetiye: Birini bir yere çağırmak için yazılmış kâğıt.
Defoe, Deniel (Daniyel Döfo): On yedinci yüzyılda yaşamış ve Robinson Crusoe adlı romaniyle tanınmış İngiliz yazarıdır.
dekor: Tiyatro sahnesini meydana getiren eşyanın topu.
denizcilik sözlüğü, 86.
derlemek: Toplamak.
derviş: (Yazıda) Eskiden tarikatlardan birine bağlı insan.
destan: 208.
devir: 1) Dönme, 2)Çağ.
deyim: 19, 102.
disiplin: Her hangi bir toplulukta uyulması gerekli kanun ve kuralların topu.
diyar: Ülke, memleket.
dizgin: Binicinin hayvanı idare etmesinde işe yarıyan ve hayvanın gemine bağlı kayış.
dramatize etmek: 77, 111.
durak: 68, 173.
düzeltme işareti: 19.

E

ebedî: Sonsuz, sonu olmıyan zaman.
ecnebi: Başka devlet tebaasından olan kimse, yabancı.
edebiyat: Düşünce, duygu ve hayallerin, söz veya yazı halinde, güzel ve etkili bir şekilde anlatılması sanatı.
ekseriyetle: Çokluk, çok defa.
elâlem: Herkes, el gün.

elmastraş: Elmas gibi yontulmuş ve camın en makbul çeşidi: iyi cins billûr.
emin olmak: İnanılır olmak, güvenilir olmak.
emsalsiz: Eşsiz.
encam: Başa gelen, son.
enikonu: İyiden iyiye, adamakıllı.
ercesine: Yiğide yaraşır şekilde.
ermek: 1) Erişmek, 2) Olgunlaşmak, 3) (kendini Tanrı yoluna vermiş kimse için) Kutlu mertebeye yükselmek.
esasen: 1. Temelinden, 2. Doğrusu.
esnaf: Küçük ticaret işleriyle veya küçük el sanatlariyle geçinen.
esrar: Gizli işler veya sözler; sırlar.
eş mânalı kelimeler: 58.
eş sesli kelimeler: 127.
ezelî: Öncesiz, başlangıcı olmıyacak kadar eski.

F

fakfon: Nikel, bakır ve çinko gibi madenlerden yapılan ve gümüş gibi görünen bir maden karışığı.
farz etmek: Bir şeyi şöyle veya böyle saymak, tutmak.
feci: Acıklı.
fecir: Sabahın güneş doğmadan önceki zamanı, tan vakti.
felek: Talih, kader gibi olaylara etkisi düşünülen kudret.
fersah: Eskiden kullanılan beş kilometrelik bir uzunluk ölçüsü.
fert: Kişi, şahıs, birey.
feyizli: Verimi fazla olan, verimli.
fıkra: 95. (Gazetede) 95, 96.
fildişi: Filin uzun dişlerinden veya gergedan, ipopotam gibi büyük dişli bazı hayvanlardan alınarak işlenen ve bazı sanat işlerinde kullanılan kemik madde.
Fırka: Alaydan büyük olan asker birliği: Tümen.
Fırka karargâhı: Tümen komuta ve idare kurullarının topluca bulunduğu yer.

G

garip: (Yazıda) tuhaf, acayip.
gazete: 85, 87.

geri: (Yazıda) sonra, ...ce.

gişe: İstasyon, tiyatro, sinema gibi yerlerde bilet satmağa, para alıp vermeğe yarıyan çok defa küçük pencereli yer.

Goblen halısı: Paris'te Goblen isimli fabrikanın dokuduğu ve ün salmış olan bir çeşit halı.

Göktürk: Milâdın altıncı yüzyılında Türkistan'da kuvvetli bir devlet kurmuş olan Türk soyu.

gülle: Top mermisi.

Güntekin, Reşat Nuri: Roman, hikâye ve tiyatrolariyle tanınmış bir yazarımızdır. Dilinin güzelliği ve anlaşılır olması eserlerinin kolay okunmasını sağlar. Çalıkuşu, Değirmen, Miskinler Tekkesi romanlarından birkaçıdır.

Güney, Eflâtun Cem: Masallariyle tanınmıştır. Eserlerinden birkaçı: Açıl Sofram Açıl, Zümrütanka, Sabırtaşı.

H

habire: Ara vermeden, durmadan.
hadit: Sert.
hâkim: Her şeye etki yapan, hüküm süren, sözünü geçiren.
halâs: Kurtuluş.
halecanlı: Çırpıntılı, yüreği çarpan.
halîm: (İnsanlar hakkında) yumuşak.
halk şairi: 149.
halk şiiri: 149.
hangar: Eşyayı barındırmaya yarıyan üstü örtülü, yanları açık yer.
hani: 1) Nerede, ne oldu, 2) Doğruso.
harekât şubesi: Savaşta ordunun hareketini plânlariyle idare eden şube.
harika: Yaradılışın ve imkânların üstünde olup hayranlık uyandıran şey.
hâsıl olmak: Meydana gelmek.
hâsılı: Sözün kısası.
haşhaş: Afyon elde edilen bitki.
haşerat: Böcekler.
Hattı İstiva: Yer küresinin iki kutbundan eşit uzaklıkta kabul edilen büyük çember şeklindeki çizgi. Ekvator.
hayat hikâyesi: (biyografi), 122.
hayın, hain: İyiliğe karşı hile veya kötülükle hareket eden, hiyanet eden.

Not: Bütün Dünyanın Yıllık

hazin: Hüzün veren, dokunaklı.
hece vezni: 15, 74, 175.
helecanlı: Yürek çarpıntısına uğramış.
helikopter: Yerden dikliğine havalanabilen ve aynı şekilde yere konabilen tepeden pervaneli bir çeşit uçak.
Herakles: Eski Yunanlılara göre kuvvet Tanrısı, Herkül.
heyet: 1) Şekil, görünüş, 2) Bir topluluğu meydana getirenlerin hepsi, 3) Bir vazife ile bir yere gönderilenlerin hepsi.
hidrolik fren: Otomobil gibi taşıtlarda, bir çeşit sıvı ile durdurma tertibatı.
hikâye: (Hikâyede şahıs, kahraman, çevre, ana fikir) 28, 109, 132, 157, 166, 170, 190.
hikâye etme: 132.
himaye: Koruma.
Hisar, Abdülhak Şinasi: Zamanımızın yazarlarındandır. Fehim Bey ve Biz, Boğaziçi Mehtapları... eserlerindendir.
hissiyat: Duygular.
hitaben: Birine karşı söyliyerek, sözü birine çevirerek.
höngür höngür: Gür bir sesle.
hudut: İki devlet, iki memleket veya tarla toprağının birbirine ulaştığı yer. Sınır.
hülya: Kuruntu, hayal.
hüviyet: Bir insanın adını sanını, işini bildiren vesika. Kimlik.

I

ısrar: İnanılan bir fikirden veya yapılmak istenen bir işten dönmeme, ayak direme.

İ

içli: 1) İçi olan, 2) Çabuk üzülen.
idadi: Eskiden aşağı yukarı şimdiki lise derecesinde okul.
iddia ve ispat yazısı, 57.
iftira atmak: Birine aslı olmıyan bir kabahat yükletmek.
ihtimal vermek: Mümkün görmek.
ihtilâç: Çırpınma.
ihtilâçsız: Çırpınmadan.
ihtiyatlı: Sakınarak, tedbirli hareket eden.
iksir: Eskiden birçok hastalıkları iyi etmek, içinde birtakım iyi etkiler yaratmak gibi özellikleri olduğuna inanılan adı var, kendi yok bir su.

ilâhî: Tanrısal, ulu.

illâllah: Usanç ve bezginlik anlatan bir kelime.

ille velâkin: Fakat.

iliklerine kadar ıslanmak: Sırsıklam olmak.

infial: Gücenme, canı sıkılma.

inşa: Yapma, kurma.

intiba: İz bırakma, izlenim.

iş mektupları, 37.

itinalı: Özenilmiş, emek verilmiş.

ittifak: Uyuşma, anlaşma.

izzet-i nefis: İnsanın kendi benliğini koruma duygusu, onur.

K

kablo: Üzeri kauçuk ile kaplı tel.

kaburga: Göğüs kemiklerinden her biri.

kadana: Bir cins iri at.

kadırga: Hem yelken, hem kürekle yürütülen eski zaman gemisi.

kafiye, 5.

kaftan: Eskiden kullanılan, çok defa ipekli olan süslü bir giyecek. **Biçilmiş kaftan:** Pek uygun.

kâhya: Eskiden bir daire veya konağın işlerini idare eden kimse.

kaide: 1) Kural, 2) Ayaklık, 3) Taban (Geometride).

kalender: Hiçbir şeyde titizlik göstermiyen.

kamara: Gemilerde yatak odası.

Kamu, Kemalettin (1901 - 1948), Gurbet şiirleriyle tanınmıştır. Şiirleri, ölümünden sonra Kemalettin Kamu isimli kitapta toplanmıştır.

kangren, gangren: Vücudun bir tarafındaki dokuların tamamiyle haraplığı.

Kanık, Orhan Veli (1914 - 1950): Şiire bazı yenilikler getirmiş bir şairdir. Bazı şiirleri, Bütün Şiirleri isimli br kitapta toplanmıştır.

kânunuevvel: Aralık ayının eski adı.

kaput: Asker paltosu, yağmurluk.

karakter; 110.

karına: Gemi teknesinin su içinde kalan kısmı.

Karaosmanoğlu, Yakup Kadri: Romanları, hikâyeleriyle tanınmış bir yazarımızdır. Kiralık Konak, Yaban, Ankara tanınmış romanlarındandır.

Karay, Refik Halit: Roman, hikâye yazan zamanımız yazarıdır. Eserlerinden birkaçı: Çete (roman), Memleket Hikâyeleri, Nilgün (roman).

karşılaştırma; 152.

kaşağı: Hayvanları tımar etmek için kullanılan madenî dişli âlet.

kaygı: Üzüntü, merak, telâş. **Kaygısız:** Üzüntüsüz, telâşsız.

kayın (ağacı): Kerestelik bir ağaç.

kefil: Birinin borcunu üzerine alan kimse.

kemale ermek: Olgunlaşmak.

kılavuz: Yol gösteren, rehber.

kımız: Kısrak sütunden yapılan eski bir Türk içkisi.

kınakına: Kabuğundan kinin çıkarılan ve Güney Amerika'da, Seylân'da, Cava'da, yetişen bir cins ağaç. Bu ağacın kınakına denen kabuğundan yapılan ve ilâç olarak kullanılan şarap.

Kırgız: Asya'nın kuzey doğusunda bir kısmı göçebe halinde yaşıyan büyük bir Türk ulusunun adı.

kırıtmak: Cilveli hareketler yapmak.

kısaltmalar; 86.

kıta; 37.

kıyamet kopmak: Kıyamet günü gelmiş gibi büyük gürültü ve felâket olmak.

kıymak: 1) İnce parçalar halinde doğramak, 2) Esirgememek, 3) Acımayıp öldürmek.

kimyager: Kimya ile uğraşan, kimyacı.

kimyevî madde: Kimya bilgisinden faydalanılarak elde edilmiş madde.

kin: Gizli düşmanlık, garaz.

kitap bilgisi (bibliyografya); 36.

Kitaplıklar; 36.

koğuş: Kışla, hastane gibi kalabalık yerlerde, içinde birçok kimselerin yattığı büyük oda.

kolera: Şiddetli sancılar, kusmalarla kendini gösteren korkunç bir hastalık.

konuşma; 82, 132.

Koryürek, Enis Behiç (1892 - 1949): Kahramanlık şiirleriyle tanınmış bir şairimizdir. Miras isimli bir eseri vardır.
korucu: Orman bekçisi, kır bekçisi.
kölelik: Eski zamanlarda yabancı ülkelerden zorla kaçırılıp hürriyetinden mahrum edilen insanların hali. Köle olma hali. Kulluk.
köpürmek: 1) Köpük meydana getirmek. 2) Fazla öfkelenip taşkınlık yapmak.
kulluk: Köle olma hali.
kunt: Dayanıklı.
kursak: Kuşların birinci midesi.
kuşpalazı: En çok çocuklarda görülen ve boğazı tıkıyabilen, bulaşıcı, tehlikeli hastalık.
Külebi, Cahit: Zamanımız şairlerindendir. Adamın Biri, Rüzgâr isimli şiir kitapları vardır.
külhani: Hafif küfür gibi kullanılan bir okşama.

L

lâboratuvar: Deney, araştırma yapma yeri.
lâcivert: Koyu mavi renk.
Lagerlöf, Selma: Bu yüzyılda yetişmiş İsveçli bir kadın romancısıdır.
letafet: Güzellik, hoşluk.
limonluk: Sıcak iklim bitkilerinin barındırıldıkları camekânlı yer. Ser.
Los Anceles: Amerika'nın batısında, sinema endüstrisi ile tanınmış bir şehir.

M

mâbet: İçinde ibadet edilen yer. Tapınak.
maharaca, mihrace: Hindistan'da, Müslüman olmıyan yerli hükümdarların büyüklerine verilen ünvan.
mahfe: Fil, deve gibi hayvanlar üstüne konan iki taraflı, üstü kapalı bir çeşit taşıt.
mahlûk: Yaratılmış varlık.
mahpus: Hapsedilmiş.
mahşer: 1) Kıyamet günü dirilenlerin toplanacaklarına inanılan yer, 2) Büyük kalabalık.

makale, 79, 178.
mamur: Bakımlı.
mamut: Avrupa ve Asya'da yaşamış olan ve ancak bugün, izlerine rastlanan büyük bir fil cinsi.
manzume (şiir); 14, 149, 175.
masal; 97, 110.
mâsum: Suçsuz, günahsız.
mâsumiyet: Suçluzluk, günahsızlık.
mecaz mâna; 25.
Mehmetçik: Türk eri için kullanılan bir ünvan.
mehip: Heybetli, korkunç.
memba: 1) Suyun çıktığı yer. Kaynak. 2) Bir şeyin çıktığı yer.
memnuniyet: Memnun olma hali, sevinç.
meneviş: Eşya üzerinde dalga dalga görünen çizgiler.
mesuliyet: Bir işte insanı hesap vermeğe düşürebilecek hal.
meşrep: Gidiş.
meşum: Uğursuz.
meydan muharebesi: Savaşta kesin sonuç almak maksadiyle her türlü vasıtalarla düşmana yapılan saldırım.
meyil: İniş.
mezun: İzinli.
mısra; 15.
mil: Yer yer uzunluğu değişen bir uzunluk ölçüsü ki İngiliz deniz mili 1855 metredir.
milletlerarası: Çeşitli milletleri ilgilendirir (iş).
mineli: Madenî eşya üzerine vurulan renkli cam tabakası, pek ince ve parlak nakış. (**Mineli:** Mine ile bezenmiş.)
minnettar olmak: Bir iyilik karşısında kendini borçlu duymak.
miralay: Yarbaydan sonraki askerî rütbe. Albay.
mizaç: Yaratılış, huy.
mizah yazısı; 82.
mucize: Akıl durdurucu, olağanüstü şey.
muhafız: Koruyan.
muhalefet: Uymama. Zıt fikirlilik.
mukaddes: Tapınacak veya yolunda can verilecek derecede sayın bilinen ve üstüne titrenilen.
mukadderat: Alın yazısı.
murat: İstek, dilek.
müdahale: Karışma.

münasebetsizlik: Yakışmıyan hal, uygunsuz durum.
müstesna: Benzerlerinden farklı.
mütareke: Karşılıklı anlaşma ile silâhlı çatışmanın bir zaman için bırakılışı.
mütehakkim: Hükmeden.
müteharrik: Yer değiştirebilen.
mütevazı: Alçak gönüllü.
mütevekkil: Allaha güvenen.
müzakereci: Eski okullarda zayıf öğrencileri derse çalıştırmak için ayrılmış kimse.

N

nabız: Atardamarlar ve özellikle bilektekine parmakla basıldığı zaman duyulan ve yürek vuruşunun oraya kadar yansımasından ileri gelen kımıltı.
nağme: Belli bir kurala göre meydana getirilen ve kulağa hoş gelen ses dizisi.
nargile: Tömbeki denilen tütünü içmek için kullanılan, içine su konan ve bir çeşit hortumu bulunan camdan bir takım.
Nasrettin Hoca (1208 - 1283): Zarif, nükteli fıkralariyle doğuda ve batıda şöhret kazanmış bir Türktür. Hayatı hakkında söylenenler birbirini tutmaz. Timurlenk'in Akşehir'i aldığı zaman Hocanın orada bulunduğunu söylerler. Hocanın bu şehirde olduğuna inanılan türbesinin etrafı açık olup büyük bir kapısı ve bunun üzerinde bir kilit vardır.
nazar: Bakış.
nefret: Tiksinti duyma.
nesne: Şey.
neşide: Ezbere okunan şiir.
neşvünema: Büyüme, gelişme.
nezaret etmek: Bakmak, gözetlemek.
nispet: İlgi, münasebet.
nişane: İşaret, alâmet.
Normandiye: Fransa'nın kuzeyinde verimli toprakları olan bölge.
not almak; 35.

O

objektif: Fotoğraf makinası, mikroskop gibi âletlerle cisimlerden gelen ışınları alan mercek veya mercekler.

olay; 28, 33.
Ortaç, Yusuf Ziya: Şiir ve fıkralar yazmıştır. Akından Akına, Yanardağ, Beşik eserlerindendir.
Ozansoy, Halit Fahri: Şiirler, piyesler yazmış, tercümeler yapmıştır. On Yılın Destanı, Paravan gibi eserleri vardır.

Ö

ödü kopmak: Çok korkmak.
öğüt eylemek: Birine doğru veya uygun bir yol göstermek, öğüt vermek.
Ömer Seyfettin (1884 - 1920): Açık, sade bir dille hikâyeler yazmış bir yazarımızdır. Hikâyeleri on kitap halinde yayımlanmıştır. Bunlardan birkaçı: Gizli Mabet, Bahar ve Kelebekler, Bomba, Yüksek Ökçeler.
ömür adam: Pek hoş adam.
özet; 29, 35.

P

panter: Etobur memelilerin kedi cinsinden sıcak memleketlerde yaşıyan derisi benekli yırtıcı hayvan. Pars.
paragraf; 34, 152.
pare: Parça.
Pasteur, Louis (Lüi Pastör) (1822 - 1895): Fransız biyoloji bilginidir. Bulaşıcı hastalıkları önleyici çalışmaları ve buluşlariyle tanınmıştır.
paytak: Çarpık bacaklı.
perdah: Bir âletle parlatma.
pırlanta: İyi işlenmiş bir çeşit elmas.
plân; 28.
plâstik: Kalıba dökülerek türlü şekiller verilebilen kimyevî madde.
planya: Uzun marangoz rendesi.
porselen: 1) Kaolenden yapılan beyaz, sert ve yarı saydam çömlek hamuru. 2) Bundan yapılmış çanak.
pratik: İş haline konulan. Kolay. Bir işi elverişli bir şekilde yapma kolaylığını bulan.
primadonna: Operada baş kadın rolünü oynıyan ince sesli artist.
program; 46.

R

radyatör: Kalorifer tesisatında, bir borunun ısıtma yüzeyini çoğaltmaya yarıyan çok borulu kısmı.
rapor: Bir mesele hakkındaki incelemeyi, araştırmayı ilgili yere bildirmek maksadiyle yazılan yazı.
rende: Tahtanın yüzünü düzeltmekte kullanılan bir marangoz âleti.
revani: İrmikle yumurtayı çalkalayıp yapılan ve piştikten sonra üzerine şerbet dökülen tatlı.
rikkat: 1) İncelik, yufkalık, 2) Yürek yufkalığı.
roman; 132.
römorkör: Bir gemiyi, bir arabayı çekip götüren taşıt.
röportaj; 46.
Rudyar Kipling (1865 - 1936): Bombay'da doğmuş bir İngiliz şair ve romancısıdır. Eserlerinde Hint ormanlarını ve bu ormanlardaki hayvanların hayatını ustalıkla anlatmıştır.
rugan: Ayakkabı yapılan siyah deri.
rüştiye: Eskiden aşağı yukarı şimdiki orta okullar derecesinde bir okul.

S

sadık: 1) Birine içten bağlı, 2) Doğru, gerçek.
sağ salim: Bir şey olmadan, kazasız.
saffet: Temizlik, arılık.
Sait Faik (1907 - 1954): Son devrin hikâyecilerindendir. Eserlerinden birkaçı: Sarnıç, Mahalle Kahvesi, Semaver, Havada Bulut...
sakin: Durgun ve sessiz.
sansar: Susamurugillerden kümeslere zarar veren derisi makbul küçük bir hayvan.
seçkin kelime; 138, 201.
sedye: Biri önden, öteki arkadan olmak üzere iki kişi tarafından taşınan hasta taşıtı.
seferberlik: Savaşa hazırlık.
seğirtmek: Acele acele yürümek, koşmak.
senaryo: Filme almak için hazırlanmış eser.
ser: Çiçek yetiştirilen camlı yer. Limonluk.
seren: Gemi direği.
seyahat eseri (seyahatname); 63, 206.
seyis: Ata bakıp tımar eden kimse.

sezinmek: Farkına varır gibi olmak. Sezinlemek.
sığın: Geviş getirenlerden, derisi benekli, boynuzları çatallı, geyiği andıran hayvan.
sır: Gizli tutulması, kimseye söylenmemesi gerekli şey.
sırma: Altın yaldızlı veya yaldızsız ince gümüş tel.
Sırp: İslavların güney kolundan olan ve Balkanların batısında yaşıyan Ortodoks dininden bir millet ve bu milletten olan.
sihirbaz: Akıl dışı hünerler gösteren, büyücü.
sihirli: Büyülü.
sipariş makbuzu; 37.
sorguç: (Yazıda) Bazı kuşların tepelerinde bulunan uzunca tüy.
sözlük; 12.
stüdyo: İçinde film sahneleri çekilen atelye, radyoevinde içinde yayım yapılan oda.
suç: Töreye, ahlâka veya usule, kanuna aykırı hareket.
sulak: 1) Suyu olan, suyu bol, 2) Hayvanların su içtikleri kab. Hayvanların su içtikleri yer.
sürçmek: 1) Ayağı hafifçe kayıp veya yanlış yere basıp düşecek gibi olmak. 2) Yapmada veya söylemede yanılmak.

Ş

şahıslandırma; 175.
şahin: Yırtıcı kuşlardan kısa ve kanca gagalı irice bir kuş.
şarapnel: Havada patlayıp misket saçan top mermisi.
şarbon: Koyunlardan insana bulaşan, bulaştığı yerde kara bir çıban meydana getiren tehlikeli hastalık.
şaşaalı: Gösterişli, göz kamaştıran.
şato: İstihkâmlı derebeyi konağı.
şehrâyin: Bir hâdisenin hatırlanması için yapılan tören, şenlik.
şerait: Şartlar.
şeytanet: Şeytanlık.
şilep: Yük vapuru.
şiir (manzume); 14, 45, 74, 149, 174.
şule: Işık.
şive (ağız): 76.

T

tabiilik; 94.

taka: İki üç kişi tarafından idare edilir küçük yelkenli.
takat: Kuvvet.
takım: 1) Birbirine uygun şeylerin veya kimselerin topu, 2) Birbirini tamamlıyan şeylerin veya âletlerin topu.
Talebe Bayramı: Eskiden 5 mayısta okulların yaptığı bayram.
Talû, Ercüment Ekrem: Mizah yazılariyle tanınmış yazarlarımızdandır.
Tanpınar, Ahmet Hamdi: Zamanımız şair ve yazarlarındandır. Şiir, hikâye, roman ve makaleler yazmaktadır. Beş Şehir, Abdullah Efendinin Rüyaları gibi eserleri vardır.
tarh: Bahçelerde çiçek dikilmeye ayrılmış yer.
tarife; 182.
tarassut mahalli: Gözetleme yeri.
tarraka: Top patlamasından hâsıl olan şiddetli gürültü.
tasvibetmek: Uygun bulmak.
tasvir; 68, 132, 135, 194, 202.
tavassut: Ara bulma, aracılık etmek.
tavır: Hal, durum.
tavsif: Niteleme.
tayfa: Bir gemide bulunan sefer işçileri.
tazı: Tavşan avında kullanılan, uzun bacaklı, çekik karınlı, pek çevik bir köpek cinsi. (Okuduğumuz yazıda) Tazı vazifesini gören insan.
tehdit: Korkutma.
tekir: Siyah çubuklarla ve beneklerle karışık kül rengi ve boz renkte olan.
temaşa: Hoşlanarak bakma.
temkinli: Hareketlerinde ölçülü.
terane: Ahenkli söz, şarkı.
tereddüt: Duraksama, kararsızlık.
tercüme; 148.
terim; 128.
tertip; 33.
teskin: Yatıştırma.
teslimiyet: Kendisini birinin arzu ve iradesine bırakmak.
tımar: Hayvanı temizleme.
tınmamak: Ses çıkarmamak.
timsal: Bir anlamı bulunan işaret, resim.
tipi: Sık ve şiddetli kar yağmak.
tire: Pamuk iplik.

titizlenmek: En ince ayrıntılara kadar dikkat etme.
tombalak: Tombulca.
tövbeli: Bir daha günah veya suç işlememeyi kararlaştırmış olma.

U

us: İnsanın bilme, düşünme ve tedbir alma yetisi. Akıl.
usare: Hayvan veya bitkilerin dokularında bulunan ve sıkılarak çıkarılan veya kendi kendine dışarıya sızan sıvılara verilen ad, özsu.
Uşaklı, Ömer Bedrettin (1904 - 1946): Konuları Anadolu'nun çeşitli köşeleriyle ilgili şiirler yazmıştır. Sarıkız Mermerleri, Yaylâ Dumanı eserlerindendir.
Uşaklıgil, Halit Ziya (1868 - 1945): Roman ve hikâyeler yazmış bir yazarımızdır. Mai ve Siyah, Aşk-ı Memnu tanınmış romanlarındandır.
uzvi: 1) Her hangi bir görevi üzerine alan vücut yapılarından biriyle ilgili, 2) Hayvan veya bitkilerden olan veya bunlardan gelen.

Ü

ülkü: Varılması zihinde tasarlanan ve bu uğurda çabalanan yüce dilek.

V

vasıf: Bir şeyin nasıl olduğunu belirten hal, nitelik.
vasiyet: Bir insanın sağlığında ölümünden sonra yapılmasını istediği şey.
veba: Sıçanlar, pirelerle insana geçen bulaşıcı, öldürücü bir hastalık.
vefakâr: Sözüne, sevgisine bağlı, vefalı.
vekar: Ağır başlılık.
Vildirac, Charles (Şarl Vildirak) Fransız yazarıdır.
vizite: Hekime verilen para.

Y

yakut: Parlak kırmızı renkte değerli bir taş.

yalınkat: Bir kat.

yâr: Sevgili, yakın arkadaş.

yardımcı fikirler; 3.

yarenlik etmek: Ahbapça çene çalmak.

yavşak: (bk. yavışık).

yedek: Gereğinde kullanılmak üzere bir şeyin birden fazla bulundurulan benzeri.

yedeğe almak: Bağlıyarak ardından çekip götürmek.
yeis: Üzüntü.
Yemen: Arap Yarımadasının güney batısında bir bölge.
Yesari, Mahmut (1895 1945): Sade bir dille roman, hikâye, piyes yazmıştır. Yakacık Mektupları, Çulluk eserlerindendir.

Yetinmek: Bir şeyi kendisi için yeter bularak fazlasını istememek.
yılışık: Soğuk ve yapma halli (insan).
yıvışık: Yayvan ve arsızca.
yitmek: Kaybolmak.
yüce: Yüksek yaratılışta olan, yüksek, ulu.
yüzgeri etmek: Geri dönmek.

Z

zaaf: Zayıflık.

zariflik: İnce bir duyguyu gösterme.

zirve: Tepe.

zat: Kişi.
Ziya Gökalp (1875 - 1924): Türklüğü kalkındırmak için değerli fikirler ileri sürmüş, şiirler yazmış bir fikir adamımızdır. Türkçülüğün Esasları, Yeni Hayat, Altın Işık eserlerindendir.
zorlu iş: Güç iş.